

<p>РЕСПУБЛИКА ТАТАРСТАН МУСЛЮМОВСКИЙ МУНИЦИПАЛЬНЫЙ РАЙОН</p> <p>СОВЕТ НИЖНЕТАБЫНСКОГО СЕЛЬСКОГО ПОСЕЛЕНИЯ</p>		<p>ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӨСЛИМ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ</p> <p>ТҮБӘН ТАБЫН АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫ</p>
<p><i>Юрид. адресы: 423977, ТР, Мөслим районы, Түбән Табын авылы, Яшьләр ур., 10</i> <i>Факт. адрес: 423977, ТР, Мөслим районы, Югары Табын авылы, Тукай ур., 19б</i> Тел./факс: 8-85556-32874 / Элект. адрес: Ntab.Mus@tatar.ru/</p>		

Югары Табын авылы,

2019 ел «25» октябрь

ТҮБӘН ТАБЫН АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ СОВЕТЫНЫҢ III ЧАКЫРЫЛЫШ XLI УТЫРЫШЫ

КАРАР №1

**«Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының Түбән Табын авыл
жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын раслау турында**

«Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 44 статьясы, «Татарстан Республикасында жирле үзидарә турында» 2004 елның 28 июлендәгә 45-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законының 7 статьясы нигезендә, 04.10.2019г номерлы гавами тыңлауларның нәтижеләрен исәпкә алып, Мөслим муниципаль районының Түбән табын авыл жирлеге Советы **КАРАР БИРДЕ:**

1. «Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының Түбән Табын авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Уставын (1 нче кушымта) расларга.
2. Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районы Түбән Табын авыл жирлеге Советының 22.01.2013 ел, № 44 карары һәм Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районы Түбән Табын авыл жирлеге Советының 25.04.2014 ел, № 67, 20.04.2015 ел - № 89, 31.10.2016 - № 1 карарлары белән кабул ителгән «Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районы Түбән Табын авыл жирлеге Уставының үз көчен югалтуын танырга
3. Әлеге карарның үтәлешен тикшереп торуны законлылык, хокук тәртибе һәм депутат эшчәнлеге мәсьәләләре буенча даими комиссиягә йөкләргә.

**Түбән Табын авыл жирлеге
Советы утырышында рәислек итүче,
Түбән Табын авыл жирлеге башлыгы**

Р.Ш. Кыяметдинов

*Татарстан Республикасы
Мөслим муниципаль районының
2019 елның 25 октябрәндәге
1 номерлы Түбән Табын авыл җирлегә
Советы карарына 1 нче кушылта*

Кабул ителде: « Татарстан
Республикасы Мөслим
муниципаль районының Түбән
Табын авыл җирлегә Советы №
1 карары белән 2019 елның «25»
октябрәнән

Татарстан Республикасы Мөслим
муниципаль районының Түбән
Табын авыл җирлегә башлыгы
М.П. _____ Р.Ш. Кыяметдинов

**ТАТАРСТАН РЕСПУБЛИКАСЫ МӨСЛИМ МУНИЦИПАЛЬ РАЙОНЫ
ТҮБӘН ТАБЫН АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ»МУНИЦИПАЛЬ БЕРӘМЛЕГЕ
УСТАВЫ**

I бүлек. ГОМУМИ НИГЕЗЛӘМӘЛӘР

1 статья. Авыл жирлеге һәм аның статусы

1. Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының "Түбән Табын авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге авыл жирлеге статусына" Мөслим муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 46-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законына ия.

2. Муниципаль берәмлекнең рәсми исеме - «Мөслим муниципаль районының Түбән табын авыл жирлеге» (алга таба текст буенча - жирлек).

3. «Түбән Табын авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районы составына керә.

2 статья. Жирлекнең территориаль төзелеше

1. Жирлек территориясенә Югары Табын авылы, Түбән Табын авылы, Тамьян, Тегермәнлек, Тугаш авыллары, Кызыл Яр авылы керә.

2. Жирлекнең административ үзәге - Югары Табын авылы.

3. Жирлек чикләре «Мөслим муниципаль районы» муниципаль берәмлегенә һәм аның составындагы муниципаль берәмлекләрнең территорияләре чикләрен билгеләү һәм аларның статусы турында» 2005 елның 31 гыйнварындагы 46-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән.

4. Жирлек территориясе составына милек рәвешләренә һәм максатчан билгеләнешенә бәйсез рәвештә жирләр керә.

5. Жирлек чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору Татарстан Республикасы законы белән законнарда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

3 статья. Жирлектә гражданның жирле үзидарәне гамәлгә ашыру хокукы

1. Жирлектә жирле үзидарә жирле референдумнарда, муниципаль сайлауларда катнашу юлы белән һәм турыдан-туры ихтыяр белдерүнең башка рәвешләрендә, шулай ук әлеге Уставта каралган сайлау һәм жирле үзидарәнең башка органнары аша Россия Федерациясе гражданны тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Сайлау хокукына ия гражданны жирле үзидарәне гамәлгә ашыруга турыдан-туры, шулай ук женесенә, расасына, милләтенә, теленә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфаи хәленә, дингә, инануларына, ижтимагый берләшмәләргә каравына бәйсез рәвештә бертигез хокукларга ия.

Жирлек территориясендә даими яисә башлыча яшәүче чит ил гражданны жирле үзидарәне гамәлгә ашырганда Россия Федерациясенәң халыкара шартнамәләре һәм федераль законнар нигезендә хокукларга ия.

3. Һәркем жирле үзидарэ органнарына һәм вазыйфаи затларга турыдан-туры мөрәжәгать итәргә, жирле үзидарэ органнары эшчәнлеге турында мәғлүмат алырга хокуклы.

4. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары һәркемгә, әгәр законда башкасы каралмаган булса, аның хокукларына һәм ирекләренә турыдан-туры кагыла торган документлар һәм материаллар белән танышу мөмкинлеген, шулай ук жирлекнең жирле үзидарэ органнары эшчәнлеге турында гражданның тулы һәм дөрөс мәғлүмат алу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш.

5. Жирле үзидарэ органнары массакүләм мәғлүмат чаралары аша һәм башка ысул белән халыкка жирлекне һәм аның аерым территорияләрен үстерүнең иң мөһим мәсьәләләре, гомуми файдаланудагы транспорт, торак-коммуналь хужалык эше, халыкка төрле хезмәтләр күрсәтүче социаль ташламалар, ижтимагый тәртипне саклау торышы һәм табигый һәм техноген характердагы гадәттән тыш хәлләр турында «Дәүләт органнары һәм жирле үзидарэ органнары эшчәнлеге турында мәғлүматтан файдалануны тәмин итү турында» 2009 елның 09 февралендәге 8-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә даими рәвештә халыкка мәғлүмат бирәләр.

6. Гражданның, оешмалар, әгәр аларның хокуклары һәм ирекләре бозылган дип санасалар, жирле үзидарэ органнарының һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затларының карарларына, гамәлләренә (гамәл кылмавына) дөҗва белдерергә хокуклы.

4 статья. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары структурасы

1. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары структурасына жирлек Советы, жирлек башлыгы, жирлекнең башкарма комитеты, жирлекнең Ревизион комиссиясе, әлеге Устав нигезендә төзелә торган башка жирле үзидарэ органнары керә.

2. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары структурасын үзгәртү әлеге Уставка үзгәрешләр кертү юлы белән гамәлгә ашырыла.

5 статья. Авыл жирлегенең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре

1. Авыл жирлегенең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә түбәндәгеләр керә:

1) жирлек бюджеты проектын төзү һәм карау, жирлек бюджетын раслау һәм үтәү, аның үтәлешен тикшереп тору, жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап төзү һәм раслау;

2) жирлекнең жирле салымнарын һәм җыемнарын билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару;

3) жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәтне биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү;

4) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тәмин итә;

5) жирлек халкын элементә, җәмәгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү белән тәмин итү өчен шартлар тудыру;

6) жирлек халкының ялын оештыру һәм мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;

7) жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакуләм спортны үстерү өчен шартлар тудыру, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндрү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыру;

8) жирлекнең архив фондларын формалаштыру;

9) каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым жыю), жыю, ташу, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру, күмү эшчәнлеген оештыруда катнашу».

10) жирлек территориясен төзекләндрү кагыйдәләрен раслау, аларның үтәлешен тикшереп тору, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндрүне оештыру;

11) адрес объектларына адреслар бирү, адресларны үзгәртү, аннулировать итү, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге жирле юлларыннан тыш) исемнәр бирү, жирлек чикләрендә планлаштыру структурасы элементларына исемнәр бирү, мондый исемнәрне үзгәртү, гамәлдән чыгару, мәгълүматны дөүләт адреслы реестрында урнаштыру;

12) ритуаль хезмәтләр оештыруны һәм күмү урыннарын карап тотуны гамәлгә ашыра;

13) авыл хужалыгы житештерүен үстерүгә ярдәм итү, кече һәм урта эшкүарлыкны үстерү өчен шартлар тудыру;

14) жирлектә балалар һәм яшьләр белән эшләү буенча чаралар оештыра һәм тормышка ашыра;

15) жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтә, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

16) Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә жирлек чикләрендә халыкны электр һәм су белән тәэмин итү, ташландык суларны агызу, халыкны ягулык белән тәэмин итүне оештыру;

17) жирлекнең торак пунктлары чикләрендә жирле әһәмияттәге автомобиль юлларына карата юл эшчәнлеген;

18) милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниятен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни адаптациялүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлтелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;

19) жирлек халкына массакуләм ял итү өчен шартлар тудыру һәм халык күпләп ял итә торган урыннарын төзекләндрүне оештыру, шул исәптән гражданнының гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр буе полосаларына иреккә үтеп керүен тәэмин итү.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары Мөслим муниципаль районының жирле үзидарә органнары белән аларга үз вәкаләтләренә бер өлешен гамәлгә ашыруны Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә

жирлек бюджетиннан Мөслим муниципаль районы бюджетына бирелә торган бюджетара трансфертлар исәбеннән тапшыру турында килешүләр төзөргә хокуклы.

6 статья. Жирлекләрнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләренә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итүгә авыл жирлегә жирле үзидарә органнарының хокуклары

Районның жирле үзидарә органнары түбәндәгеләргә хокуклы:

- 1) жирлек музейларын төзү;
- 2) жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр башкара;
- 3) опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнашу;
- 4) муниципаль район территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләрнең хокукларын гамәлгә ашыру белән бәйлә эшчәнлекне тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;
- 5) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм муниципаль район территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм күрсәтү;
- 6) жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;
- 7) муниципаль янғын сагы булдыру.
- 8) туризмны үстерү өчен шартлар тудыру;
- 9) кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм күрсәтүне гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтү;
- 10) инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук "Россия Федерациясендә инвалидларның социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гомумроссия инвалидлар ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү;
- 11) 1992 елның 7 февралендәге "Кулланучылар хокукларын яклау турында» 2300-1 нче номерлы Россия Федерациясе Законында каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыру".
- 12) торак законнары нигезендә социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондыннан гражданнарга торак урыннары бирү;
- 13) жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар белән эш итү эшчәнлеген гамәлгә ашыру;
- 14) «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыру;»;

15) Инвалидларның, сәламәтлеге ягыннан мөмкинлеге чикле затларның физик культурасын һәм спортын, адаптив физик культурасын һәм адаптив спортын үстерүгә ярдәм итә;

2. Авыл жирлегенең жирле үзидарә органнары әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән мәсьәләләргә хәл итәргә, башка дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруда катнашырга хокуклы («Россия Федерациясендә жирле үзидарә оешмаларының гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 19 статьясы нигезендә аларга тапшырылмаган), әгәр бу федераль законнарда каралган булса, шулай ук башка муниципаль берәмлекләргә, дәүләт һәм муниципаль органнарының компетенцияләренә кертелмәгән һәм федераль законнар һәм Россия Федерациясе субъектлары законнары, жирле бюджетлар керемнәре исәбеннән, Россия Федерациясе бюджет системасы бюджетларыннан бирелгән бюджетара трансфертлардан тыш, һәм түләүләргә өстәмә нормативлары буенча салым керемнәре керү исәбеннән.

7 статья. Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы

Жирлекнең муниципальара хезмәттәшлектә катнашуы федераль законнар һәм жирле үзидарә турында Татарстан Республикасы законнары нигезендә гамәлгә ашырыла.

8 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары белән дәүләт һәм муниципаль органнары арасындагы мөнәсәбәтләр

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының дәүләт һәм муниципаль органнары белән үзара мөнәсәбәтләре түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

1) жирлекнең социаль-иқтисади үсешенә юнәлдерелгән дәүләт программаларын гамәлгә ашыруда жирлек жирле үзидарә органнарының катнашуы;

2) жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм дәүләт һәм муниципаль органнары арасында шартнамәләр (киләшүләр) төзү;

3) даими яисә вакытлыча координация, консультация, киңәш бирү һәм башка эш органнары булдыру;

4) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында жирлек Советының закон чыгару инициативасы;

5) законнарда билгеләнгән үзара хезмәттәшлекнең башка рәвешләре.

2. Федераль законнарда билгеләнгән очракларда Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә органнары һәм Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль органнары арасында вәкаләтләргә яңадан бүлү гамәлгә ашырылырга мөмкин. Вәкаләтләргә яңадан бүлү Татарстан Республикасы дәүләт һәм муниципаль органнарының закон чыгару (вәкиллеке) органы вәкаләтләргә кимендә срогына рәхсәт ителә. Татарстан Республикасының мондый законнары чираттагы финанс елы башыннан үз көченә керә.

Муниципаль милеккә идарә итү, жирле бюджетны формалаштыру, раслау һәм үтәү, жәмәгать тәртибен саклауны гамәлгә ашыру, жирле үзидарә органнары структурасын билгеләү, чикләргә үзгәртү өлкәсендә жирле үзидарә

органнары вәкаләтләрен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләренә кертү рөхсәт ителми муниципаль берәмлек территориясе, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оешмаларының гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 статьясындагы 1 өлешенә 1, 2, 7, 8 пунктларында һәм 35 статьясындагы 10 өлешендә каралган вәкаләтләр.

9 статья. Муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу

Муниципаль хезмәт вазыйфаларына таләпләрне дә кертәп, муниципаль хезмәтне хокукый жайга салу, муниципаль хезмәт статусын билгеләү

хезмәткәр, муниципаль хезмәтне үтү шартлары һәм тәртибе «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы Федераль закон, муниципаль хезмәт турында Татарстан Республикасы кодексының 25.06.2013 № 50-ТРЗ, әлегә Устав һәм жирлек Советы раслаган муниципаль хезмәт турында нигезләмә нигезендә гамәлгә ашырыла.

II бүлек. ХАЛЫКНЫҢ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘСЕН ГАМӘЛГӘ АШЫРУ ҺӘМ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕ ГАМӘЛГӘ АШЫРУДА ХАЛЫКНЫҢ КАТНАШУЫ

10 статья. Жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда халыкның турыдан-туры катнашуы

Жирлек халкы жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда түбәндәге рәвешләрдә турыдан-туры катнаша:

- 1) жирле референдум;
- 2) муниципаль сайлаулар;
- 3) депутат, жирле үзидарәнен сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфай заты чакыртып алу буенча тавыш бирү, муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү, муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү;
- 4) гражданнар жыены;
- 5) гражданнарның хокукый инициативасы;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарә;
- 6.1) авыл торак пунктының старостасы;
- 7) гавами тыңлаулар, ижтимагый фикер алышулар;
- 8) гражданнар жыелышы;
- 9) гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы);
- 10) гражданнардан сораштыру;
- 11) жирле әһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы;
- 12) гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре;

13) Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарغا, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләр.

11 статья. Жирле референдум

1. Жирле референдум жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә турыдан-туры халык тарафыннан хәл итү максатларында уздырыла.

2. Жирле референдум "Россия Федерациясе гражданны сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль закон һәм 2004 елның 24 мартындагы 23-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы белән билгеләнгән тәртиптә "Жирле референдум турында" 2003 елның 06 октябрдәге 131-ФЗ номерлы Федераль законда каралган үзенчәлекләренә исәпкә алып үткәрелә.

3. Жирле референдумда жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданныр катнашырга хокуклы. Гражданныр жирле референдумда гомуми тигез һәм турыдан-туры ихтыяр белдерү нигезендә яшерен тавыш биргәндә катнаша.

4. Жирле референдумны билгеләү турындагы карар жирлек советы тарафыннан түбәндәге инициатива буенча кабул ителә:

- 1) жирле референдумда катнашу хокукына ия гражданныр;
- 2) уставларында сайлауларда һәм (яисә) референдумнарда катнашу каралган һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә һәм вакытларда теркәлгән сайлау берләшмәсе, башка ижтимагый берләшмә;
- 3) жирлек Советы һәм алар тарафыннан бергә күрсәтелгән жирлек башлыклары.

5. Әлеге статьяның 4 өлешендәге 2 пункттында күрсәтелгән гражданныр, сайлау берләшмәләре, башка ижтимагый берләшмәләр инициативасы буенча жирле референдум билгеләү шарты әлеге инициативаны хуплап имзалар жыю була, аларның саны жирлек территориясендә теркәлгән референдумда катнашучылар санының биш процентын тәшкит итәргә тиеш, әмма 25 имзадан да ким була алмый.

6. Жирлек Советы һәм жирлек башлыгы тарафыннан бергә чыгарылган референдум үткәрү инициативасы жирлек Советы карары һәм жирлек Башкарма комитеты карары белән рәсмиләштерелә.

7. Жирлек Советы жирлек Советына документлар кәргән көннән алып 30 көн эчендә жирле референдумны шушы документлар нигезендә билгели.

Жирле референдум жирлек советы тарафыннан билгеләнгән срокларда билгеләнмәгән очракта, референдум гражданнырның, сайлау берләшмәләренән, жирлек башлыгының, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнырының, Татарстан Республикасы Сайлау комиссиясенән яисә прокурорның мәрәжәгәте нигезендә суд тарафыннан билгеләнә. Суд тарафыннан билгеләнгән жирле референдум жирлекнең сайлау комиссиясе

тарафыннан оештырыла, ә аны уздыруны Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә башкарма органы яисә жирле референдумны үткәруне тәмин итү суд тарафыннан йөкләнгән башка орган гамәлгә ашыра.

8. Тавыш бирү йомгаклары һәм жирле референдумда кабул ителгән карар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жыенда кабул ителгән карарлар торак пункт территориясендә мәжбүри үтәлергә тиеш һәм нинди дә булса дәүләт хакимияте органнары, аларның вазыйфаи затлары яки жирле үзидарә органнары тарафыннан раслануга мохтаж түгел.

10. Жирлекнең жирле үзидарә органнары әлеге Устав белән билгеләнгән вәкаләтләр бүлешү нигезендә жирле референдумда кабул ителгән карарның үтәлешен тәмин итә.

11. Жирле референдумны уздыру турындагы карарга, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән карарга карата дәүләт хакимияте органнары тарафыннан суд тәртибендә гражданнар, жирле үзидарә органнары, прокурор, федераль закон белән вәкаләт бирелгән прокурор тарафыннан шикаять бирелергә мөмкин.

12 статья. Муниципаль сайлаулар

1. Жирлектә муниципаль сайлаулар, яшерен тавыш биргәндә, гомуми тигез һәм турыдан-туры сайлау хокукы нигезендә жирлек Советы депутатларын бер мандатлы сайлау округы буенча сайлау максатларында уздырыла.

2. Тавыш бирү көненә 18 яшькә житкән һәм сайлау хокукына ия Россия Федерациясе гражданы жирлек Советы депутаты итеп сайланьрга мөмкин.

Россия Федерациясенә халыкара шартнамәләре нигезендә һәм законда билгеләнгән тәртиптә жирлек территориясендә даими яшәүче чит ил гражданнары жирле үзидарә органнарына сайлау һәм сайлану, күрсәтелгән сайлауларда башка сайлау гамәлләрендә катнашу, шулай ук жирле референдумда Россия Федерациясе гражданнары кебек үк катнашу хокукына ия.

3. Муниципаль сайлаулар жирлек советы тарафыннан билгеләнә. Муниципаль сайлауларны билгеләү турындагы карар тавыш бирү көненә кадәр 90 көннән дә иртәрәк һәм 80 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш. Әлеге карар кабул ителгән көннән соң 5 көннән дә соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында рәсми басылып чыгарга тиеш. Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән очрактарда сайлауларны билгеләү турындагы карар жирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан кабул ителә.

4. Муниципаль сайлауларны әзерләү һәм уздыру сайлау комиссияләренә үз компетенцияләре чикләрендә йөкләнә.

5. Жирлек Советы депутатларын сайлаулар федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

6. Жирлек Советы депутатлары сайлау округына сайлаучыларның уртача вәкиллеге нормасы нигезендә төзелгән бермандатлы сайлау округлары буенча сайлана.

7. Тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның иң күп тавышын жыйган теркәлгән кандидат бер мандатлы сайлау округы буенча сайланган дип таныла.

Әгәр жирлек Советы депутатларын сайлауларда бермандатлы сайлау округында тавыш бирү бер кандидатура буенча үткәрелсә, тавыш бирүдә катнашкан сайлаучыларның кимендә 50 процентын жыйган кандидат сайланган дип санала. Теркәлгән кандидатлар тавышларны бертигез жыйса, алданрак теркәлгән кандидат сайланган дип санала.

8. Жирлек Советы депутатларын сайлауларның нәтижеләре рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

13 статья. Депутатны, жирле үзидарәнәң сайланулы органы әгъзасын, жирле үзидарәнәң сайланулы вазыйфаи затын чакыртып алу буенча тавыш бирү, муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү, муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү

1. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, законда һәм әлеге Уставта билгеләнгән нигезләрдә һәм тәртиптә сайлаучылар тарафыннан чакыртып алынырга мөмкин.

2. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу нигезләре депутат тарафыннан суд тәртибендә расланган, депутатның аңа карата ышанычын шик астына куйган һәм жирлек башлыгының депутат бурычларын яисә бурычларын үтәмәүдә, депутат, жирлек башлыгы статусына туры килмәслек гамәлләр кылуда, Россия Федерациясе Конституциясенә, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарының һәм башка норматив хокукый актларының, әлеге Уставның һәм башка муниципаль норматив хокукый актларның гамәлләрендә чагылган конкрет хокукка каршы карарлары яисә гамәлләре (гамәл кылмавы) була.

3. Муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органында барлык депутат мандатлары яисә депутат мандатларының бер өлеше сайлау берләшмәләре тарафыннан күрсәтелгән кандидатлар исемлекләре составында сайланган депутатлар белән алышынса, депутатны чакыртып алу кулланылмый.

4. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү халык инициативасы буенча уздырыла.

5. Чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын күрсәтү һәм аны хуплап гражданныр имзаларын жыю өчен муниципаль сайлауларда катнашу хокукына ия кимендә 10 кеше санында инициатив төркем төзелә.

6. Инициатив төркем инициатив төркемне теркәү турындагы үтенечнамә белән жирлекнең сайлау комиссиясенә мөрәжәгать итә. Инициатив төркем үтенечнамәсендә депутатның чакыртып алу өчен нигез булып торучы конкрет хокукка каршы карары яисә гамәл кылмавы (гамәл кылмавы) күрсәтелергә тиеш, инициатив төркемнең һәр әгъзасының һәм аның исеменнән жирлек территориясендә эш итәргә вәкаләтле затларның фамилиясе, исеме, атасының исеме, туу датасы, паспортының яисә граждан паспортын алмаштыручы документының сериясе, номеры һәм аны бирү датасы, аны биргән органның исеме яисә коды күрсәтелеп, шулай ук инициатив төркемнең һәр әгъзасының

һәм аның исеменнән жирлек территориясендә эш итәргә вәкаләтле затларның яшәү урыны адресы күрсәтелгәргә тиеш. Инициатив төркемнең үтенечнамәсенә күрсәтелгән төркемнең барлык әгъзалары имза салырга тиеш. Үтенечкә күрсәтелгән хокукка каршы карарлар яисә гамәлләр (гамәл кылмау) расланган суд карары кушып биреләргә тиеш.

7. Инициатив төркемне теркәү, чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздыру инициативасын хуплап имзалар жыю, жыелган имзаларны тикшерү жирле референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

8. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү жирлек Советы тарафыннан билгеләнә һәм, Федераль законда каралган үзенчәлекләргә исәпкә алып, жирле референдум уздыру өчен законда билгеләнгән тәртиптә уздырыла.

- 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында»гы федераль закон;

9. Жирлекнең сайлау комиссиясе тарафыннан инициатив төркем үтенечнамәсен караганда, чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләгәндә жирлек Советы депутаты тиешле депутат аны чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләргә карата аңлатмалар бирергә, кирәкле документларны тапшырырга хокуклы. Күрсәтелгән депутат, сайлаулар комиссиясе, жирлек советы утырышларын уздыру көненә кадәр өч көннән дә соңга калмыйча, алдан ук аларны уздыру вакыты һәм урыны турында язмача хәбәр ителәргә тиеш.

10. Жирлек Советы депутаты чакыртып алу буенча тавыш бирүне уздырганда, чакыртып алу өчен нигез буларак күрсәтелә торган хәлләргә карата сайлаучыларга аңлатмалар бирү максатларында инициатив төркем белән бертигез нигезләрдә агитация алып бару хокукына ия.

11. Әгәр чакыртып алу өчен тиешле сайлау округында теркәлгән сайлаучыларның кимендә яртысы тавыш бирсә, жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы, чакыртып алынган дип санала.

12. Жирлек Советы депутатын чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

13. Жирлекнең сайлау комиссиясе чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгакларын рәсми чыгарганнан соң 5 көн эчендә инициатив төркемгә, жирлек Советына һәм жирлек Советының тиешле депутатына чакыртып алу буенча тавыш бирү йомгаклары турында язма рәвештә хәбәр итә.

14. Чикләргә үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү халыкның күрсәтелгән үзгәрешкә ризалыгын алу, жирлекне үзгәртеп кору максатларында уздырыла.

15. Чикләргә үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясендә бер өлешендә «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән очракларда үткәрелә.

16. Жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү жирлекнең бөтен территориясендә яисә аның территориясендә бер өлешендә уздырыла

«Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 12 статьясындагы 2 һәм 3 өлешләре һәм 13 статьясындагы 5 өлеше нигезендә.

17. Жирлек чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү, жирлектә яшәүчеләрнең яртысыннан күбрәгә яисә сайлау хокукына ия жирлек өлеше катнашса, булган дип санала. Жирлек чикләрен үзгәртүгә халыкның ризалыгы, жирлекне үзгәртеп кору, күрсәтелгән үзгәрешләр өчен жирлек халкының яисә жирлекнең бер өлешенең тавыш бирүдә катнашучыларның яртысыннан күбрәгә тавыш бирсә, алынган дип санала.

18. Жирлекне чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирү йомгаклары һәм кабул ителгән карарлар рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

14 статья. Гражданнар жыены

1. Гражданнарның жыены халыкның жирле үзидарәне турыдан-туры тормышка ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешен булып тора.

2. Гражданнар жыены «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» Федераль законда һәм «Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының Түбән табын авыл жирлеген составына керә торган торак пунктларда гражданнар жыенын үткәрү тәртибе турында» нигезләмәсенә ярашлы рәвештә, муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы карары белән расланган очрақларда үткәрелә.

3. "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясында каралган очрақларда гражданнар жыены үткәрелергә мөмкин:

1) торак пунктта күрсәтелгән торак пункт территориясен башка жирлек (муниципаль район) территориясенә кертүгә китерә торган составына әлеге торак пункт кергән жирлек (муниципаль район) чикләрен үзгәртү мәсьәләсе буенча);

2) муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы вәкаләтләре күрсәтелгән жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча гражданнар жыены тарафыннан гамәлгә ашырыла торган жирлектә;

3) муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы вәкаләтләре гражданнар жыенын гамәлгә ашыра торган жирлектә, әгәр сайлау хокукына ия жирлек халкының саны жирлекнең вәкиллеке органын төзү турындагы мәсьәлә буенча 100дән артык кеше тәшкил итсә, аның саны һәм вәкаләтләр чоры турында;

4) муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан гражданнарның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану турындагы мәсьәлә буенча гамәлгә ашырыла торган жирлектә;

5) жирлек, шәһәр эчендәге район, федераль әһәмияттәге шәһәр эче территориясе составына керүче торак пунктта, шәһәр округы йә муниципаль район чикләрендә авылара территориядә урнашкан торак пунктта әлеге торак пункт территориясендә гражданның үзара салым акчаларын кертү һәм куллану мәсьәләсе буенча;

б) жирлекара территориядә урнашкан торак пунктта жирле үзидарәне оештыруга һәм гамәлгә ашыруга бәйлә мәсьәләләр буенча халык инициативасын күрсәтү максатларында;

7) авыл халкы тыгызлыгы түбән булган территориядә яисә арзанлы жирлектә урнашкан жирлектә, әгәр авыл жирлеге халкының саны 100 кешедән артмаса, жирлекне бетерү мәсьәләсе буенча;

8) авыл торак пунктында авыл торак пунктының старостасы кандидатурасын күрсәтү мәсьәләсе буенча, шулай ук авыл торак пункты старостасы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату мәсьәләсе буенча;

9) авыл торак пунктында гражданның жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс үткәргәндә конкурс комиссиясе составына кандидатуралар күрсәтү максатларында үткәрелергә мөмкин.

4. Гражданның схемасы муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан йә сайлау хокукына ия, кимендә 10 кеше яши торган торак пунктта яшәүче төркем инициативасы буенча чакырылырга мөмкин.

5. Жыен үткәрү инициативасын хуплау йөзеннән жыелырга тиешле имзалар саны сайлау хокукына ия, торак пункт территориясендә даими яки нигездә яшәүче, яшәү урыны буенча теркәлгән гражданның санының 5 процентын тәшкил итә, ләкин 500 имзадан ким булырга тиеш түгел.

6. Муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан чакырыла торган гражданның жыены муниципаль берәмлек башлыгы карары, инициатив төркем тарафыннан чакырыла торган гражданның жыены муниципаль берәмлекнең вәкилләклә органы карары белән билгеләнә.

7. Торак пунктта яшәүчеләр гражданның жыенын уздыру вакыты һәм урыны турында алдан ук хәбәр ителә, Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының Түбән табын авыл жирлеге составына керүче торак пунктларда гражданның жыенын әзерләү тәртибе турында» Нигезләмәдә билгеләнгән тәртип нигезендә муниципаль хокукый акт проекты һәм гражданның жыенын хәл итүгә чыгарыла торган мәсьәләләр буенча материаллар белән алдан ук танышырга мөмкин.

Жыенда кабул ителгән карарлар муниципаль хокукый актлар булып торалар, Жирлек башлыгы тарафыннан имзаланалар һәм Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукый актлары регистрына кертелергә тиеш.

9. Жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларының гражданның жыенында катнашуы мәжбүри.

10. Гражданнар жыенында жирлек башлыгы яисә гражданнар жыены тарафыннан сайланучы башка зат рәислек итә.

11.Гражданнар жыены карары өчен гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, ул кабул ителгән дип санала.

12. Гражданнар жыенында кабул ителгән карарлар жирлек территориясендә һичшиксез үтәлергә тиеш.

13. Жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфаи затлары алар арасында жирлек уставында билгеләнгән вәкаләтләр бүленү нигезендә гражданнар жыенында кабул ителгән карарларның үтәлешен тәмин итәләр.

14. Гражданнар жыенында кабул ителгән карарлар рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

Гражданнар жыены шулай ук муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган очракларда муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүгә конкурс уздырганда конкурс комиссиясе составына кандидатуралар күрсәтү максатларында үткәрелергә мөмкин.

Гражданнар жыены, анда торак пунктның яки жирлекнең сайлау хокукына ия халкының яртысыннан артыгы катнашса, тулы хокуклы санала. Торак пунктта әлеге торак пунктта яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия яртысыннан күбрәге бер үк вакытта бергә булу мөмкинлеге булмаган очракта, составына күрсәтелгән торак пункт кергән муниципаль берәмлек уставы нигезендә гражданнар жыены гражданнар жыенын уздыру турында карар кабул ителгән көннән бер айдан да артмаган вакытта этаплап уздырыла. Шул ук вакытта элегрәк гражданнар жыенында катнашкан затлар тавыш бирүдә катнашуның алдагы этапларында катнашмый. Гражданнар жыены карары өчен гражданнар жыенында катнашучыларның яртысыннан артыгы тавыш бирсә, ул кабул ителгән дип санала.

15 статья. Гражданнарның хокукый инициативасы

1. Гражданнар әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнгән тәртиптә хокукый инициативага хокуклы.

2. Хокук ижат инициативасы белән сайлау хокукына ия гражданнар төркеме сайлау хокукына ия жирлектә яшәүчеләрнең сайлау хокукына ия булган санының 3 процентыннан артмаган санда чыгыш ясарга мөмкин.

3. Хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру максатларында гражданнар түбәндәгеләргә хокуклы:

- гражданнарның яшәу урыны (эшләр) буенча жыелышларын һәм хокук ижат инициативасын тикшерү һәм күрсәтү буенча башка күмәк чараларны оештырырга һәм уздырырга;

- хокук ижат инициативасы белән чыгуны хуплап имзалар жыю буенча инициатив төркемнәр төзергә;

- жирлектә яшәүчеләрнең имзаларын жыярга һәм хокук чыгару инициативасын законнарга каршы килмәгән ысуллар белән күрсәтүне хуплап агитация алып барырга.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары гражданнырга хокук чыгару инициативасын гамәлгә ашыруда ярдәм күрсәтергә тиеш.

5. Гражданнырның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибдә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проекты жирлек советы тарафыннан аның ачык утырышында, әлеге Устав билгеләгән көннән алып өч ай эчендә аларның компетенциясе нигездә аларның ачык утырышында һичшиксез каралырга тиеш.

Күрсәтелгән проектны караганда гражданнырның инициатив төркеме вәкилләренә үз позициясен бәян итү мөмкинлегә тәмин ителергә тиеш.

6. Гражданнырның хокукый инициативасын гамәлгә ашыру тәртибдә кертелгән муниципаль норматив хокукый акт проектына карау процедурасы тиешенчә жирлек Советы Регламенты, жирлек башлыгының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

7. Гражданнырның хокук ижат инициативасын гамәлгә ашыру тәртибдә кертелгән муниципаль хокукый акт проектына карау нәтижеләре буенча кабул ителгән нигезле карар рәсми рәвештә язма рәвештә аны керткән гражданныр төркеменә житкерелергә тиеш.

16 статья. Территориаль ижтимагый үзидарәләр,

1. Жирлектә территориаль ижтимагый үзидарә гражданнырның жылышларын һәм конференцияләрен үткөрү юлы белән, шулай ук территориаль ижтимагый үзидарә органнарын төзү юлы белән турыдан-туры халык тарафыннан гамәлгә ашырыла.

1.1. Территория ижтимагый үзидарәсе дигәндә жирлек территориясенә, федераль әһәмияттәгә шәһәр эче территориясенә, шәһәр округының, шәһәр эче районының шәһәр эче территориясенә бер өлешендә, шулай ук авылара территориядә урнашкан торак пунктларда (йә алар территориясенә бер өлешендә) мөстәкыйль яшәү урыны буенча һәм жирле әһәмияттәгә мәсьәләләр буенча үз инициативаларын гамәлгә ашыру өчен үз-үзләрен оештыру аңлашыла.

2. Территориаль ижтимагый үзидарә гражданнырның түбәндәгә яшәү территорияләре чикләрендә гамәлгә ашырыла: күпфатирлы торак йорт подъезды; күпфатирлы торак йорт; торак йортлар төркеме; торак микрорайон; жирлек булмаган авыл торак пункты; гражданнырның башка яшәү территорияләре.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория чикләре тиешле территориядә яшәүче халык тәкъдиме буенча, жирлек советы, федераль әһәмияттәгә шәһәрнең, шәһәр округының, шәһәр эчендәгә районның шәһәр эчендәгә территориясе буенча, ә авылара территориядә урнашкан торак пунктларда (йә аларның бер өлешендә) район Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Территориаль ижтимагый үзидарә гамәлгә ашырыла торган территория башка шундый ук территория составына керә алмый.

5. Территориаль ижтимагый үзидарә аның уставы нигездә юридик зат була ала һәм коммерциягә карамаган оешманың оештыру-хокукый рәвешендә дәүләт төркәве узарга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарэ уставында түбэндәгеләр билгеләнә:

- 1) ул гамәлгә ашырыла торган территория;
- 2) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенә максатлары, бурычлары, рәвешләре һәм төп юнәлешләре;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарының вәкаләтләрен, хокукларын һәм бурычларын булдыру, туктату тәртибе, вәкаләтләре чоры;
- 4) карарлар кабул итү тәртибе;
- 5) мөлкәт сатып алу тәртибе, шулай ук күрсәтелгән мөлкәттән һәм финанс чараларыннан файдалану һәм алар белән эш итү тәртибе;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруны туктату тәртибе.

7. Территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегә мәсьәләләре буенча гражданның жылышылары, конференцияләре аның уставы нигезендә чакырыла.

8. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданның жылышы, әгәр анда уналты яшькә житкән тиешле территориядә яшәүче халыкның кимендә өчтән бере катнашса, хокуклы дип санала.

Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча гражданның конференциясе, әгәр анда уналты яшькә житкән тиешле территориядә яшәүчеләрнең кимендә өчтән берен тәшкит итүче гражданның жылышыларында сайланган делегатларның кимендә өчтән икесе катнашса, хокуклы дип санала.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыручы гражданның жылышының, конференциясенә махсус вәкаләтләренә түбэндәгеләр керә:

- 1) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары структурасын билгеләү;
- 2) территориаль ижтимагый үзидарэ уставын кабул итү, аңа үзгәрешләр кертү;
- 3) территориаль ижтимагый үзидарэ органнарын сайлау;
- 4) территориаль ижтимагый үзидарэ эшчәнлегенә төп юнәлешләрен билгеләү;
- 5) территориаль ижтимагый үзидарэ керемнәре һәм чыгымнары сметасын һәм аның үтәлеше турындагы хисапны раслау;
- 6) территориаль ижтимагый үзидарэ органнары эшчәнлегенә турында хисапларны карау һәм раслау.

10. территориаль ижтимагый үзидарэ органнары;

- 1) тиешле территориядә яшәүче халык мәнфәгатьләрен күрсәтә;
- 2) гражданның жылышыларында һәм конференцияләрендә кабул ителгән карарларның үтәлешен тәмин итәләр;
- 3) территорияне төзекләндерү буенча хужалык эшчәнлеген, тиешле территориядә яшәүче гражданның социаль-көнкүреш ихтияжларын канәгатьләндерүгә юнәлдерелгән башка хужалык эшчәнлеген күрсәтелгән гражданның акчалары исәбеннән дә, территориаль ижтимагый үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэ органнары арасындагы шартнамә нигезендә дә жирле бюджет чараларын кулланып гамәлгә ашыра алалар;

4) жирле үзидарә органнарына (жирлек Советы, жирлек башлыгы һәм жирлек башкарма комитеты) әлеге органнар һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль норматив хокукый актлар проектларын кертергә хокуклы, алар әлеге актларны кабул итү компетенциясенә кертелгән.

11. Территориаль ижтимагый үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру тәртибе, жирле бюджеттан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартлары һәм тәртибе жирлек Советының әлеге Уставы һәм норматив хокукый акты белән билгеләнә.

16.1 статья. Авыл торак пунктының старостасы;

1. Авыл торак пунктының Староста вәкиллеке органы тарафыннан билгеләнә, аның составына әлеге авыл торак пункты керә, әлеге авыл торак пункты территориясендә яшәүче һәм актив сайлау хокукына ия затлар арасыннан авыл торак пункты гражданның жыенын тәкъдим итү буенча.

2. Авыл торак пунктының Староста дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче зат булмый, хезмәт мөнәсәбәтләрендә һәм алар белән турыдан-туры бәйлә башка мөнәсәбәтләрдә була алмый.

3. Авыл торак пунктының старостасы вәкаләтләре чоры 2 елга билгеләнә.

4. Составына әлеге авыл торак пункты керә торган муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы карары белән, авыл торак пунктындагы гражданның жыены тәкъдиме буенча, шулай ук "Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында" Федераль законның 40 статьясындагы 10 өлешенә 1 - 7 пунктларында билгеләнгән очракларда, муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы карары буенча вакытыннан алда туктатыла.

5. Авыл торак пунктының Староста үзенә йөкләнгән бурычларны хәл итү өчен:

1) авыл торак пунктында жирле әһәмиятгә мәсьәләләргә хәл итү мәсьәләләре буенча жирле үзидарә органнары, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр һәм башка оешмалар белән хезмәттәшлек итә;

2) халык белән, шул исәптән гражданның жыенында, жыелышларында, конференцияләрендә катнашу юлы белән хезмәттәшлек итә, мондый чаралар нәтижеләре буенча мөрәжәгать һәм тәкъдимнәр жиберә, шул исәптән жирле үзидарә органнары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле муниципаль хокукый актлар проектлары рәвешендә рәсмиләштерелгән затлар;

3) жирле үзидарәне оештыру һәм гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча авыл торак пункты халкына мәгълүмат бирә, шулай ук аларны жирле үзидарә органнарыннан алынган башка мәгълүматка житкерүдә ярдәм итә;

4) жирле үзидарә органнарына гавами тыңлаулар һәм ижтимагый фикер алышулар оештыруда һәм уздыруда, аларның нәтижеләрен авыл торак пунктында халыкка игълан итүдә ярдәм итә;

5) муниципаль берәмлек уставында һәм (яисә) муниципаль берәмлек вәкиллеке органының норматив хокукый актында Россия Федерациясе

субъекты законы нигезендә каралган башка вәкаләтләрне һәм хокукларны гамәлгә ашыра.

6. Авыл торак пунктының старостасы итеп түбәндәге затлар билгеләнә алмый:

1) дәүләт вазыйфасын, дәүләт граждан хезмәте вазыйфасын, муниципаль вазыйфаны яисә муниципаль хезмәт вазыйфасын биләүче;

2) суд тарафыннан хокукый сәләтсез яисә хокукый сәләте чикләнгән дип танылган затлар;

3) юкка чыгарылмаган яисә юкка чыгарылмаган хөкем ителүе бар.

17 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә учреждениесе тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә булдыру максатларында гражданнар, жирлекнең жирле үзидарә органнары инициативасы буенча территориаль ижтимагый үзидарә уставы проектын эшләүне гамәлгә ашыручы һәм чикләрендә шушы территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру күздә тотыла торган территориядә яшәүче гражданнар жыелышын оештыручы гражданнарның инициатив төркеме төзелә.

2. Гражданнар жыелышы жирлекнең тиешле территориясендә территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул итә, аның уставын кабул итә, шулай ук жирлек Советында территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүгә бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар жыелышын тапшырырга вәкаләтле (вәкаләтле) вәкилле (вәкилләрне) билгели.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә территориаль ижтимагый үзидарә уставын жирлек советы теркәгән вакыттан гамәлгә куелган дип санала.

18 статья. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү тәртибе

1. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү өчен жирлек башлыгына гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) түбәндәгеләр тапшырыла:

гражданнар жыелышының барлык вәкаләтле вәкилләре тарафыннан имзаланган территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында гариза;

территориаль ижтимагый үзидарә төзү турында карар кабул ителгән гражданнар жыелышы беркетмәсе, фамилиясен, исемен, атасының исемен, туу датасын, паспортының яисә граждан паспортын алмаштыручы документының сериясен, номерын һәм бирелү датасын, вәкаләтле һәр вәкилнең яшәү урыны адресын күрсәтеп;

территориаль ижтимагый үзидарә уставының ике нөсхәсе.

2. Әлеге статьяның 1 пунктында билгеләнгән документлардан тыш, башка документларны тапшыру турындагы таләпләр рөхсәт ителми.

Гариза биргән затка аңардан документлар кабул итү турында расписка бирелә, анда исемлек һәм аларны алу датасы күрсәтелә.

3. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турындагы документлар кергән көннән соң ике атна эчендә жирлек башлыгы уставны

теркәү турында яисә аны теркәүдән баш тарту турында жирлек Советы карары проектын алдан карау һәм эзерләү оештыра.

4. Гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкилләре территориаль ижтимагый үзидарә уставын һәм жирлек Советының киңәш бирү тавышы хокукына ия утырышында алдан караганда катнашырга хокуклы.

5. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында яисә әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән документларны алган көннән соң 30 көн эчендә аны теркәүдән баш тарту турында карар кабул итә. Рәхсәт бирүдән баш тарту нигезле булырга тиеш.

6. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәүдән баш тарту өчен нигез булып Россия Федерациясе Конституциясенә территориаль ижтимагый үзидарә уставы нормаларына, федераль законнарға, Татарстан Республикасы Конституциясенә һәм Татарстан Республикасы законнарына, жирлек Уставына, башка муниципаль норматив хокукый актларга каршы чыгу тора.

7. Территориаль ижтимагый үзидарә уставын территориаль ижтимагый үзидарәне төзүнең максатка ярашсызлыгы мотивлары буенча теркәүдән баш тарту рәхсәт ителми.

8. Жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү мәсьәләсе буенча дәлилләнгән карар өч көн эчендә рәсми рәвештә гражданнар жыелышының вәкаләтле вәкиле (вәкаләтле вәкилләре) игътибарына житкерелергә тиеш.

9. Жирлек Советы территориаль ижтимагый үзидарә уставын теркәү турында карар кабул иткән очракта, уставның бер нөсхәсе теркәлүе турында тамга белән гражданнар жыенының вәкаләтле вәкиленә тапшырыла, башка нөсхә жирлек Советында саклана.

10. Территориаль ижтимагый үзидарә уставына кертелә торган үзгәрешләр жирлек советы тарафыннан әлеге статьяда билгеләнгән тәртиптә теркәлергә тиеш. Күрсәтелгән үзгәрешләр аларны теркәгән көннән үз көченә керә.

19 статья. Халык тыңлаулары, ижтимагый фикер алышулар.

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча муниципаль хокукый актлар проектарын тикшерү өчен жирлек Советы, жирлек башлыгы катнашында гавами тыңлаулар үткәрелергә мөмкин.

2. Халык тыңлаулары халык, жирлек советы яки жирлек башлыгы инициативасы буенча үткәрелә.

Халык яки жирлек советы инициативасы буенча үткәрелә торган гавами тыңлаулар жирлек советы тарафыннан, ә жирлек башлыгы - жирлек башлыгы инициативасы буенча жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

3. Халык тыңлауларына түбәндәгеләр чыгарылырга тиеш:

1) Татарстан Республикасы Балтач муниципаль районы Уставы (алга таба - Устав) проекты, шулай ук әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында, Уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, конституция (устав) яисә Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен

төгэл кабатлау рәвешендә үзгәрешләр кертү очраklarыннан тыш, карар проекты;

2) Казан бюджеты һәм аның үтәлеше турында хисап проекты;

2.1 муниципаль берәмлекне социаль-икътисадый үстерү стратегиясе проекты;

3) жирлекне үзгәртеп кору турындагы мәсьәләләр, «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 13 статьясы нигезендә муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору өчен тавыш бирү юлы белән яки жыеннарда белдерелгән жирлек халкының ризалыгын алу таләп ителә торган очраklarдан тыш;

4. Гавами тыңлаулар үткәрү турындагы карар, гамәлдәге законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, тиешле орган яисә жирлекнең вазыйфаи заты муниципаль норматив хокукый акт проектының караган көнгә кадәр 20 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

5. Аларны үткәрү вакытын һәм урынын күрсәтеп гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар һәм гавами тыңлауларга чыгарыла торган тиешле муниципаль норматив хокукый акт проекты гавами тыңлаулар уздырылган көнгә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш, әгәр гамәлдәге законнар белән башкасы билгеләнмәгән булса.

6. Гавами тыңлаулар уздыру турындагы карар басылып чыккан (халыкка житкерелгән) көннән алып аларны үткәрү көненә кадәр жирлек халкы гавами тыңлауларга чыгарыла торган мәсьәлә буенча язма тәкъдимнәр һәм искәрмәләр жибәергә хокуклы, шул исәптән муниципаль норматив хокукый актының гавами тыңлауларына чыгарыла торган проектка төзәтмәләр һәм башка тәкъдимнәр. Жирлек башлыгы кәргән тәкъдимнәрне һәм искәрмәләрне гомумиләштерүне оештыра. Күрсәтелгән тәкъдимнәр һәм искәрмәләр гавами тыңлауларда катнашучыларга житкерелә.

7. Гамәлдәге кануннарда башкасы билгеләнмәгән булса, гавами тыңлаулар муниципаль норматив хокукый акт проектының карау көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча уздырыла. Халык тыңлаулары белгечләр, экспертлар, кызыксынган затлар чакыруы белән уздырыла. Халык тыңлауларында жирлекнең теләсә кайсы кешесе катнашырга хокуклы.

8. Гавами тыңлаулар уздыру йомгаклары буенча жирле үзидарә органнары һәм жирлекнең вазыйфаи затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиешле тәкъдимнәр кабул ителә, аларның компетенцияләренә муниципаль норматив хокукый акт проектының гавами тыңлауларга чыгару кертелгән.

9. Гамәлдәге кануннарда башкасы билгеләнмәгән булса, гавами тыңлаулар уздырганнан соң 5 көннән дә соңга калмыйча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

10. Гавами тыңлауларны оештыру һәм уздыру тәртибе жирлек Советы тарафыннан расланган гавами тыңлаулар турындагы нигезләмә белән билгеләнә һәм жирлек халкына гавами тыңлаулар уздыру вакыты һәм урыны турында алдан хәбәр итүне, муниципаль хокукый акт проекты белән алдан ук таныштыруны, жирлек халкының гавами тыңлауларында катнашуны, кабул

ителгән карарларның дәлилленгән нигезләмәсен дә кертәп, гавами тыңлауларның нәтижәләрен бастырып чыгаруны (халыкка житкерүне) тәэмин итә торган башка чараларны күздә тотарга тиеш.

11. генераль планнар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләре проектлары, территорияне планлаштыру проектлары, территорияләрне ызанлау проектлары, территорияләрне төзекләндерү кагыйдәләре проектлары, күрсәтелгән расланган документларның берсенә үзгәрешләр кертүне күздә тоткан проектлар, жир кишәрлегеннән яисә капитал төзелеш объектыннан файдалануның шартлы рөхсәт ителгән төренә рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары, рөхсәт ителгән төзелешнең чикле параметрларыннан читкә тайпылуга, капитал төзелеш объектларын реконструкцияләүгә рөхсәт бирү турындагы карарлар проектлары, жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару буенча расланган кагыйдәләр булмаганда, жир кишәрлекләреннән һәм капитал төзелеш объектларыннан файдалануның рөхсәт ителгән бер төрен үзгәртү мәсьәләләре;

жирдән файдалану һәм төзелеш алып бару шәһәр төзелеше эшчәнлегенә турындагы кануннар нигезләмәләрен исәпкә алып, жирлек уставы һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә торган ижтимагый фикер алышулар яисә гавами тыңлаулар үткәрелә.

12. Жирлек Советы вәкаләтләре гражданнар жыены тарафыннан башкарыла торган жирлектә халык алдында тыңлаулар һәм жәмәгать фикер алышулары муниципаль хокукый актлар проектлары һәм гражданнар жыены кабул итә торган мәсьәләләр буенча үткәрелмәскә мөмкин.

20 статья. Гражданнар жыелышы

1. Жирле әһәмиятгә мәсьәләләр турында фикер алышу, халыкка жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарәнең вазыйфай затлары эшчәнлегенә, жирлек территориясендә территорияль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру турында мәгълүмат бирү гражданнар жыелышлары үткәрелергә мөмкин. Гражданнар жыелышы микрорайоннарға, торақ массивларға, кварталларға, урамнарға, торақ йортларға чакырыла.

2. Гражданнар жыелышы халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы белән, шулай ук территорияль ижтимагый үзидарә уставында каралган очракларда үткәрелә.

3. Жирлек Советы яисә Шәһәр жирлегенә башлыгы инициативасы белән уздырыла торган гражданнар жыелышы тиешенчә жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә.

4. Халык инициативасы буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы территорияль ижтимагый үзидарә органнарының, тиешле территориядә яшәүче һәм шушы территорияләрдә урнашкан предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар житәкчеләре жыелышында катнашу хокукына ия булган гражданнар төркеменәң язма тәкъдиме буенча жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

Гражданнар жыелышын үткәрү турындагы тәкъдимдә аны карауга чыгарыла торган мәсьәләләр исемлегенә, жыелышны уздыру вакыты һәм урыны күрсәтелергә тиеш. Тәкъдим вәкаләтле затлар тарафыннан имзаланырга тиеш, ә

эгәр жыелышны үткөрү инициативасы белән гражданнар төркеме мөрәжәгать итсә - әлеге гражданнар, аларның һәркайсының фамилиясен, исемен, атасының исемен, туган көнен, яшәү урыны адресын күрсәтеп мөрәжәгать итә.

Жирлек Советы үзенең якындагы утырышында гражданнар жыелышын үткөрү турында кертелгән тәкъдимне карый.

Жирлеге Башлыгы яки жирлек Советы гражданнар жыенын үткәрүдән аның аның максатка ярашсызлыгына дәлилләр буенча баш тартырга хокуклы түгел.

5. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыру максатларында гражданнар жыелышын билгеләү һәм үткөрү тәртибе территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән билгеләнә.

6. Гражданнар жыелышын үткөрү вакыты һәм алар турында һәм фикер алышуга кертелә торган мәсьәләләр турында тиешле территориядә яшәүчеләр жыелыш үткөрү көненә кадәр 7 көннән дә соңга калмыйча шушы массакүләм мәгълүмат чарасын, почта хәбәрләрен, квартал саен (хужалык) әйләнмәләрен, игълан итүләрен һәм башка мөмкин чараларны файдаланып хәбәр ителә.

Гражданнар жыелышын эзерләүне һәм уздыруны жирлекнең башкарма комитеты тәмин итә.

7. Жыелышлар эшендә шушы территориядә яшәүче, сайлау хокукына ия гражданнар катнашырга хокуклы. Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнарның гомуми саны муниципаль сайлаулар уздырганга файдаланыла торган Россия Федерациясе чикләрендә булу урыны һәм яшәү урыны буенча Россия Федерациясе гражданнарын теркәүне исәпкә алу күрсәткечләре нигезендә билгеләнә.

Жыелышта катнашырга хокукы булган гражданнар санының кимендә өчтән бере катнашса, гражданнар жыелышы тулы хокуклы дип санала.

Жыелыш карарлары жыелышта катнашкан гражданнарның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

8. Гражданнар жыелышы жирле үзидарә органнарына һәм жирлекнең жирле үзидарә вазыйфай затларына мөрәжәгатьләр кабул итәргә, шулай ук жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфай затлары белән үзара мөнәсәбәтләрдә гражданнар жыелышын тәкъдим итәргә вәкаләтле затларны сайларга мөмкин.

9. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча үткәрелә торган гражданнар жыелышы үз компетенциясенә территориаль ижтимагый үзидарә уставы белән кертелгән мәсьәләләр буенча карар кабул итә.

10. Гражданнар жыелышы кабул иткән мөрәжәгатьләр жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфай затлары тарафыннан мәжбүри каралырга тиеш, алар компетенциясенә мөрәжәгатьләрдәге мәсьәләләренә хәл итү кертелгән, язма җавап юллагасы белән.

11. Гражданнар жыелышын билгеләү һәм уздыру тәртибе, шулай ук гражданнар жыелышының вәкаләтләре федераль закон, әлеге Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә.

12. Гражданнар жыелышы йомгаклары аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми басылып чыгарга (халыкка житкереләргә) тиеш.

21 статья. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы)

1. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча фикер алышу һәм жирлекнең барлык халкы фикерен ачыклау кирәк булган очракта уздырыла. Жирлекнең тиешле территориаль өлешләрендә яшәүчеләр арасынан гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышын чакыру кыенлашкан очрақларда уздырыла.

2. Гражданнар конференциясен (делегатлар жыелышын) билгеләү һәм үткәрү, делегатлар сайлау тәртибе әлеге Устав һәм (яисә) жирлек Советының норматив хокукый акты белән билгеләнә. Территориаль ижтимагый үзидарәне гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) территориаль ижтимагый үзидарә Уставында каралган тәртиптә һәм очрақларда билгеләнә һәм үткәрелә.

3. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) гражданнар жыелышы вәкаләтләрен гамәлгә ашыра.

4. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) халык, жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча уздырыла. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы инициативасы белән уздырыла торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) тиешенчә жирлек Советы яисә жирлек башлыгы тарафыннан билгеләнә. Халык инициативасы белән уздырыла торган гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

5. Әгәр анда сайланган делегатларның кимендә өчтән бере катнашса, гражданнарның конференциясе (делегатлар жыелышы) тулы хокуклы дип санала. Конференция карарлары (делегатлар жыелышлары) конференциядә катнашучы делегатларның күпчелек тавышы белән кабул ителә.

6. Гражданнар конференциясе (делегатлар жыелышы) йомгақлары аны уздырганнан соң бер ай эчендә рәсми басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш.

22 статья. Гражданнардан сорау

1. Гражданнардан сорашып белешү жирле үзидарәнең органнары һәм вазыйфаи затлары, шулай ук дәүләт хакимияте органнары карарлар кабул иткәндә халык фикерен ачыклау һәм исәпкә алу өчен бөтен территориядә яисә жирлек территориясенә бер өлешендә үткәрелә.

Сораштыру нәтижәләре киңәш характерында.

2. Гражданнардан сораштыруда сайлау хокукына ия жирлек халкы катнашырга хокуклы.

3. Гражданнардан сораштыру түбәндәге инициатива белән уздырыла:

1) жирлек Советы яисә жирлек башлыгы - жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча;

2) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары - жирлек жирләренең максатчан билгеләнешен үзгәртү турында карарлар кабул иткәндә

республика һәм республика эһәмиятендәге объектлар өчен гражданнарның фикерен исәпкә алу өчен.

4. Гражданнардан сорашып белешүне билгеләү һәм уздыру тәртибе әлеге Устав һәм (яисә) жирлек Советының норматив хокукый актлары белән Татарстан Республикасы законы нигезендә билгеләнә.

5. Гражданнарны сораштыру билгеләү турындагы карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә. Авыл жирлегә Советының гражданнарны сораштыру билгеләү турында норматив хокукый актында билгеләнә:»;

- 1) сораштыру уздыру датасы һәм сроклары;
- 2) сораштыру уздырганда тәкъдим ителә торган сорауны (сорауларны) формулировкалау;
- 3) сораштыру үткөрү методикасы;
- 4) сораштыру кәгазенең формасы;
- 5) сораштыруда катнашучы муниципаль берәмлек халкының минималь саны;

6. Жирлектә яшәүчеләр гражданнардан сорашып белешү үткөрү турында аны үткөрүгә кимендә 10 көн кала хәбәр итә.

7. Гражданнардан сорашып белешү эзерләүгә һәм уздыруга бәйле чараларны финанслау түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- 1) жирлек бюджеты акчалары исәбеннән - жирлекнең жирле үзидарә органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда;
- 2) Татарстан Республикасы бюджеты акчалары исәбеннән - Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары инициативасы буенча сораштыру уздырганда.

8. Сораштыру нәтижеләре аны уздырганнан соң бер ай эчендә басылып чыгарга (халыкка житкерелергә) тиеш. Сораштыру нәтижеләре белән жирлекнең теләсә кайсы кешесе танышырга хокуклы. Жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан тиешле карарлар кабул ителгәндә, сораштыру нәтижеләре исәпкә алынырга тиеш.

23 статья. Жирле эһәмияттәге аеруча мөһим мәсьәләләр буенча халык фикер алышуы

1. Муниципаль норматив хокукый актлар проектларын һәм жирле эһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләрне халык фикер алышуына чыгару турындагы карар жирлек советы тарафыннан үз инициативасы буенча яисә тиешле территориядә яшәүче гражданнар таләбе буенча жирлек Советы билгеләгән тәртиптә кабул ителә.

2. Муниципаль хокукый акт проекты тексты һәм халык фикер алышуына чыгарыла торган мәсьәләләр буенча башка материаллар аларны халык фикер алышуына чыгару турында карар кабул ителгәннән соң биш көннән дә соңга калмыйча массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарыла, жирлек халкына жибәрелә, халыкка танышу өчен мөмкин булган урыннарда урнаштырыла, башка ысуллар белән халыкка житкерелә.

3. Жирлек Советы халык фикер алышуына сорау чыгару белән бер үк вакытта фикер алышу барышында керә торган тәкъдимнәрне һәм искәртмәләрне

карау буенча эшне оештыру срогын һәм тәртибен билгели, күрсәтелгән максат өчен махсус комиссия төзиләр.

4. Жирлек Советы үзе чыгара торган муниципаль хокукый актлар проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча фикер алышуны тәмин итә, моның өчен кирәкле шартлар тудыра.

5. Халык фикер алышуына чыгарылган мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр жирлек Советына жиберелә.

6. Муниципаль норматив хокукый актларның проектлары һәм жирле әһәмияттәге башка аеруча мөһим мәсьәләләр буенча тәкъдимнәр һәм искәртмәләр жирлек Советы тарафыннан карала.

7. Халык фикер алышуы йомгаклары турында халыкка айлык срок хәбәр ителә.

23.1 статья. Жирлек Ижтимагый (консультатив) советлары

1. Гражданнарның һәм жирле үзидарә органнарының үзара хезмәттәшлеген тәмин итү өчен Поселения, жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар эзерләгәндә һәм гамәлгә ашырганда, жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә жәмәгать контролен гамәлгә ашырганда, халыкның ихтыяжларын һәм мәнфәгатьләрен исәпкә алу максатларында Поселениенң ижтимагый советы төзелә.

2. Ижтимагый совет Россия Федерациясе гражданнары, ижтимагый берләшмәләр һәм башка коммерциягә карамаган оешмалар вәкилләре эшчәнлегендә ирекле катнашу нигезендә төзелә.

3. Жирлек жирлегенң ижтимагый советын төзү, аның утырышларын үткәрү һәм карарлар кабул итү тәртибе, жирле үзидарә органнарының хокуклары, бурычлары һәм жаваплылыгы турында Поселение Жәмәгать Советы эшчәнлегенә ярдәм итүнең мәгълүмат бирүгә, консультациялүгә һәм башка мәсьәләләренә карата мәгълүмат бирү, аны тарату процедурасы, шулай ук аны оештыруның һәм эшчәнлекнең башка мәсьәләләре турында Поселение Советы тарафыннан раслана торган нигезләмә белән билгеләнә.

4. Башка ижтимагый (консультатив) советлар жирле үзидарә органнарында аларның карарлары нигезендә төзелергә мөмкин.

5. Ижтимагый (консультатив) советларда эш жәмәгать башлангычларында гамәлгә ашырыла.

24 статья. Гражданнарның жирле үзидарә органнарына мөрәжәгатьләре

1. Гражданнар жирлекнең жирле үзидарә органнарына индивидуаль һәм коллектив мөрәжәгатьләргә хокуклы.

2. Гражданнарның мөрәжәгатьләре «Россия Федерациясе гражданнары мөрәжәгатьләрен карау тәртибе турында» 2006 елның 02 маендагы 59-ФЗ номерлы Федераль законда, «Татарстан Республикасында гражданнар мөрәжәгатьләре турында» 2003 елның 12 маендагы 16-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законнда билгеләнгән тәртиптә һәм сроктарда каралырга тиеш.

3. Гражданнарның мөрәжәгатьләрен карау тәртибен һәм срокларын бозган өчен жирле үзидарәнең вазыйфай затлары Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә җаваплы булалар.

25 статья. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм аны гамәлгә ашыруда катнашуның башка рәвешләре

1. Әлеге Уставта каралган жирле үзидарәне халык тарафыннан турыдан-туры гамәлгә ашыру һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы рәвешләре белән беррәттән, гражданнар жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарга, Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына каршы килми торган башка рәвешләрдә катнашырга хокуклы.

2. Жирлектә яшәүчеләрнең жирле үзидарәне турыдан-туры гамәлгә ашыруы һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуы законлылык, иреклелек принципларына нигезләнә.

Жирле үзидарә органнары һәм жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфай затлары халыкка жирле үзидарә халкын турыдан-туры гамәлгә ашыруда һәм халыкның жирле үзидарәне гамәлгә ашыруда катнашуында ярдәм итәргә тиеш.

III бүлек. ЖИРЛЕК СОВЕТЫ

26 статья. Жирлек советы - жирлек жирле үзидарәсенә вәкиллекле органы

1. Жирлек Советы жирлек жирле үзидарәсенә даими эшләүче сайланулы коллегиаль органы булып тора.

2. Жирлек Советының рәсми исеме - Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының Түбән Табын авыл жирлеге Советы.

3. Жирлек Советының вәкаләтләр чоры - 5 ел.

4. Жирлек Советы жирлек халкына хисап тотә һәм аның контролендә була.

5. Жирлек Советының үз исеме белән мөһерә, бланклары бар.

6. Жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

27 статья. Жирлек Советы составы

1. Жирлек Советы бермандатлы сайлау округлары буенча муниципаль сайлауларда сайланган 10 депутаттан тора

2. Жирлек Советы аның составына жирлек Советының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесен сайлаганда хокуклы була.

28 статья. Жирлек Советы депутаты статусы

1. Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының «Түбән Табын авыл жирлеге» муниципаль берәмлеге депутаты, жирле үзидарәнең

сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи затының вәкаләтләре чоры биш ел тәшкит итә.

2. Жирлек Советы депутаты, әлеге Устав билгеләгән очрактардан тыш, депутат эшчәнлеген төп эш урыны буенча хезмәт һәм хезмәт вазыйфаларын башкару белән бергә алып барып, даими нигездә эшләми.

3. Депутат, жирле үзидарэнең сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль вазыйфаны биләүче башка зат "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль законда һәм башка федераль законнарда билгеләнгән чикләүләргә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш. Депутат, жирле үзидарэнең сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарэнең сайланулы вазыйфаи затының, муниципаль вазыйфаны биләүче бүтән затның вәкаләтләре "коррупциягә каршы торы турында" 2008 елның 25 декабрдәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрдәгә 230-номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләр, тыюлар үтәлмәгән очракта, вакытыннан алда туктатыла - "дәүләт вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп торы турында" Федераль закон, 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы "аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банктарында сәчетлар (кәртәмнәр) ачуны һәм сәчетлар (кәртәмнәр) алуны, акчаларны һәм кыйммәтләргә саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) файдалануны тыю турында" Федераль закон.

4. Жирлек Советы депутатына Россия Федерациясә һәм Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары нигезендә үз вәкаләтләргә тоткарлыксыз гамәлгә ашыру өчен шартлар тәәмин ителә.

5. Жирлек Советы депутаты жирлек Советы тарафыннан раслана торган депутат этикасы кагыйдәләргә үтәргә тиеш, алар шул исәптән депутатның түбәндәгә йөкләмәләргә булырга тиеш:

1) шәхсән яисә аның якын туганнарына кагылышлы мәсьәләләргә хәл иткәндә жирле үзидарә органнары, оешмалар, вазыйфаи затлар, муниципаль хезмәткәрләр һәм гражданныр эшчәнлегенә йогынты ясау өчен депутат статусыннан файдаланмаса;

2) депутат бурычларын объектив башкаруда шик тудырырлык үз-үзгәңә тотыштан тыелырга, шулай ук аның абруена яисә жирлек Советы абруена зыян китерәргә сәләтле конфликтлы хәлләрдән качарга;

3) мәнфәгатьләр конфликтны барлыкка килү куркынычы булганда - шәхси кызыксыну депутат бурычларын объектив үтәүгә йогынты ясый яисә йогынты ясый ала торган вәзгыять, - бу хакта жирлек Советына хәбәр итәргә һәм аның әлеге конфликтны булдырмауга яисә жайга салуга йөнәлдерелгән карарын үтәргә;

4) жирлек Советында билгеләнгән гавами чыгышлар кагыйдәләргә үтәргә;

5) үзгәңә вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйлә рәвештә мәгълүм булган федераль законнар нигезендә конфиденциаль характердагы белешмәләргә караган белешмәләргә яисә хезмәт мәгълүматын фаш итәргә яисә муниципаль хезмәткә бәйлә булмаган максатларда файдаланырга;

5) физик һәм юридик затлардан вазыйфаи дәрәжәгә бәйле рәвештә яисә вазыйфаи бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә бүләкләүләр (бүләкләр, акчалата кызыксындыру, ссудалар, хезмәт күрсәтүләр, күнел ачулар, ял итү, транспорт чыгымнары өчен түләү һәм башка бүләкләр) алырга.

6. Үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыручы жирлек Советы депутаты, түбәндәгеләргә хокуклы түгел:

1) үзе яки ышанычлы затлар аша эшмәкәрлек эшчәнлегә белән шөгыльләнәргә, коммерцияле оешма белән идарә итүдә яки коммерцияле булмаган оешма белән идарә итүдә катнашырга ("Татарстан Республикасы Муниципаль берәмлекләре советы" Ассоциациясе идарәсендә, башка муниципаль берәмлекләр берләшмәләре, сәяси партияләр, тиешле тәртиптә теркәлгән профсоюз белән идарә итүдә катнашудан, съездда (конференциядә) яисә башка ижтимагый оешма, торак, торак-төзелеш, гараж кооперативлары, бакчачылык, дача куллану кооперативлары, күчемсез торак милекчеләре ширкәтләренәң гомуми жыелышларында катнашудан тыш), Россия Федерациясе Президенты яисә Россия Федерациясе Хөкүмәте акты нигезендә оешманың коллегияль органы эшчәнлегендә түләүсез катнашудан тыш; муниципаль берәмлек исемнән оешманы оештыручы вәкаләтләрен гамәлгә ашыру яки муниципаль милектә булган акцияләр (устав капиталында катнашу өлешләре) белән идарә итү тәртибен билгеләүче муниципаль хокукый актлар нигезендә оештыручысы (акционеры, катнашучысы) муниципаль берәмлек булган оешманың идарә итү һәм ревизия комиссиясе органнарында муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен түләүсез нигездә тәкъдим итү; федераль законнарда каралган башка очраklar.

2) укытучылык, фәнни һәм башка ижади эшчәнлектән кала, башка түләүле эшчәнлек белән шөгыльләнәргә. Бу очракта, әгәр Россия Федерациясенәң халыкара килешүе яки Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, укыту эшчәнлегә, фәнни һәм башка ижади эшчәнлек чит дәүләт, халыкара һәм чит ил оешмалары, чит ил гражданны һәм гражданныгы булмаган затлар акчалары хисабына финанслана алмый;

3) әгәр Россия Федерациясенәң халыкара килешүе яки Россия Федерациясе законнары белән башкасы каралмаган булса, коммерциягә нигезләнмәгән, дәүләтнеке булмаган чит ил оешмаларының идарә органнары, попечительлек һәм күзәтчелек советлары, башка органнары һәм аларның Россия Федерациясе территориясендә эш итүче структур бүлекчәләре составына керергә».

7. Муниципаль вазыйфаларны даими нигездә биләүче затлар түбәндәгеләрне тапшырырга тиеш:

7.1. Үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр, шулай ук хатынының (иренәң) һәм балигы булмаган балаларының Россия Федерациясе норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында белешмәләр.

7.2. Жир кишәрлегә, башка күчемсез мөлкәт объекты, транспорт чарасы, кыйммәтле кәгазьләр, акцияләр (оешмаларның устав (тупланма) капиталларындагы катнашу өлешләре, пайлар) сатып алуга кагылышлы һәр

алыш-биреш буенча үз чыгымнары, шулай ук хатынының (иренең) һәм (яисә) балигъ булмаган балаларының чыгымнары турында белешмәләр тапшыру елыннан алдагы календарь ел дәвамында башкарылган белешмәләр (алга таба - хисап чоры) элегә затның һәм аның хатынының (иренең) хисап чорына кадәр соңгы өч елдагы гомуми керемнән һәм элегә алыш-бирешләр башкарылган акчаларны алу чыганаclarыннан артып китсә.

7.3. Депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы эгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай заты коррупциягә каршы көрәш турында Россия Федерациясә законнары нигезендә тапшырыла торган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт турында һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр хакында белешмәләрнең дөрөсләген һәм тулылыгын тикшерү Татарстан Республикасы законы (Татарстан Республикасы Премьер-министры) тарафыннан билгеләнгән тәртиптә Татарстан Республикасы Президенты карары буенча уздырыла.

7.4. Элегә статьяның 7 өлеше нигезендә уздырылган тикшерү нәтижәсендә «Коррупциягә каршы көрәш турында» 2008 елның 25 декабрәндәгә 273-ФЗ номерлы Федераль закон, «Дәүләт Вазыйфаларын биләүче затлар һәм аларның керемнәренә башка затлар чыгымнарының туры килүен тикшереп тору турында» 2012 елның 3 декабрәндәгә 230-ФЗ номерлы Федераль закон, «Аерым категориядәгә затларга Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертәмнәр) ачуны һәм булдыруны, акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил финанс инструментларына ия булуны һәм (яисә) алардан файдалануны тыю турында» 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, Татарстан Республикасы Премьер-министры күрсәтелгән вәкаләтләрне, жирле үзидарә органында сайланган эгъзаларга карата күрсәтелгән вәкаләтләрне, жирле үзидарә органында сайланган эгъза яисә тиешле вәкаләтләрне куллану турында гариза белән жирле үзидарә органына мөрәжәгать итә.

7.41. Үз керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, чыгымнары, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында дөрөс булмаган яки тулы булмаган мәгълүмат биргән депутатка, әгәр бу мәгълүматны бозып күрсәтүләр житди булмаса, түбәндәгә жаваплылык чараларын кулланылырга мөмкин:

- 1) кисәтү;
- 2) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органында, жирле үзидарәнең сайланулы органы депутатын, жирле үзидарәнең сайланулы органында вазыйфасыннан азат итү, аның вәкаләтләре чоры тәмамланганчы, муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органында, жирле үзидарәнең сайланулы органында вазыйфасын биләү хокукыннан мәхрүм итү;
- 3) аның вәкаләтләре вакыты тәмамланганчы, даими нигездә вәкаләтләрне гамәлгә ашыру хокукыннан мәхрүм итеп, даими нигездә вәкаләтләрне гамәлгә ашырудан азат итү;
- 4) муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органында аның вәкаләтләре срогы туктатылганчы вазыйфа биләүне тыю;
- 5) вәкаләтләр срогы туктатылганчы даими нигездә вәкаләтләрне үтәүне тыю;

7.4-2. Депутатка, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасына, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затына карата әлеге статьяның 7.4-1 өлешендә күрсәтелгән жаваплылык чараларын куллану турында карар кабул итү тәртибе Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль хокукый акт белән билгеләнә.

7.5. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар тарафыннан тапшырылган керемнәр, чыгымнар, мөлкәт турында һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләр хакында белешмәләр жирле үзидарә органнарының «Интернет» мәгълүмат-телекоммуникация челтәрендәгә рәсми сайтларында урнаштырыла һәм (яисә) массакүләм мәгълүмат чараларына муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә бастырып чыгару өчен бирелә.

8. Депутатның сайлаучылар белән очрашулары биналарда, махсус билгеләнгән урыннарда, шулай ук ишегалды территорияләрендә, аларны үткөрү тормыш-яшәешне тәмин итү объектлары, транспорт яисә социаль инфраструктура, элемент хәрәкәте бозылуга, жәяүлеләр һәм (яисә) транспорт чараларының хәрәкәтен булдырмауга йә гражданның торак урыннарына яисә транспорт, яисә социаль инфраструктура объектларына керүенә китермәсә, уздырыла. Татарстан Республикасы башкарма хакимияте органнарының яисә жирле үзидарә органнарының мондый очрашулар турында хәбәрә таләп ителми. Шул ук вакытта депутат күрсәтелгән органнарда аларны уздыру датасы һәм вакыты турында алдан хәбәр итәргә хокуклы.

9. Жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен махсус бирелгән урыннарны билгелиләр, шулай ук жирле үзидарә органнары депутатларның сайлаучылар белән очрашуларын уздыру өчен бирелә торган биналарның исемлеген һәм аларны бирү тәртибен билгелиләр.

10. Ачык агитация чаралары жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турындагы Россия Федерациясе законнары нигезендә уздырыла.

11. Жылышлар, митинглар, демонстрацияләр, урам йөрешләре һәм пикетлар турында Россия Федерациясе законнары белән билгеләнә торган гавами чара рәвешендә депутатның сайлаучылар белән очрашуларын оештыруга яисә уздыруга каршылык Россия Федерациясе законнары нигезендә административ жаваплылыкка китерә.

29 статья. Жирлек Советы депутатының сайлаучылар белән үзара мөнәсәбәте

1. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар белән, шулай ук предприятие, оешмалар, дәүләт органнары һәм аның сайлау округы территориясендә урнашкан башка органнар коллективлары белән элементдә тора.

2. Жирлек Советы депутаты сайлаучылар алдында үз эше турында елына кимендә бер тапкыр хисап тотә һәм жирлек Советының эше турында даими рәвештә хәбәр итә, шулай ук аена кимендә бер тапкыр сайлаучыларны кабул итә.

3. Жирлек Советы депутаты жирлек халкының законлы хокукларын, ирекләрен һәм мәнфәгатьләрен тәмин итү буенча законнарда каралган

чараларны күрергә, шул исәптән алардан кәргән тәкъдимнәрне, гаризаларны, шикаятьләрне карарга, аларда булган мәсьәләләрне дәрәс һәм үз вакытында хәл итәргә тиеш.

30 статья. Яңа сайланган җирлек Советы эшен оештыру

1. Яңа чакырылыш җирлек Советы беренче утырышка, депутатларның билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе сайланган көннән соң ун көннән дә соңга калмыйча, беренче утырышка жыела. Сайлаулардан соң беренче булып җирлек Советы утырышын җирлек башлыгы, ә ул булмаса - җирлекнең сайлау комиссиясе чакыра.

2. Җирлек Советының сайлаулардан соң беренче утырышын, яңа Главаны сайлаганчы, җирлек Советының яшь буенча иң өлкән депутаты ача һәм алып бара.

31 статья. Җирлек Советы компетенциясе

1. Җирлек Советы компетенциясендә түбәндәгеләр бар:

1) җирлек уставын кабул итү һәм аңа үзгәреشلәр кертү;
2) җирлек территориясендә кануннар нигезендә гомуммәҗбүри кагыйдәләр билгеләү;

3) җирлек бюджетын һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау;

4) салымнар һәм җыемнар турында Россия Федерациясе законнары нигезендә җирле салымнарны һәм җыемнарны билгеләү, үзгәртү һәм юкка чыгару, аларны түләү буенча ташламалар бирү;

4.1) муниципаль берәмлекнең социаль-иқтисадый үсеш стратегиясен раслау;

5) җирлекне үстерү планнарын һәм программаларын кабул итү, аларның үтәләше турындагы хисапларны раслау;

6) чикләрен үзгәртү, җирлекне үзгәртү турындагы инициативаны күрсәтү;

7) җирлек Советы депутатларын сайлауларны билгеләү; җирлек Советы депутатларын сайлаулар буенча сайлау округлары схемасын раслау;

8) җирле референдумны билгеләү;

9) җирлек башлыгын сайлау;

10) җирлек вәкилен җирлек Советы депутатлары арасынан Мөслим муниципаль районы Советына сайлау;

11) җирлек башкарма комитеты структурасын раслау, аның хезмәткәрләренең иң чик санын билгеләү;

12) җирлекнең сайлау комиссиясе әгъзаларын билгеләү;

13) җирлек Советы депутатының чикләрен үзгәртү, аны үзгәртеп кору, чакыртып алу буенча тавыш бирү мәсьәләләре буенча тавыш бирүне билгеләү;

14) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында закон чыгару инициативасы хокукын гамәлгә ашыру;

15) җирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәткә идарә итү һәм аның белән эш итү тәртибен, шул исәптән федераль законнар нигезендә аны хосусыйлаштыру тәртибен һәм шартларын билгеләү; читләштерү җирлек Советы тарафыннан килештереп яисә расланганнан соң башкарыла торган муниципаль мөлкәт төрләре исемлеген билгеләү;

16) муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзү, үзгәртеп оештыру һәм бетерү турында карар кабул итү тәртибен, шулай ук муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәтләренә тарифлар билгеләү, федераль законнарда каралган очраклардан тыш, эшләр башкару тәртибен билгеләү;

17) жирлекнең муниципальара хезмәттәшлек оешмаларында катнашу тәртибен билгеләү;

18) жирлекнең ревизия комиссиясе рәисен һәм әгъзаларын билгеләп кую;

19) жирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар кабул итү;

20) жирле үзидарә органнары һәм жирле үзидарә органнарындагы вазифаи затлар тарафыннан жирле әһәмияткә ия мәсьәләләренә хәл итү вәкаләтләрен үтәүне контрольдә тоту.

21) жирлекне территорияль планлаштыру документларын, жирлекне шәһәр төзелешен проектлауның жирле нормативларын, жирлек территориясеннән файдалану һәм төзелеш кагыйдәләрен, Россия Федерациясе Шәһәр төзелеше кодексы нигезендә башка шәһәр төзелеше документларын раслау;

22) территорияне төзекләндерү кагыйдәләрен раслау;

23) гадәттән тыш хәлләренә бетерү өчен финанс һәм матди ресурсларның жирле резервларын булдыру һәм алардан файдалану тәртибен билгеләү;

24) муниципаль махсуслаштырылган торақ фондының торақ урыннарын бирү тәртибен билгеләү;

25) территорияль ижтимагый үзидарә органнарына жирлек бюджетыннан кирәкле акчаларны бүлеп бирү шартларын һәм тәртибен билгеләү;

26) автоном коммерциягә карамаган оешмалар һәм фондлар рәвешендә коммерциягә карамаган оешмалар төзү турында карарлар кабул итү;

27) массакүләм мәгълүмат чарасы учреждениесе;

28) энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәләлеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны раслау;

29) жирле үзидарә органнары эшчәнлеген матди яктан һәм оештыру ягыннан тәмин итү тәртибен билгеләү;

30) жирлек Уставы һәм жирлек Советы карарлары аңлатмасы;

31) жирлек Советы Регламентын һәм үз эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча башка карарлар кабул итү;

32) жирлек Советы аппараты турындагы нигезләмәне раслау;

33) муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне әзерләүне һәм уздыруны депутат, жирле үзидарәнең сайланулы органы әгъзасы, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты, муниципаль берәмлек чикләрен үзгәртү, муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник тәмин итү;

34) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләренә вәкиллеке органнары карамагына кертелгән башка вәкаләтләр, шулай ук әлеге Устав тарафыннан жирлек Советы компетенциясенә кертелгән башка вәкаләтләр.

2. Жирлек Советы жирлек башлыгының еллык хисапларын, аларның эшчәнлек нәтижәләре, жирлек башкарма комитеты һәм жирлек башлыгының

ведомство буйсынуындагы башка органнары эшчәнлеге турында, шул исәптән жирлек Советы куйган мәсьәләләрне хәл итү турында, тыңлый.

32 статья. Жирлек Советының эш тәртибе

1. Жирлек Советының эш тәртибе әлеге Устав һәм жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

2. Жирлек Советы эшенең төп рәвеше аның утырышларыннан гыйбарәт, аларда жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләр хәл ителә.

3. Әгәр жирлек Советы утырышлары анда сайланган депутатлар санының кимендә 50 проценты катнашса, тулы хокуклы була.

4. Жирлек Советының чираттагы утырышлары кимендә өч айга бер тапкыр уздырыла, чираттан тыш утырышлар жирлек башлыгы инициативасы белән чакырыла.

5. Совет утырышлары жирлек Башлыгы тарафыннан чакырыла. Жирлек Советы депутатлары һәм чакырылган затлар чираттагы утырышның вакыты, урыны һәм көн тәртибе турында биш көннән дә соңга калмыйча, ә чираттан тыш утырышка - аны үткәргә кадәр бер көннән дә соңга калмыйча хәбәр ителә.

6. Жирлек Советының һәр утырышында утырыш беркетмәсе алып барыла. Утырыш беркетмәсенә утырышны уздыру датасы, урыны һәм вакыты турындагы белешмәләр кертелә, карала торган барлык мәсьәләләр санап үтелә һәм, тавыш бирү йомгакларын күрсәтеп, кабул ителгән барлык карарлар теркәлә. Жирлек Советы утырышы беркетмәсенә имза салынганнан соң жирлек башлыгының аның белән жирлекнең теләсә кайсы кешесе таныша ала.

7. Жирлек Советы утырышларында һәр депутат бер тавышка ия. Жирлек Советы депутаты шәхсән үзе тавыш бирү хокукын гамәлгә ашыра. Жирлек Советы утырышларында тавыш бирү ачык (шул исәптән исемдә) һәм яшерен булырга мөмкин. Тавыш бирүнең һәр төрен куллану очраklары әлеге Устав, жирлек Советы Регламенты белән билгеләнә.

8. Жирлек Советы утырышлары ачык һәм хәбәрдар уздырыла. Советның ачык утырышларында Поселениедә яшәүче һәркем катнашырга хокуклы.

Регламентта каралган очраklарда Поселения Советы Жирлек Советы тарафыннан чакырылган затлар гына катнаша алган ябык утырышны уздыру турында карар кабул итәргә хокуклы, шулай ук утырышта законнар нигезендә катнашырга хокукы булган затлар.

33 статья. Жирлек Советы эшчәнлеген оештыру

1. Жирлек Советы эшчәнлеген жирлек башлыгы оештыра.

2. Жирлек Советы Регламенты нигезендә жирлек Советы компетенциясенә кертелгән мәсьәләләрне алдан карау һәм эзерләү өчен депутатлар арасыннан, жирлек башлыгыннан тыш, даими яисә вакытлыча комиссияләр төзелергә мөмкин (яисә) күрсәтелгән мәсьәләләрне эзерләү өчен җаваплы депутатлар жирлек Советы эшчәнлегенең төп юнәлешләре буенча билгеләнергә мөмкин. Депутат ике даими комиссиядә эшләргә хокуклы.

3. Муниципаль программаларны, жирлек Советы карарлары проектларын эзерләү, жирлек карамагына кертелгән аеруча әһәмиятле мәсьәләләрне тикшерү

өчен жирлек Советы каршында аның карары буенча депутатлар, жирлек башкарма комитеты, ижтимагый берләшмәләр, оешмалар һәм предприятиеләр, белгечләр, экспертлар һәм жирлек халкы составында эш, эксперт һәм башка киңәшмә төркемнәре төзелергә мөмкин.

34 статья. Жирлек Советының контроль функцияләрен гамәлгә ашыру

1. Жирлек Советы жирлек территориясендә әлеге Уставның жирлек Советы тарафыннан кабул ителә торган норматив хокукый актлар нигезләмәләренен үтәлешен, жирлек бюджетының үтәлешен, бюджеттан тыш фондлар акчаларыннан, жирлекне үстерү программаларыннан файдалануны, жирлек башлыгының һәм жирлек Башкарма комитетының эшчәнлегенә контрольне гамәлгә ашыра.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм аларның вазыйфаи затлары тарафыннан законнарны, әлеге Уставны һәм башка муниципаль норматив хокукый актларны бозу фактлары ачыкланган очракта, жирлек Советы, жирлек башлыгы карары белән депутатлар арасыннан күрсәтелгән фактларны тикшерү өчен вакытлы контроль комиссияләре төзелергә мөмкин.

3. Жирлек Советы, жирлек башлыгы инициативасы буенча кануннар нигезендә жирлек бюджеты акчаларыннан максатчан файдалануга, муниципаль мөлкәттән файдалануның нәтижәлелегенә тикшерү (ревизия) уздырылырга мөмкин. Күрсәтелгән контроль һәм эксперт-аналитик чараларны үткәру тәртибе жирлекнең ревизия комиссиясе турында нигезләмә белән билгеләнә.

4. Жирлекнең башкарма комитеты, предприятие, учреждение, оешма, вазыйфаи затлар, территорияль ижтимагый үзидарә органнары, әгәр закон белән башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек Советы, аның контроль комиссияләре, жирлек Советы депутаты мөрәжәгәте буенча жирлек Советы карамагына карый торган мәсьәләләр буенча соратып алына торган мәгълүмат бирергә, ә кануннарны, муниципаль хокукый актларны бозуларны бетерү һәм гаепле затларны җаваплылыкка тарту өчен кичекмәстән чаралар күрергә тиеш.

5. Контроль функцияләрен гамәлгә ашырганда жирлек Советы жирлек башкарма комитетының финанс-хужалык һәм башкарма-боеру эшчәнлегенә тыкшынырга хокуклы түгел.

35 статья. Жирлек вәкилен муниципаль район Советына сайлау

1. Жирлек вәкиле жирлек Советы депутатлары арасыннан Мөслим муниципаль районы Советына яшерен тавыш бирү юлы белән сайлана.

2. Жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәген хуплап тавыш биргән кандидат сайланган дип санала.

36 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылу

1. Жирлек Советының вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатылырга мөмкин:

1) жирлек советы үз-үзен таркату турында карар кабул итте. Шул ук вакытта үз-үзен таркату турындагы карар әлеге Устав тәртибендә кабул ителә;

2) «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 73 статьясында каралган нигезләрдә һәм тәртиптә жирлек советын тарату;

3) жирлек Советы депутатларының әлеге составының хокуксызлыгы турында Татарстан Республикасы Югары суды карары үз көченә кергәндә, шул исәптән депутатларның үз вәкаләтләрен туктатуына бәйлә рәвештә;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 3,5 һәм 6.2 өлешләре нигезендә, шулай ук жирлек бетерелгән очракта, жирлекне үзгәртеп кору;

5) жирлек чикләрен үзгәртү нәтижәсендә жирлек сайлаучылары санын 25 проценттан артыгракка арттыру;

6) гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу.

2. Жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату аның депутатларының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктатуга китерә.

3. Халык тарафыннан сайланган депутатлардан торучы жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, жирлек Советына вакытыннан алда сайлаулар федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

37 статья. Жирлек Советының үз-үзен таркату турында карар кабул итү тәртибе

1. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының кимендә яртысы күләмендә жирлек башлыгы яисә депутатлар төркеме инициативасы буенча кабул ителергә мөмкин.

2. Үз-үзен таркату турында карар кабул итү инициативасы түбәндәгечә күрсәтелә алмый:

1) жирлек Советы сайланганнан соң беренче ел дәвамында;

2) жирлек бюджетын кабул итү һәм аның үтәләше турындагы хисапны раслау чорында;

3) жирлек башлыгын чакыртып алу турында тавыш бирүне уздыру чорында йә аның вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта.

3. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы язма тәкъдимендә үз-үзен тарату мотивлары булырга тиеш, шулай ук аңа рөхсәтнең сәбәпләрен нигезләүче башка материаллар да өстәлергә мөмкин.

4. Депутатлар арасынан үзтаркалу турындагы мәсьәләне алдан карау өчен жирлек Советы карары белән комиссия төзелә. Жирлек Советы яки жирлек башлыгы карары буенча жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә халык тыңлауларына чыгарылырга мөмкин.

5. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы мәсьәләне карауның дәвамлылыгы жирлек Советы депутатларының һәм жирлек кешеләренен үз-үзләрэн таркату инициативасын һәръяклап һәм объектив тикшерү мөмкинлеген гарантияләргә тиеш. Үз-үзен таркату турындагы карар үз-үзен тарату турындагы инициативаны чыгарган көннән соң ике ай узгач кабул ителергә мөмкин.

6. Жирлек Советының үз-үзен таркату турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан яшерен тавыш бирү юлы белән өчтән ике тавыш белән кабул ителә.

7. Жирлек Советы үз-үзен таркату турындагы тәкъдиме кире кагылган очракта, үз-үзен таркату турындагы кабат инициатива үз-үзен таркату турындагы мәсьәлә буенча тавыш биргән көннән бер елдан да иртәрәк күрсәтелергә мөмкин.

38 статья. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату

1. Жирлек башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставкага китү;
- 3) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;
- 4) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;

5). аңа карата суд хөкем карарының законлы көченә керүе;

6) Россия Федерациясеннән читкә даими яшәү урынына чыгу;

7) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, чит ил гражданлыгын туктату - аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга, аларга чит ил гражданлыгын алырга яисә яшәргә рөхсәт яисә Россия Федерациясе гражданының Россия Федерациясе халыкара килешүендә катнашучы булмаган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслаучы башка документ алырга хокуклы, аның нигезендә чит ил гражданы булган Россия Федерациясе гражданының чит ил гражданлыгы булган чит ил дәүләте территориясендә даими яшәвенә хокукын раслый торган башка документ алырга хокуклы, жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокуклы;

8) сайлаучыларның фикерләре;

9) жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату;

10). хәрби хезмәткә чакырылу яки аны алыштыручы альтернатив граждан хезмәтенә жибәрү;

11) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законда билгеләнгән чикләүләренә үтәмәү;

12) гамәлдәге законнарда каралган башка очракларда.

2. Жирлек Советы депутатының вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату турындагы карары вәкаләтләренә вакытыннан алда туктату өчен нигез барлыкка

килгән көннән алып 30 көннән дә соңга калмыйча, ә әлеге нигез жирлек Советы утырышлары арасында барлыкка килгән очракта, - шундый нигез барлыкка килгән көннән соң өч айдан да соңга калмыйча кабул ителә.

3. Әлеге статьяның 1 пунктының 1-7, 10 һәм 11 бүлекләрендә күрсәтелгән очрақларда жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен туктату турындагы карар жирлек Советы тарафыннан кабул ителә, анда жирлек Советы депутаты вәкаләтләрен туктату көне билгеләнә.

4. Әлеге статьяның 8 пунктында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләре чакыртып алу буенча тавыш бирү нәтижеләре рәсми басылып чыккан көннән жирлек Советы депутаты вәкаләтләре туктатыла.

5. Әлеге статьяның 9 пунктында каралган очракта жирлек Советы депутаты вәкаләтләре жирлек Советы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән туктатыла.

6. Жирлек Советы депутаты вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, депутатны өстәмә сайлаулар федераль закон, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы нигезендә билгеләнә.

IV бүлек. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫ

39 статья. Жирлек башлыгы - жирлекнең югары вазыйфаи заты

1. Жирлек башлыгы жирлекнең югары вазыйфаи заты булып тора.
2. Жирлек башлыгы жирлек Советы тарафыннан сайлана һәм аның рәисе булып тора.
3. Жирлек башлыгы вазыйфасының рәсми атамасы - Түбән Табын авыл жирлегенә башлыгы.
4. Жирлек башлыгы вазифасы буенча Мөслим муниципаль районы Советы депутаты булып тора.

40 статья. Жирлек башлыгын сайлау тәртибе

1. «Татарстан Республикасы Мөслим муниципаль районының Түбән Табын авыл жирлегенә» муниципаль берәмлегенә башлыгы муниципаль берәмлекнең вәкилләккә органы тарафыннан үз составыннан сайлана.

Әгәр жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысыннан күбрәгенә аны сайлау өчен тавыш бирсә, депутат жирлекнең сайланган Башлыгы булып санала.

3. Сайлаганнан соң жирлек башлыгы түбәндәге антны китерә:

Муниципаль берәмлек башлыгы вазыйфасына керешкәндә - миңа муниципаль берәмлек уставы тарафыннан бирелгән үз вәкаләтләрен гамәлгә ашырганда, бүгенге һәм киләчәк буыннар алдында муниципаль берәмлек өчен җаваплылыкны аңлап, Россия Федерациясенең Конституциясен, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен һәм Татарстан Республикасы законнарын, муниципаль берәмлек Уставын төгәл үтәргә, муниципаль берәмлек халкының хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен хөрмәт итәргә, тарихи традицияләргә ихтирам итәргә һәм икътисадый потенциалны арттырырга омтылырга, үз бурычларын намуслы, муниципаль

берәмлекнең чәчәк атуы өчен һәм аның барлык халкы өчен дәрәс, намуслы итеп үтәргә.

41 статья. Жирлек башлыгы статусы

1. Жирлек башлыгы даими нигездә эшли.
2. Жирлек башлыгын Мөслим муниципаль районы Советында даими нигездә биләп торган вазыйфага сайлаган очракта, ул жирлек башлыгының вәкаләтләрен даими нигездә башкармый.
3. Жирлек башлыгы үз эшчәнлегендә жирлек халкына һәм жирлек Советына федераль закон һәм әлегә Устав нигезендә контрольлек итү һәм хисап тоту.
4. Жирлек башлыгы Советка үз эшчәнлегенә нәтижеләре турында еллык отчетлар тапшыра, ә жирлек башлыгы жирле администрацияне житәкләгән очракта, жирле администрация һәм аңа буйсынучы башка жирле үзидарә органнары эшчәнлегенә нәтижеләре турында, шул исәптән жирлек Советына куелган мәсьәләләренә хәл итү турында.
5. Жирлек башлыгы "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрендәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрендәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "аерым затларга тыю турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш затлар категорияләренә счетлар (кертемнәр) ачарга һәм булырга, Россия Федерациясә территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акчаларны һәм кыйммәтләренә сакларга, чит ил финанс коралларына ия булу һәм (яки) куллану.

42 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләре

Авыл жирлекләре башлыгы

- 1) Башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарә органнары, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә Поселение бшаныч кәгазеннән башка эш итә;
- 2) Поселение Советы эшен оештыра, Поселение Советы утырышларын жыя һәм аларда рәислек итә, Советның чираттан тыш утырышын таләп итәргә хокуклы;
- 3) әлегә Устав белән билгеләнгән тәртиптә Поселение Советы кабул иткән норматив хокукый актларга кул куя һәм халыкка житкерә;
- 4) үз вәкаләтләре чикләрендә хокукый актлар чыгара;
- 5) Поселение Советы эшендә жәмәгәтьчелек фикерен ачуны һәм исәпкә алуны тәмин итү чараларын күрә;
- 6) гражданнырны кабул итүне, аларның мөрәжәгәтьләрен, гаризаларын һәм шикаятьләрен карауны оештыра;
- 7) Жирлек Советының утырышлар беркетмәләренә имза сала;
- 8) жирлек Советы аппараты эше белән житәкчелек итә;
- 9) Поселение Башкарма комитеты житәкчесенә вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган көннән алып билгеләнгән тәртиптә

билгелэнгәнче һәм билгелэнгән тәртиптә башкарма комитетның яңа житәкчесенә вазыйфасына билгеләп куя һәм Поселение Башкарма комитеты житәкчесе урынбасарын вазыйфасыннан азат итә;

10) Жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе белән контракт төзи;

11) Жирлек Советының контроль вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала;

12) Жирлек Советын тоту һәм аның эшчәнлеген тәмин итү өчен Жирлек бюджетында каралган чыгымнар буенча акча бүлүче булып тора;

13) законнарга һәм әлеге Устав нигезендә гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру буенча Халыклар Советының хокукый актын кабул итүне оештыра;

14) жирлекләрнең федераль башкарма хакимият органнарының территориаль органнары, башка федераль органнар, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары, жирлек территориясендә гамәлдә булган Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән кирәкле хезмәттәшлеген тәмин итә;

15) Жирлек исеменән икътисадый һәм социаль-мәдәни өлкәләрдә хезмәттәшлек турында дәүләт хакимияте органнары, башка муниципаль берәмлекләрнең жирле үзидарә органнары белән шартнамәләр һәм килешүләр, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белән үзара хезмәттәшлек итү һәм гамәлләрне координацияләү турында килешүләр төзи;

16) жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә һәм жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары тарафыннан вәкаләтләргә гамәлгә ашыруны тәмин итә;

17) Жирлек мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау чараларын күрә;

18) федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары белән жирлекләр башлыклары карамагына кертелгән башка вәкаләтләргә, шулай ук әлеге Устав тарафыннан кертелгән башка вәкаләтләргә, Жирлек башлыгы компетенциясенә жирлек Советы карарлары белән гамәлгә ашыра.

2. Жирлек башлыгы түбәндәге вәкаләтләргә гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органын билгели:

1) муниципаль-хосусый партнерлык проектына гамәлгә ашырганда жирле үзидарә органнары эшчәнлеген координацияләүне тәмин итү;

2) муниципаль-хосусый партнерлык турында килешү төзү хокукына конкурслар уздыру өчен конкурс документациясен гавами партнерлыкка килештерү;

3) муниципаль-хосусый партнерлык турындагы килешүне гамәлгә ашыруны мониторинглауны гамәлгә ашыру;

4) муниципаль-хосусый партнерлык турындагы килешүне гамәлгә ашыру барышында гавами партнерларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклауда ярдәм итү;

5) муниципаль-хосусый партнерлык турында төзелгән килешүләр реестрын алып бару;

6) муниципаль-хосусый партнерлык турында килешү хакында мәгълүматның ачыклығын һәм һәркем файдалана алырлык булуын тәмин итү;

7) муниципаль-хосусый партнерлык турындагы килешүне гамәлгә ашыру мониторингы нәтижәләрен вәкаләтле органга тапшыру;

8) федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында һәм башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

43 статья. Жирлек башлыгы урынбасары

1. Жирлек башлыгы тәкъдире белән жирлек советы депутатлары арасынан жирлек башлыгының урынбасары сайлана.

2. Әгәр жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санының яртысынан күбрәге аны сайлау өчен тавыш бирсә, депутат жирлекнең сайланган Башлыгы булып санала.

3. Жирлек башлыгы урынбасары жирлек Советы Регламентында билгеләнгән вазыйфаларны бүлү нигезендә жирлек башлыгы йөкләмәләрен үти, ә аның вакытлыча булмавы (авыруга яисә отпускка бәйлә) яисә үз бурычларын үтәү мөмкинлеген булмау яки вәкаләтләрне вакытынан алда туктату очрагында жирлек башлыгы вазыйфаларын башкара.

4. Жирлек башлыгы урынбасары үз вәкаләтләрен даими нигездә башкармый.

5. Жирлек башлыгы урынбасарының вәкаләтләре әлегә Уставның 38 статьясында каралган нигезләрдә вакытынан алда туктатыла.

6. Жирлек башлыгының урынбасары жирлек башлыгы инициативасы буенча яисә депутатлар төркеме таләбе буенча жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан кимендә өчтән бере күләмендә кабул ителә торган жирлек Советы карары буенча үз вазыйфасыннан теләсә кайсы вакытта да алынырга мөмкин. Жирлек башлыгы урынбасарын чакыртып алу турындагы карар жирлек Советы депутатларының билгеләнгән санынан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

44 статья. Жирлек башлыгының вәкаләтләре вакытынан алда туктатылу

1. Жирлек башлыгының вәкаләтләре түбәндәге очракларда вакытынан алда туктатыла:

1) үлем;

2) үз теләге белән отставкага китү;

3) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 741 статьясы нигезендә отставкага китү;

4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;

5) суд тарафынан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;

6) суд тарафыннан хэбэрсез югалган дип танылса яисэ вафат дип игълан ителсэ;

7) аңа карата суд хөкем карарының законлы көченә керүе;

8) Россия Федерациясе муниципаль районыннан читкә даими яшәү урынына китү.

9). Россия Федерациясе гражданлығын туктату, Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучының – чит ил гражданлығын туктату – аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга, чит ил дәүләтенең гражданлығын алырга яисэ яшәү төрен яки Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган Россия Федерациясе гражданының чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган, аның нигезендә чит ил гражданлығы булган Россия Федерациясе гражданы жирле үзидарә органнарына сайланырга хокукы булган башка документны алырга хокукы.

10) сайлаучыларның фикерләре;

11) сәламәтлеге торышы буенча суд тәртибендә билгеләнгән ныклы сәләтсезлекне жирлек башлығы вәкаләтләрән гамәлгә ашырырга;

12) "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәмәү аерым категория затларга счетлар (кертемнәр) ачарга һәм булырга, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында акчаларны һәм кыйммәтләренә сакларга, чит ил финанс коралларына ия булу һәм (яки) куллану;

13) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 06.10.2003 ел, № 131-ФЗ Федераль законның 13 статьясындагы 3, 5 һәм 6.2 өлешләре нигезендә гамәлгә ашырыла торган муниципаль берәмлекне үзгәртеп кору, шулай ук муниципаль берәмлек бетерелгән очракта куярга;

14) жирлекнең шәһәр округы белән берләшүенә бәйле рәвештә муниципаль берәмлек статусын югалтуы;

15) муниципаль берәмлек яки жирлекнең шәһәр округы белән берләшүе чикләренең үзгәрүе нәтижәсендә муниципаль берәмлек сайлаучылары санын 25 проценттан артыкка арттыру;

2. Жирлек башлығының вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, әлегә статьяның 1 өлешендәге 1-12, 15 пунктларында күрсәтелгән нигезләр буенча, яңа Башлыкны сайлау Жирлек Советының якындагы утырышында гамәлгә ашырыла.

2.1. Муниципаль берәмлек башлығы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, муниципаль сайлауларда сайлана торган муниципаль берәмлек башлығын сайлаулар "Россия Федерациясе гражданның сайлау хокукларының һәм референдумда катнашу хокукының төп гарантияләре

турында" 2002 елның 12 июнендәге 67-ФЗ номерлы Федераль законда билгеләнгән срокларда уздырыла.

2.2. Әгәр жирлек Советы составыннан сайланган жирлек башлыгы, аны отставкага чыгару турында жирлек Советы карары нигезендә вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган булса, күрсәтелгән карарга суд тәртибендә шикаять бирә, жирлек Советы суд карары закон көченә кәргәнче үз составыннан жирлек башлыгын сайлау турында карар кабул итәргә хокуксыз.

2.3. Муниципаль берәмлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган очракта, муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы тарафыннан үз составыннан яисә конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан сайлап куела торган муниципаль берәмлек башлыгын сайлау вәкаләтләре шул рәвешле туктатылган көннән алып алты айдан да соңга калмыйча гамәлгә ашырыла.

3. Муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органының вәкаләтләре чоры тәмамланганчы алты айдан кимрәк вакыт калган булса, муниципаль берәмлек башлыгын муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органы составыннан сайлау яңа сайланган муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органының беренче утырышында гамәлгә ашырыла, ә конкурс комиссиясе тарафыннан конкурс нәтижеләре буенча тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан муниципаль берәмлек башлыгын сайлау - муниципаль берәмлекнең вәкиллекле органын тулы хокуклы составында сайлаган көннән алып өч ай эчендә башкарыла.

4. Муниципаль берәмлек башлыгы вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яки аңа карата суд карары буенча сак астына алу яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләрен жирле үзидарәнең вазыйфаи заты - жирлек башлыгы урынбасары башкара.

5. Вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган жирлек башлыгы жирлек башлыгы вазыйфасыннан ваз кичү турында йә жирлек башлыгын отставкага чыгару турындагы карар нигезендә әлеге хокукый актка яисә суд тәртибендә карарга шикаять биргән очракта, жирлек Советы үз составыннан жирлек Советы тарафыннан сайланган муниципаль берәмлек башлыгын закон көченә кәргәнче кабул итәргә хокуклы түгел.

45 статья. Ышанычны югалтуга бәйле рәвештә муниципаль вазыйфаларны биләүче затларны эштән азат итү (вазыйфасыннан азат итү).

1. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында, муниципаль норматив хокукый актларда каралган тәртиптә түбәндәге очракларда ышанычны югалтуга бәйле рәвештә эштән азат ителергә (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш:

1) яклар тарафыннан үзе тора торган мәнфәгатьләр конфликтын булдырмау һәм (яисә) жайга салу чараларын затның күрмәве;

2) үз керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре турында, шулай ук хатынының (иренең) һәм балигъ булмаган балаларының керемнәре, мөлкәте һәм мөлкәти характердагы йөкләмәләре хакында

белешмәләргә тапшырмау яки белә торып дәрәс булмаган яисә тулы булмаган белешмәләргә тапшыру;

3) затның, федераль законда билгеләнгән очрақлардан тыш, коммерция оешмасының идарә органы эшчәнлегендә түләүле нигездә катнашуы;

4) зат тарафыннан эшмәкәрлек эшчәнлегә башкаруы;

5) затның идарә органнары, попечительләргә яисә күзәтүчеләргә советлары, коммерциягә карамаган чит ил оешмалары һәм Россия Федерациясә территориясендә яисә Россия Федерациясә законнарында гамәлдә булган башка органнары составына керүе.

2. Үзенә буйсынган затның мәнфәгатьләргә конфликтна китерә торган яисә китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынуы барлыкка килү турында билгеле булган муниципаль вазыйфаны биләүче зат ышанычын югалтуга бәйлә рәвештә эштән чыгарылырга (вазыйфасыннан азат ителергә) тиеш, муниципаль вазыйфаны биләүче зат муниципаль вазыйфаны үтәмәгән очрақта, яклар конфликтын булдырмау һәм (яисә) жайга салу буенча чаралар.

У бүлек. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ БАШКАРМА КОМИТЕТЫ

46 статья. Жирлекнең башкарма комитеты - жирлекнең жирле үзидарә башкарма-күрсәтмә органы

1. Авыл жирлеге башкарма комитеты авыл жирлеге жирле үзидарәсенә башкарма-боеру органы булып тора.

2. Жирлек башкарма комитетының рәсми исеме - «Түбән Табын авыл жирлегенә башкарма комитеты», кыскартылган исеме «Түбән Табын авыл жирлегенә башкарма комитеты».

3. Жирлекнең башкарма комитеты жирлек Советына һәм жирлек халкына хисап тотә һәм аның контролендә була.

4. Жирлекнең башкарма комитеты үз исеме булган мөһер, бланклардан тора.

Жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлеген тәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясә бюджетларының чыгымнары классификациясә нигезендә аерым юл белән карала.

47 статья. Жирлекнең Башкарма комитеты структурасы

1. Башкарма комитетның структурасы Жирлек башлығы тәкъдимә буенча Жирлек Советы тарафыннан раслана.

2. Башкарма комитет структурасына башкарма комитетның тармак (функциональ) һәм территориаль органнары керергә мөмкин.

3. Жирле әһәмияттәгә мәсьәләләргә үз компетенциясенә кертелгән мәсьәләләргә хәл итү бурычларын килештерелгән Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегендә ярдәм күрсәтү өчен Жирлек башлығы карары белән Жирлек башлығы карары белән координация, эксперт һәм башка ижтимагый (консультатив) советлар төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән советлар Жирлек башкарма комитеты структурасына керми. Аларда эш ижтимагый башлангычларда тормышка ашырыла.

48 статья. Башкарма комитетының вәкаләтләре

1. Жирлекнең башкарма комитеты.

1) планлаштыру, бюджет, финанс һәм исәпкә алу өлкәсендә:

- жирлек бюджеты проектын, жирлекнең комплекслы социаль-икътисади үсеш планнары һәм программалары проектларын эшли;

- жирлек бюджетының үтәлешен тәмин итә, жирлекнең комплекслы социаль-икътисади үсеш планнары һәм программаларының үтәлешен оештыра;

- жирлек бюджеты үтәлеше турында хисап, жирлекнең комплекслы социаль-икътисади үсеш программаларының һәм планнарының үтәлеше турында хисап эзерли;

- жирлекнең икътисад һәм социаль өлкәсе торышын характерлый торган статистик күрсәткечләр жыюны һәм күрсәтелгән мәгълүматларны законнарда билгеләнгән тәртиптә дәүләт хакимияте органнарына тапшыруны оештыра;

2) жирлек территориясендә муниципаль милек белән идарә итү, предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән үзара мөнәсәбәтләр өлкәсендә:

- жирлекнең муниципаль милкендәге мөлкәте белән идарә итә, муниципаль милек объектларын төзү, сатып алу, куллану, алар белән эш итү һәм арендау мәсьәләләрен хәл итә;

- жирлек Советы карары белән билгеләнгән очрақларда, жирлек Советы килешүенә (раславына) муниципаль милекне читләштерү, шул исәптән аны хосусыйлаштыру турында тәкъдимнәр эзерли һәм кертә;

- муниципаль милектә булмаган предприятиеләр, оешмалар белән жирлекнең икътисади һәм социаль үсешендә хезмәттәшлек итү турында килешүләр төзи; жирлек территориясендә халыкка хезмәт күрсәтү өлкәсендә төрле милек формасындагы предприятиеләр булдыруга ярдәм итә;

- жирлек Советы билгеләгән тәртип нигезендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр булдыра, алар эшчәнлегенең максатларын, шартларын һәм тәртибен билгели, аларның уставларын раслый, муниципаль казна учреждениеләрен финанслауны тәмин итә, муниципаль учреждениеләрне һәм предприятиеләрне үзгәртеп кору һәм бетерү мәсьәләләрен хәл итә, контракт нигезендә аларның житәкчеләрен билгели һәм биләп торган вазыйфадан азат итә;

- бюджет һәм автоном муниципаль учреждениеләр тарафыннан муниципаль казна учреждениеләре эшчәнлегенә финанс ягыннан тәмин итүне һәм муниципаль биремне үтәүне финанс ягыннан тәмин итүне гамәлгә ашыра, шулай ук муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәтләр сатып алуны гамәлгә ашыра;

3) халыкка торақ-коммуналь, көнкүреш, сәүдә һәм башка хезмәт күрсәтү өлкәсендә:

- жирлекнең коммуналь инфраструктурасы системаларын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең транспорт инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын, жирлекнең социаль инфраструктурасын комплекслы үстерү программаларын эшли һәм гамәлгә ашыра, аларга таләпләр Россия Федерациясе Хөкүмәте тарафыннан билгеләнә;

- жирлек халкын элемтэ, жәмөгать туклануы, сәүдә һәм көнкүреш хезмәте күрсәтү белән тәэмин итү өчен шартлар тудыра;
  - ритуаль хезмәтләр күрсәтүне оештыра һәм күмү урыннарын карап тотуны тәэмин итә;
  - энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру өлкәсендә муниципаль программаларны гамәлгә ашыра, муниципаль берәмлек чикләрендә биналары муниципаль торак фонды булган күп фатирлы йортларга энергетика тикшерүен үткәрүне оештыра, энергияне сак тоту һәм энергетика нәтижәлелеген арттыру турында законнарда каралган башка чараларны оештыра һәм үткәрә;
  - коммуналь инфраструктура системасына тоташуга тарифларны, коммуналь комплекс оешмаларының тоташуга тарифларын, коммуналь комплекс оешмалары товарларына һәм хезмәт күрсәтүләренә тарифларга өстәмәләрне, кулланучылар өчен бәяләргә (тарифларга) өстәмәләрне жайга сала.
  - авыл хужалыгы житештерүен үстерү һәм авыл хужалыгы продукциясе, чимал һәм азык-төлек базарын киңәйтү, кече һәм урта эшмәкәрлекне үстерү өчен шартлар тудыра;
  - Россия Федерациясе законнарында билгеләнгән вәкаләтләр чикләрендә жирлек чикләрендә халыкны электр һәм су белән тәэмин итү, ташландык суларны агызу, халыкны ягулык белән тәэмин итүне оештыру;
- 4) мәдәният, спорт, балалар һәм яшьләр белән эшләү, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклау, законлылыкны тәэмин итү өлкәсендә:
- жирлек халкының ялын оештыру һәм мәдәният оешмалары хезмәтләре белән тәэмин итү өчен шартлар тудыру;
  - жирлек территориясендә физик культура, мәктәп спорты һәм массакүләм спортны үстерү өчен шартлар тудыра, жирлекнең рәсми физкультура-сәламәтләндерү һәм спорт чараларын үткәрүне оештыра;
  - балалар һәм яшьләр белән эшләү чараларын оештыра һәм гамәлгә ашыра;
  - жирлек территориясендә законнар, дәүләт хакимияте һәм жирле үзидарә органнары актлары үтәлешен, гражданның хокукларын һәм ирекләрен саклауны тәэмин итә;
  - билгеләнгән тәртиптә, шул исәптән судта яки арбитраж судта, жирле үзидарә органнарының һәм дәүләт вазыйфай затларының, предприятиеләрнең, учреждениеләрнең, оешмаларның хокукларын боза торган актларына карата шикаять бирә;
  - жирлекнең торак пунктлары чикләрендә беренчел янгын куркынычсызлыгы чараларын үткәрүне тәэмин итә;
  - муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне эзерләүне һәм уздыруны жирлек депутаты, жирлекнең сайланулы органы әгъзасы, жирлекнең сайланулы вазыйфай заты, жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыру һәм матди-техник тәэмин итүне гамәлгә ашыра;
  - жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфай затларына, жирле үзидарәнең сайланулы органнары әгъзаларына, жирлек Советы депутатларына, муниципаль

хезмәткәрләр һәм муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә һөнәри белем бирүне оештыра, муниципаль хезмәт өчен кадрлар әзерләүне мәгариф турында Россия Федерациясе законнарында һәм муниципаль хезмәт турында Россия Федерациясе законнарында каралган тәртиптә оештыра;

- жыелышлар, митинглар, урам йөрешләре, демонстрацияләр һәм пикетлар үткәргә, спорт, тамаша кылу һәм башка массакүләм жәмәгать чараларын оештыруга бәйле законнарда каралган чараларны гамәлгә ашыра;

- жәмәгать тәртибен саклауда катнашучы гражданнырга һәм аларның берләшмәләренә ярдәм күрсәтә, халык дружиналары эшчәнлеген өчен шартлар тудыра;

5) төзекләндерү өлкәсендә:

«каты коммуналь калдыкларны туплау (шул исәптән аерым туплау), жыю, ташу, эшкәртү, утильләштерү, зарарсызландыру, күмү буенча эшчәнлекне оештыруда катнаша»;

- жирлек территориясен төзекләндерү кагыйдәләрен раслый, аларның үтәлешен тикшереп тора, күрсәтелгән кагыйдәләр нигезендә жирлек территориясен төзекләндерүне оештыра;

- адреслар бирүне, адреслар үзгәрүне, аннулированиене, урам-юл челтәре элементларына (федераль әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, региональ яисә муниципальара әһәмияттәге автомобиль юлларыннан, муниципаль районның жирле әһәмияттәге жирле юлларыннан тыш) исемнәр бирүне, жирлек чикләрендә планлаштырылган структура элементларына исемнәр бирүне, мондый исемнәрне үзгәртү, аннулировать итүне, мәгълүматны дәүләт адреслы реестрында урнаштыруны гамәлгә ашыра;

б) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары тарафыннан жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен үтәү өлкәсендә:

- федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жирле үзидарә органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыра;

- дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен бирелгән матди һәм финанс чараларын исәпкә алып бара һәм тиешенчә файдалануны тәмин итә;

- федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру турында хисаплар тапшыра;

- жирлекнең жирле үзидарә органнары карамагындагы матди ресурслардан һәм финанс чараларыннан аларга тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыру өчен өстәмә файдалануны жирлек Советы карарлары нигезендә тәмин итә;

7) башка вәкаләтләр:

- жирлек башлыгы эшчәнлеген оештыру, хокукый, мәгълүмати, матди-техник һәм башка яктан тәмин итүне башкара;

- жирлекнең архив фондларын формалаштыруны тәмин итә;

- жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү максатларында, гражданнырны жирлек өчен әһәмиятле булган әлегә Уставның 5 статьясындагы 1 өлешенә 4, 6 һәм 9 пунктларында каралган социаль әһәмиятле эшләренә (шул

исәптән дежурлыктарны) ирекле нигездә башкаруга жәлеп итү турында карар кабул итә һәм аларны үткәрүне оештыра;

- федераль законнар нигезендә халыкара һәм тышкы икътисадый элементләрне гамәлгә ашыра;

- жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләре буенча, законнар, әлеге Устав, жирлек Советы карарлары белән жирлек Советы яисә башка жирле үзидарә органнары компетенциясенә кертелгән вәкаләтләрдән тыш, башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

- милләтара һәм конфессияара татулыкны ныгытуга, жирлек территориясендә яшәүче Россия Федерациясе халыкларының телләрен һәм мәдәниәтен саклап калуга һәм үстерүгә, мигрантларны социаль һәм мәдәни адаптацияләүгә, милләтара (этникара) конфликтларны профилактикалауга юнәлтелгән чараларны тормышка ашыру өчен шартлар тудыру;

- жирлек халкына массакүләм ял итү өчен шартлар тудыру һәм халык күпләп ял итә торган урыннарны төзекләндерүне оештыру, шул исәптән гражданның гомуми файдаланудагы су объектларына һәм аларның яр бие полсаларына ирекле үтеп керүен тәмин итү.

2. Башкарма комитет муниципаль районның жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләренә хәл итү буенча түбәндәге вәкаләтләрне гамәлгә ашыра:

- жирлек музейлары булдыра;

- жирлектә нотариус булмаган очракта, законнарда каралган нотариаль гамәлләр башкара;

- опека һәм попечительлек эшчәнлеген гамәлгә ашыруда катнаша;

- муниципаль район территориясендә жирле милли-мәдәни автономияләренң хокукларын гамәлгә ашыру белән бәйле эшчәнлекне тормышка ашыру өчен шартлар тудыра;

4) Россия Федерациясе халыкларының милли-мәдәни үсешенә һәм муниципаль район территориясендә милләтара мөнәсәбәтләр өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыруга ярдәм күрсәтә;

- жирлек территориясендә урнашкан муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләрне мобилизация эзәрләү чараларын оештыруда һәм тормышка ашыруда катнаша;

- муниципаль янгын сагы булдыра;

- «Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында» 2016 елның 23 июнендәге 182-ФЗ номерлы федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыра»;

- туризмны үстерү өчен шартлар тудыра;

- кеше хокукларын тәмин итүгә жәмәгать контролен һәм мәжбүри тоту урыннарында булган затларга ярдәм күрсәтүне гамәлгә ашыручы ижтимагый күзәтчелек комиссияләренә ярдәм күрсәтә;

8) инвалидларның ижтимагый берләшмәләренә, шулай ук "Россия Федерациясендә инвалидларны социаль яклау турында" 1995 елның 24 ноябрәндәге 181-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гомумроссия

инвалидлар ижтимагый берләшмәләре тарафыннан оештырылган оешмаларга ярдәм күрсәтү;

- гражданнарга социаль файдаланудагы торак фондының торак урыннарына наем шартнамәләре буенча муниципаль торак фондының торак урыннарын торак законнары нигезендә бирә;

«- жирлек территориясендә яшәүче хужасыз хайваннар белән эш итү буенча эшчәнлек алып бара.;

- инвалидларның, сәламәтлеге ягыннан мөмкинлеге чикле затларның физик культурасын һәм спортын, адаптив физик культурасын һәм адаптив спортын үстерүгә ярдәм итә;

-1992 елның 7 февралендәге "Кулланучылар хокукларын яклау турында" 2300-1 нче номерлы Россия Федерациясе Законнда каралган кулланучылар хокукларын яклау чараларын гамәлгә ашыра».

- "Россия Федерациясендә хокук бозуларны профилактикалау системасы нигезләре турында" Федераль законда каралган хокук бозуларны профилактикалау өлкәсендә чараларны гамәлгә ашыра;

3.Жирлекнең башкарма комитеты муниципаль контрольне гамәлгә ашыруга вәкаләтле орган булып тора.

Муниципаль контроль өлкәсендә жирлек башкарма комитеты вәкаләтләренә түбәндәгеләр керә:

1) автомобиль транспортында муниципаль контрольне оештыру һәм гамәлгә ашыру; Муниципаль контроль төрләре һәм аларны гамәлгә ашыруга вәкаләтле жирле үзидарә органнары исемлеге Район Советы билгеләгән тәртиптә алып барыла;

2) аны гамәлгә ашыру вәкаләтләре жирле үзидарә органнарына бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) оештыру һәм гамәлгә ашыру;

3) эшчәнлекнең тиешле өлкәләрендә муниципаль контрольне гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү, Татарстан Республикасы башкарма хакимиятенә вәкаләтле органнары тарафыннан раслана торган типлаштырылган административ регламентлар нигезендә гамәлгә ашыру вәкаләтләре жирле үзидарә органнарына бирелгән региональ дәүләт контролен (күзәтчелеген) гамәлгә ашыруның административ регламентларын эшләү. Күрсәтелгән административ регламентларны эшләү һәм кабул итү Татарстан Республикасы норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла;

4) федераль законнарда, Татарстан Республикасы законнарында һәм башка норматив хокукый актларында каралган башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыру.

Муниципаль контрольне турыдан-туры гамәлгә ашыру функцияләре мондый органнарның статусын билгеләүче хокукый актлар нигезендә Район Башкарма комитеты органнарына йөкләнергә мөмкин.

Муниципаль контрольне гамәлгә ашыру, юридик затларны, шәхси эшмәкәрләрне тикшерүне оештыру һәм үткәрү белән бәйле мөнәсәбәтләргә «Дәүләт контролен (күзәтчелеген) һәм муниципаль контрольне гамәлгә ашырганда юридик затларның һәм шәхси эшмәкәрләрнең хокукларын яклау

турында» 2008 елның 26 декабрдәгә 294-ФЗ номерлы Федераль закон нигезләмәләре кулланыла.

4. Террорчылыкны профилактикалауда катнашу буенча жирле әһәмиятгәгә мәсьәләләргә хәл иткәндә, шулай ук аның нәтижәләрен минимальләштергәндә һәм (яисә) юкка чыгарганда жирлекнең башкарма комитеты:

1) террорчылыкны профилактикалау, шулай ук аның чагылышларын минимальләштерү һәм (яисә) юкка чыгару өлкәсендә муниципаль программалар эшли һәм гамәлгә ашыра;

2) муниципаль берәмлекләрдә террорчылыкның асылын һәм аның ижтимагый куркынычын аңлату буенча мәгълүмати-пропаганда чаралары оештыра һәм үткәрә, шулай ук граждандарда террорчылык идеологиясен кабул итмәү, шул исәптән мәгълүмати материаллар, басма продукция тарату, аңлату эшләре һәм башка чаралар үткәрү юлы белән.

3) террорчылыкны профилактикалау, шулай ук федераль башкарма хакимият органнары һәм (яисә) Россия Федерациясе субъекты башкарма хакимияте органнары тарафыннан оештырыла торган аның чагылышларын минимальләштерү һәм (яисә) бетерү чараларында катнаша;

4) муниципаль милектәгә яисә жирле үзидарә органнары карамагындагы объектларның террорчылыктан сакланышына карата таләпләрнең үтәлешен тәэмин итә;

5) террорчылыкны профилактикалауда катнашу мәсьәләләргә буенча, шулай ук аның нәтижәләрен Россия Федерациясе субъектының башкарма хакимияте органнарына минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу мәсьәләләргә буенча тәкъдимнәр жиберә;

6) террорчылыкны профилактикалауда катнашу буенча жирле әһәмиятгәгә мәсьәләләргә хәл итү буенча, шулай ук аның нәтижәләрен минимальләштерүдә һәм (яисә) юкка чыгаруда катнашу буенча башка вәкаләтләргә гамәлгә ашыра.

49 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе

1. Жирлек башкарма комитетын башкарма комитет житәкчесе житәкли.

2. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе әлегә вазыйфага контракт буенча билгеләнүче жирлекнең жирле үзидарә вазыйфаи заты булып тора.

3. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе үз вәкаләтләрен даими нигездә гамәлгә ашыра.

4. Аерым оештыру-боеру функцияләрен гамәлгә ашыру өчен жирлек Башкарма комитеты житәкчесенең урынбасарлары бар. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе вакытлыча булмаган (авыруга яисә отпускка бәйле) очракта яисә аның үз бурычларын үтәве мөмкин булмаган йә вәкаләтләрен вакытыннан алда туктаткан очракта, аның вәкаләтләрен башкарма комитет житәкчесенең урынбасарларының берсе Вазыйфаларны билгеләнгән бүлешү нигезендә гамәлгә ашыра.

5. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенәң вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйлә чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

50 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесен билгеләү тәртибе

1. Жирлек башкарма комитеты житәкчесен билгеләү конкурс нигезендә уздырыла.

Конкурс шартлары, аны уздыру датасы, вакыты һәм урыны турында белешмәләр, контракт проекты конкурс уздыру көненә кадәр 20 көннән дө соңга калмыйча массакүләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарылырга тиеш.

2. Конкурсны үткәрү өчен конкурс комиссиясе төзелә. Конкурс комиссиясе әгъзаларының гомуми саны Жирлек советы тарафыннан билгеләнә.

3. Зат башкарма комитет житәкчесе вазыйфасына конкурс нәтижәләре буенча конкурс комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән кандидатлар арасыннан Жирлек Советы тарафыннан билгеләнә.

4. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе өчен контракт шартлары Жирлек Советы тарафыннан жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагылышлы өләшендә һәм Татарстан Республикасы законы белән жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагылышлы өләшендә раслана.

Жирлек башкарма комитеты житәкчесе "коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрәндәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, "дәүләт Вазыйфаларын биләүче затларның һәм башка затларның чыгымнарының аларның керемнәренә туры килүен тикшереп тору турында" 2012 елның 3 декабрәндәге 230-ФЗ номерлы федераль закон, "Коррупциягә каршы көрәш турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон белән билгеләнгән чикләүләрне, тыюларны, бурычларны үтәргә тиеш аерым категориядәге затлар ачарга һәм ия счетлар (кертәмнәр), сакларга кулдагы акча һәм кыйммәтләре чит ил банкларында, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил финанс инструментларына ия булу һәм (яки) файдалану".

51 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенәң вәкаләтләре чоры

1. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе вазыйфасына затны Башкарма комитет житәкчесе вазыйфасына билгеләп кую турында карар кабул иткән Жирлек Советы вәкаләтләре чорына билгеләнә (яңа чакырылыш Жирлегә Советы эшли башлаган көнгә кадәр), әмма кимендә ике елга.

2. Жирлек Советы вәкаләтләре чоры тәмамлангач, башкарма комитет житәкчесе үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны поселок башкарма комитетының яңа житәкчесе билгеләнгән тәртиптә билгеләнгәнчә дөвам итә.

52 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләре Башкарма комитет Житәкчесе

1) жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлегенә бердәм башлангыч принципларында житәкчелек итә һәм үз компетенциясенә керә торган вәкаләтләрнең башкарма комитеты тарафыннан үтәлүе өчен шәхси җаваплылык тота;

2) Совет, башлык, башка жирле үзидарә органнары, шул исәптән башка муниципаль берәмлекләр, дәүләт хакимияте органнары, гражданныр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләрдә Башкарма комитетны тәкъдим итә;

3) Жирлек Советы каравына жирлек бюджеты проектларын һәм аның үтәлеше турындагы хисапларны тапшыра;

4) муниципаль берәмлекне комплекслы социаль-икътисадый үстерү планнары һәм программалары проектларын һәм аларның үтәлеше турында хисапларны Совет каравына тәкъдим итә;

5) Жәмәгать Советы раславына башкарма комитет структурасы проектын кертә, хезмәткәрләр санының иң чик структурасы һәм хезмәткә түләү фонды билгеләгән структура нигезендә Башкарма комитетының штат расписаниесен раслый;

6) Башлык белән килешенеп, Башкарма комитет житәкчесе урынбасарларын, Башкарма комитет органнары житәкчеләрен билгели һәм вазыйфадан азат итә, урынбасарлары арасында вазыйфаларны бүлә, муниципаль хезмәткәрләрен һәм Башкарма комитетның башка хезмәткәрләрен вазыйфага билгели һәм вазыйфадан азат итә, аларның эшчәнлеген контрольдә тота, аларга карата кызыксындыру һәм дисциплинар җаваплылык чараларын куллана;

- үз вәкаләтләре чикләрендә расланган бюджет нигезендә жирлек чаралары белән эш итә;

8) жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен Жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашыруны тәмин итә, аларны үтәү өчен шәхси җаваплылык тота; тиешле законнар нигезендә һәм үтәгәндә тапшырылган дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча хокукый актлар чыгара;

Башкарма комитетның хокукый актларын - Башкарма комитет компетенциясенә кертелгән жирле әһәмияттәге мәсьәләләр буенча карарлар һәм күрсәтмәләр, шулай ук Башкарма комитет эшен оештыру мәсьәләләре буенча хокукый актлар чыгара;

10) Елына бер тапкырдан да ким булмаган яисә Жирлек Советы башлыгы таләбе буенча Жирлек Советы үзенә эшчәнлегә һәм эшчәнлегә турында хисап тапшыра;

11) халыкка даими рәвештә башкарма комитет эшчәнлегә турында хәбәр итә, Башкарма комитет хезмәткәрләре тарафыннан гражданнырны кабул итүне оештыра, айга кимендә бер тапкыр гражданнырны кабул итә, гражданнырның тәкъдимнәрен, гаризаларын һәм шикаятләрен карый, алар буенча карарлар кабул итә;

12) дәүләт һәм башка органнарда муниципаль берәмлек мәнфәгатьләрен тәмин итү һәм яклау буенча чаралар күрә, Башкарма комитет исемнән судка гариза бирә, ышанычнамәләр бирә;

13) законнар, Устав, Совет карарлары һәм әлеге контракт нигезендә башка вәкаләтләрне гамәлгә ашыра.

53 статья. Жирлек башкарма комитеты житәкчесе вәкаләтләрән вакытыннан алда туктату

Башкарма комитет житәкчесе вәкаләтләрә түбәндәге очрактарда вакытыннан алда туктатыла:

- 1) үлем;
- 2) үз теләге белән отставкага китү;
- 3) әлеге статьяның 2 һәм 3 өлешләре нигезендә контрактны өзү;
- 4) «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрәндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 74 статьясы нигезендә вазыйфасыннан ваз кичү;
- 5) суд тарафыннан хокуктан файдалануга сәләтсез яисә хокуктан файдалану сәләте чикләнгән дип танылса;
- 6) суд тарафыннан хәбәрсез югалган дип танылса яисә вафат дип игълан ителсә;
- 7) аңа карата суд хөкем карарының законлы көченә керүе;
- 8) Россия Федерациясе муниципаль районыннан читкә даими яшәү урынына китү.

9) Россия Федерациясе гражданлыгын туктату, Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучының – чит ил гражданлыгын туктату – аның нигезендә чит ил гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга, чит ил дәүләтенең гражданлыгын алырга яисә яшәү төрен яки Россия Федерациясе халыкара шартнамәсендә катнашучы булмаган Россия Федерациясе гражданының чит ил дәүләте территориясендә даими яшәү хокукын раслый торган, аның нигезендә чит ил гражданлыгы булган Россия Федерациясе гражданы жирле үзидарә органнарына сайланьрга хокукы булган башка документны алырга хокукы.

10). хәрби хезмәткә чакырылу яки аны алыштыручы альтернатив граждан хезмәтенә жибәрү;

11) Халыкны башка жирлек белән берләштерү юлы белән, шулай ук Жирлек бетерелгән очракта үзгәртеп корганда;

12) Жирлек чикләре үзгәрү аркасында килеп чыккан сайлаучылар санын 25 проценттан артыкка арттыру;

13) гражданның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен таләп ителә торган муниципаль хокукый актыны бастырып чыгару срогын бозу.

2. Башкарма комитет житәкчесе белән контракт яктар килешүе буенча яки суд тәртибендә түбәндәгеләрнең гаризасы нигезендә өзелергә мөмкин:

1) Жирлек Советы яисә Жирлек башлыгының контрактның жирле әһәмиятгәгә мәсьәләләрне хәл итүгә кагылышлы өлешендә шартларын бозуга бәйле рәвештә, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләрне үтәмәвенә бәйле рәвештә;

2) Татарстан Республикасының иң югары вазыйфаи заты - федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән жирле үзидарә

органнарына тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга кагылышлы өлештә контрактның шартларын бозуга бәйле рәвештә, шулай ук законнарда билгеләнгән чикләүләренә үтәмәүгә бәйле рәвештә;

3) Башкарма комитет житәкчесе – жирле үзидарә органнары һәм (яки) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары тарафыннан контракт шартларын бозуга бәйле рәвештә.

3. Башкарма комитет житәкчесе белән контракт "Коррупциягә каршы тору турында" 2008 елның 25 декабрдәге 273-ФЗ номерлы Федераль закон, 2012 елның 3 декабрдәге 230-ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр), акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил милкенә каршы тору турында Законнар нигезендә билгеләнгән чикләүләренә, тыюларны, бурычларны үтәмәүгә бәйле рәвештә Татарстан Республикасы югары вазыйфай затының (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә иң югары башкарма органы житәкчесенә) гаризасы (Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенә иң югары башкарма органы житәкчесе) һәм башка затларның керемнәренә туры килүен контрольдә тоту турында" 2013 елның 7 маендагы 79-ФЗ номерлы Федераль закон, Россия Федерациясе территориясеннән читтә урнашкан чит ил банкларында счетлар (кертемнәр) ачуны һәм акчалар һәм кыйммәтле әйберләр саклауны, чит ил милкенә (яисә) ия булуны, коррупциягә каршы тору турындагы белешмәләр тапшыру йөкләмәләре нигезендә суд тәртибендә өзелергә мөмкин.

4. Башкарма комитет житәкчесе вәкаләтләре вакытыннан алда туктатылган яки аңа карата суд карары буенча сак астына алу яисә вазыйфасыннан вакытлыча читләштерү рәвешендә процессуаль мәжбүр итү чаралары кулланылган очракта, аның вәкаләтләре жирле үзидарәнә иң югары вәкаләтле муниципаль хезмәткәрнең Жирлек Уставы нигезендә билгеләнә торган вазыйфай затын яисә вәкаләтле муниципаль хезмәткәрне башкара.

VI бүлек. БАШКА ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫ. ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҮЗАРА ХЕЗМӘТТӘШЛЕГЕ

54 статья. Жирлекнең ревизион комиссиясе

1. Жирлекнең референдум комиссиясе тышкы муниципаль финанс контроленә даими эшләүче органы булып тора һәм жирлек Советы тарафыннан төзелә.

2. Жирлекнең референдум комиссиясе рәис һәм ике әгъзадан (аудиторлардан) тора.

3. Жирлекнең Ревизион комиссиясе рәисе һәм әгъзалары жирлек башлыгы тәкъдиме белән биш елга жирлек советы тарафыннан билгеләнә. Жирлекнең Ревизион комиссиясе рәисе һәм әгъзалары үз вәкаләтләрен даими нигездә яисә даими нигездә жирлек Советы карары белән гамәлгә ашыралар. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисе һәм әгъзалары вазыйфаларына кандидатураларны карау тәртибе жирлек Советы регламентлары белән билгеләнә.

4. Жирлекнең Ревизион комиссиясе рәисе һәм аудиторлары вазыйфасына дәүләт, муниципаль идарә, дәүләт, муниципаль контроль (аудит), икътисад, финанс, юриспруденция өлкәсендә кимендә бер ел эшләүче югары белемле һәм эш тәҗрибәсе булган Россия Федерациясе гражданны билгеләнә. Жирлекнең Ревизион комиссиясе Рәисе һәм әгъзалары эшчәнлеген гамәлгә ашыруга бәйле чикләүләр федераль законнар белән билгеләнә.

5. Жирлекнең Ревизия комиссиясе үз вәкаләтләре чикләрендә оештыру һәм функциональ мөстәкыйльлеккә ия.

6. Жирлекнең ревизион комиссиясе түбәндәгеләрне гамәлгә ашыра:

- 1) жирлек бюджетының үтәлешен тикшереп тору;
- 2) жирлек бюджеты проектларына экспертиза;
- 3) жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны тышкы тикшерү;
- 4) жирлек бюджеты акчаларынан файдалануның законлылыгын, нәтижәлеләген (нәтижәлеләген һәм экономиялеләген), шулай ук жирлек бюджеты тарафыннан Россия Федерациясе законнарында каралган башка чыганақлардан алына торган акчаларны тикшереп торуну оештыру һәм гамәлгә ашыру;

5) муниципаль милектәге мөлкәт белән идарә итүнең һәм аның белән эш итүнең, шул исәптән интеллектуаль эшчәнлек нәтижәләре һәм жирлекнеке булган индивидуальләштерү чаралары белән сакланучы тәртибен үтәүне тикшереп тору;

б) жирлек бюджеты акчалары исәбеннән салым һәм башка ташламалар, бюджет кредитлары бирүнең нәтижәлеләген бәяләү, шулай ук муниципаль гарантияләр һәм йөкләмәләр бирүнең законлылыгын бәяләү, яисә юридик затлар һәм хосусый эшмәкәрләр тарафыннан башкарыла торган башка алыш-бирешләрнең жирлек бюджеты акчалары һәм муниципаль милектәге мөлкәт хисабына үтәлүен бәяләү;

7) жирлекнең чыгым йөкләмәләренә кагылышлы өлешендә муниципаль хокукый актлар проектларына (финанс-икътисадый нигезлүүләрнең нигезлеләген дә кертеп) финанс-икътисадый экспертиза, шулай ук муниципаль программаларга;

8) жирлектә бюджет процессын анализлау һәм аны камилләштерүгә юнәлтелгән тәкъдимнәр әзерләү;

9) жирлек бюджетының үтәлеше барышы турында, үткәрелгән контроль һәм эксперт-аналитик чаралар нәтижәләре турында мәгълүмат әзерләү һәм мондый мәгълүматны жирлек Советына һәм жирлек башлыгына тапшыру;

10) коррупциягә каршы көрәшкә юнәлдерелгән чараларда үз вәкаләтләре кысаларында катнаша;

11) тышкы муниципаль финанс тикшерүе өлкәсендә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлегә Устав һәм жирлек Советының норматив хокукый актлары белән билгеләнгән башка вәкаләтләр.

7. Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисе жирлек жирле үзидарәсенен вазыйфай заты булып тора.

Жирлекнең ревизия комиссиясе рәисе ревизия комиссиясе эшчәнлегенә житәкчелек итә һәм аның эшен оештыра, дәүләт хакимияте органнарында һәм

жирле үзидарэ органнарында ревизия комиссиясен тэкдим итэ, ревизия комиссиясенэң хисапларына, баялэмаларенэ һәм жавапларына кул куя.

8. Жирлекнең Ревизион комиссиясе тарафыннан башкарыла торган тикшерүләр нәтижәләре жирлек Советы утырышында фикер алышырга, шулай ук жирлек Советы билгеләгән тәртиптә бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

9. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары һәм вазыйфаи затлары жирлекнең Ревизион комиссиясе компетенциясенэ караган мәсьәләләр буенча кирәкле мәгълүматны һәм документларны аның таләбе буенча жирлекнең Ревизион комиссиясенэ тапшырырга тиеш.

10. Жирлекнең референдум комиссиясе үз исеме белән рәсми бланкка ия.

11. Жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлеген тээмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

12. Жирлекнең референдум комиссиясе үз эшчәнлеген жирлек Советы тарафыннан раслана торган жирлекнең Ревизион комиссиясе турындагы нигезләмә, әлеге Устав һәм жирлек Ревизион комиссиясе турындагы кануннар нигезендә гамәлгә ашыра.

55 статья. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары арасында бәхәсләрнең үзара хезмәтгәшлеге һәм хәл ителеше нигезләре

1. Жирлекнең жирле үзидарэ органнарының үзара эшчәнлеген тәртибе жирлек советы тарафыннан билгеләнә ала.

2. Жирлекнең жирле үзидарэ органнары арасында аларның вәкаләтләрен гамәлгә ашыру мәсьәләләре буенча бәхәсләр килештерү процедураларын үткәрү юлы белән яки суд тәртибендә хәл ителә.

VII бүлек. САЙЛАУ КОМИССИЯСЕ

56 статья. Жирлекнең сайлау комиссиясе

1. Жирлекнең сайлау комиссиясе муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне жирлек Советы депутатын, жирлек башлыгын әзерләүне һәм уздыруны, жирлекнең чикләрен үзгәртү, жирлекне үзгәртеп кору мәсьәләләре буенча тавыш бирүне оештыра.

2. Жирлекнең сайлау комиссиясе муниципаль орган булып тора, ул жирлекнең жирле үзидарэ органнары структурасына керми.

3. Жирлекнең сайлау комиссиясе Федераль законнарда, Татарстан Республикасы Сайлау кодексында, шулай ук әлеге Устав белән билгеләнгән тәртиптә жирлек советы тарафыннан төзелә.

Жирлекнең сайлау комиссиясе тэкдимнәр нигезендә төзелә: Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасында, Татарстан Республикасы Дәүләт Советында депутат мандатларын бүлешүгә кертелгән кандидатлар исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләр; кандидатларның федераль исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләр, «Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасы депутатларын сайлаулар турында» 2005

елның 18 маендагы 51-ФЗ номерлы Федераль законның 821 статьясы нигезендә депутат мандатлары тапшырылган, Татарстан Республикасы Сайлау кодексының 971 статьясы нигезендә депутат мандатлары тапшырылган кандидатлар исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләр; Татарстан Республикасы Сайлау кодексының 971 статьясы нигезендә депутат мандатлары тапшырылган башка сәяси партияләр һәм башка ижтимагый берләшмәләр; сайлаучыларның яшәү урыны, эшләү, уку урыны буенча сайлаучылар жыелышлары; Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе; Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе; муниципаль район сайлау комиссиясе составындагы сайлау комиссиясе; элекке сайлау комиссиясе составы; Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе составындагы сайлау комиссиясе.

4. Жирлек Советы түбәндәгеләрдән кәргән тәкъдимнәр нигезендә жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларының гомуми санының яртысын билгеләп куярга тиеш:

1) «Россия Федерациясе Федераль Собрание Дәүләт Думасы депутатларын сайлау турында» Федераль законның 821 статьясы нигезендә депутат мандатлары тапшырылган кандидатларның федераль исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләрдән, шулай ук кандидатларның федераль исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләрдән;

2) Татарстан Республикасы Дәүләт Советында депутат мандатларын бүлешүгә кәртәлгән кандидатлар исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләрдән, шулай ук Татарстан Республикасы Сайлау кодексының 971 статьясы нигезендә депутат мандатлары тапшырылган кандидатлар исемлекләрен күрсәткән сәяси партияләрдән.

5. Жирлек Советы муниципаль район сайлау комиссиясенә, территория сайлау комиссиясенә кәргән тәкъдимнәре нигезендә жирлек сайлау комиссиясе әгъзаларының гомуми санының яртысын түбәндәгә тәртиптә билгеләп куярга тиеш:

1) әгәр муниципаль районның сайлау комиссиясе вәкаләтләре территория сайлау комиссиясенә йөкләнмәгән булса, жирлек сайлау комиссиясенә ике әгъзасы муниципаль районның сайлау комиссиясе тәкъдимнәре нигезендә билгеләп куела, жирлек сайлау комиссиясенә калган әгъзалары территория сайлау комиссиясе тәкъдимнәре нигезендә билгеләнә;

2) әгәр муниципаль районның сайлау комиссиясе вәкаләтләре территория сайлау комиссиясенә йөкләнгән булса, жирлек сайлау комиссиясе әгъзалары территория сайлау комиссиясе тәкъдимнәре нигезендә билгеләп куела;

3) әгәр территория сайлау комиссиясе вәкаләтләре муниципаль районның сайлау комиссиясенә йөкләнгән булса, жирлек сайлау комиссиясе әгъзалары муниципаль районның сайлау комиссиясе тәкъдимнәре нигезендә билгеләп куела.

6. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре чоры биш ел тәшкәл итә.

7. Жирлекнең сайлау комиссиясе хәлиткәч тавыш хокукына ия 6 әгъза санында төзелә.

8. Жирлекнең башкарма комитеты эшчәнлеген тәәмин итү чыгымнары жирлек бюджетында Россия Федерациясе бюджетларының чыгымнары классификациясе нигезендә аерым юл белән карала.

9. Жирлекнең сайлау комиссиясе вәкаләтләре, аның эшчәнлегә тәртибе һәм гарантияләре федераль законнар, Татарстан Республикасы Сайлау кодексы белән жайга салына. Жирлек Советы мөрәжәгәте нигезендә кабул ителгән Татарстан Республикасы Үзәк сайлау комиссиясе карары буенча жирлек сайлау комиссиясе вәкаләтләре территория сайлау комиссиясенә йөкләнергә мөмкин.

VIII бүлек. МУНИЦИПАЛЬ ХЕЗМӘТ УЗУ ҺӘМ МУНИЦИПАЛЬ ВАЗЫЙФАЛАРНЫ БИЛӘУ

57 статья. Гомуми нигезләмәләр

1. Муниципаль хезмәт-гражданның даими нигездә хезмәт килешүе (контракт) төзү юлы белән биләгән муниципаль хезмәт вазыйфаларында гамәлгә ашырыла торган һөнәри эшчәнлегә.

2. Муниципаль хезмәт вазыйфалары Татарстан Республикасы законы белән расланган Татарстан Республикасында муниципаль хезмәт вазыйфалары реестры нигезендә муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

3. Муниципаль хезмәтне финанслау Жирлек бюджеты хисабына башкарыла.

4. Россия Федерациясе дәүләт телен белгән гражданның муниципаль хезмәткә тигез хокуклы һәм аның женесенә, расасына, милләтенә, чыгышына, мөлкәти һәм вазыйфаи хәленә, яшәү урынына, дингә, инануларына, жәмәгать берләшмәләренә карауларына, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең һөнәри һәм эшлекле сыйфатларына бәйле булмаган башка шартларга бәйсез рәвештә муниципаль хезмәткә керү һәм аны үтәү мөмкинлегә бертигез.

Һөнәри белем дәрәжәсенә, муниципаль хезмәт стажына яисә белгечлек, әзерлек юнәлеше буенча эш стажына карата муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен кирәкле квалификация таләпләре муниципаль хезмәт вазыйфалары классификациясе нигезендә Татарстан Республикасы законы белән билгеләнә торган муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләү өчен типлаштырылган квалификация таләпләре нигезендә муниципаль хокукый актлар белән билгеләнә.

Вазыйфаи бурычларны үтәү өчен кирәк булган белемнәргә һәм күнекмәләргә квалификация таләпләре муниципаль хезмәткәрнең һөнәри хезмәт эшчәнлегә өлкәсенә һәм төренә бәйле рәвештә аның вазыйфаи инструкциясе белән билгеләнә. Муниципаль хезмәткәрнең вазыйфаи инструкциясе белән шулай ук белгечлек, әзерлек юнәлеше буенча квалификация таләпләре каралырга мөмкин.

58 статья. Муниципаль хезмәт вазыйфасы

1. Муниципаль хезмәт вазыйфасы - жирле үзидарә органы, Район сайлау комиссиясе яисә муниципаль вазыйфаны биләп торучы зат вәкаләтләрен үтәүне тәмин итү буенча бурычлар даирәсе белән әлегә Устав нигезендә төзелә торган жирле үзидарә органында, Район сайлау комиссиясе аппаратында вазыйфа.

59 статья. Муниципаль вазыйфаны биләүче зат, муниципаль хезмәткәр

1. Муниципаль вазыйфаларны биләүче затлар - жирле үзидарә депутатлары, сайланулы органнары әгъзалары, жирле үзидарәнен сайланулы вазыйфаи затлары, муниципаль берәмлекләрнен даими нигездә эшләүче һәм даими (штатта) нигездә эшләүче һәм хәлиткеч тавыш хокукына ия юридик зат булып торучы сайлау комиссияләре әгъзалары. Муниципаль берәмлекнен контроль-хисап органы рәисе, муниципаль берәмлекнен контроль-хисап органы рәисе урынбасары, муниципаль берәмлекнен контроль-хисап органы аудиторы вазыйфалары Россия Федерациясе субъекты законы нигезендә муниципаль вазыйфаларга кертелергә мөмкин.

2. Муниципаль хезмәткәр булып жирлек бюджеты акчалары исәбенән түләнгән торган акчалата хезмәт хакына (содержанига) федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә муниципаль хокукый актларда билгеләнгән тәртиптә муниципаль хезмәт вазыйфасы буенча бурычларны башкаручы граждандан тора.

3. Жирле үзидарә органнары, жирлекнен сайлау комиссиясе эшчәнлеген техник тәмин итү вазыйфаларын башкаручы затлар муниципаль хезмәт вазыйфаларын биләмиләр һәм муниципаль хезмәткәрләр булмыйлар.

60 статья. Муниципаль хезмәткәрнен хокуклары һәм бурычлары

1. Муниципаль хезмәткәр түбәндәгеләргә хокуклы:

1) аның муниципаль хезмәтнен биләгән вазыйфасы буенча хокукларын һәм бурычларын билгеләүче документлар, вазыйфаи бурычларын үтәүнен сыйфатын бәяләү критерийлары һәм хезмәт буенча алга китү шартлары белән танышу;

2) вазыйфаи бурычларны башкару өчен кирәкле оештыру-техник шартларны тәмин итү;

3) хезмәт хакы һәм хезмәт законнары, муниципаль хезмәт турындагы законнар һәм хезмәт шартнамәсе (контракт) нигезендә башка түлүүләр;

4) Эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү белән, ял көннәре һәм эшләми торган бәйрәм көннәре, шулай ук ел саен түләнгән торган отпуск белән тәмин ителә торган ял;

5) вазыйфаи бурычларны үтәү өчен кирәкле мәгълүматны һәм материалларны билгеләнгән тәртиптә алу, шулай ук жирле үзидарә органы, Жирлек сайлау комиссиясе эшчәнлеген камилләштерү турында тәкъдимнәр кертүгә;

6) муниципаль хезмәтнен вакантлы вазыйфасын биләүгә конкурста үз инициативасы белән катнашу;

7) муниципаль берәмлекнен муниципаль хокукый акты нигезендә өстәмә һөнәри белем алу;

8) үзенең шәхси мәгълүматларын яклау;

9) үз эшенең барлык материаллары, һөнәри эшчәнлекләре турында чакыртып алулар һәм аларны шәхси эшенә керткәнче башка документлар белән танышу, шулай ук аның язма аңлатмаларын шәхси эшенә беркетеп кую;

10) берләшмәсе, һөнәри берлекләр төзү хокукын да керттеп, үз хокукларын, социаль-икътисадый һәм һөнәри мәнфәгатьләрен яклау өчен;

11) хезмэт законнары нигезендә индивидуаль хезмэт бәхәсләрен карау, муниципаль хезмәттә үз хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен яклау, аларның бозуларына карата судка шикаять белдерүне керттеп;

12) Россия Федерациясе законнары нигезендә пенсия белән тәмин итү.

2. Муниципаль хезмәткәр, контракт буенча жирле администрация башлыгы вазыйфасын биләүче муниципаль хезмәткәрдән гайре, яллаучы вәкиленә (эш бирүчегә) алдан язмача хәбәр итеп, мәнфәгатьләр конфликтына тәсир итмәсә һәм «Россия Федерациясендә муниципаль хезмәт турында» 2007 елның 02 мартындагы 25-ФЗ номерлы федераль законда башкасы каралмаган булса, башка түләүле эшнә башкарырга хокуклы.

3. Муниципаль хезмәткәр түбәндәгеләргә бурычлы:

1) Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнары, федераль законнары, Россия Федерациясенң башка норматив хокукый актларын, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасының законнарын һәм башка норматив хокукый актларын, әлеге Уставны һәм муниципаль берәмлекнең башка муниципаль хокукый актларын үтәргә һәм аларның үтәлешен тәмин итәргә;

2) вазыйфай инструкция нигезендә вазыйфай бурычларны башкарырга;

3) вазыйфай бурычларын үтәгәндә кешенең һәм гражданның, расага, милләтенә, теленә, дингә һәм башка шартларга бәйсез рәвештә, хокукларын, ирекларын һәм законлы мәнфәгатьләрен, шулай ук оешмаларның хокукларын һәм законлы мәнфәгатьләрен үтәргә;

4) жирле үзидарә органында, Сайлау комиссиясе аппаратында билгеләнгән эчке хезмәт тәртибе, вазыйфай инструкция кагыйдәләрен, хезмәт мәгълүматы белән эшләү тәртибен үтәргә;

5) вазыйфай бурычларны тиешенчә башкару өчен кирәкле квалификация дәрәжәсен саклап калу;

6) федераль законнар тарафыннан саклана торган дәүләт һәм башка серләренә тәшкит итүче белешмәләренә, шулай ук үз вәкаләтләренә үтәлеш белән бәйлә рәвештә аңа билгеле булган белешмәләренә, шул исәптән гражданның шәхси тормышына һәм сәламәтлегенә кагылышлы яки аларның намусына һәм абруена кагылышлы белешмәләренә таратмаска;

7) дәүләт һәм муниципаль милекне, шул исәптән аңа вәкаләтләренә үтәү өчен бирелгән милекне сакларга.

8) билгеләнгән тәртиптә үзе һәм гаилә әгъзалары турында Россия Федерациясе законнарында каралган белешмәләренә тапшырырга;

9) яллаучы вәкиленә (эш бирүчегә) Россия Федерациясе гражданлыгыннан чыгу көнендә яисә чит ил гражданлыгы алынган көндә чит ил дәүләте гражданлыгын сатып алу турында хәбәр итәргә;

10) федераль законнарда билгеләнгән чикләүләренә үтәргә, йөкләмәләренә үтәргә, тыюларны бозмаска;

11) вазыйфай бурычларын үтәгәндә мәнфәгатьләр конфликтына китерергә мөмкин булган шәхси кызыксынуы турында яллаучы (эш бирүче) вәкиленә язма рәвештә хәбәр итәргә һәм мондый конфликтны булдырмау чараларын күрергә.

4. Муниципаль хезмәткәр үзенә бирелгән хокуксыз йөкләмәне үтәргә хокуксыз. Тиешле житәкчедән муниципаль хезмәткәр фикеренчә, хокуксыз булган йөкләмәне алганда, муниципаль хезмәткәр, йөкләмә биргән житәкчегә, Россия Федерациясенәң федераль законнары һәм башка норматив хокукый актлары, Татарстан Республикасы законнары һәм башка норматив хокукый актлары нигезләмәләре күрсәтелеп, әлегә йөкләмәне үтәгәндә бозылырга мөмкин булган муниципаль хокукый актлар нигезләмәләрен күрсәтеп, әлегә йөкләмәнең хокуксызлыгын нигезләүне язма рәвештә тапшырырга тиеш. Әлегә йөкләмәнең житәкчесе язма рәвештә раслаган очракта, муниципаль хезмәткәр аны үтәүдән баш тартырга тиеш. Муниципаль хезмәткәрнең хокуксыз йөкләмәсен үтәгән һәм әлегә йөкләмәне биргән очракта, житәкче Россия Федерациясә законнары нигезендә җаваплы була.

61 статья. Муниципаль хезмәткәргә бирелә торган гарантияләр

1. Муниципаль хезмәткәргә гарантияләнә:

1) вазыйфай бурычларын вазыйфай инструкция нигезендә үтәүне тәмин итә торган эш шартлары;

2) акчалата хезмәт хакын үз вакытында һәм тулы күләмдә алу хокукы;

3) Эш (хезмәт) вакытының нормаль дәвамлылыгын билгеләү белән, ял көннәре һәм эшләми торган бәйрәм көннәре, шулай ук ел саен түләнгән торган отпуск белән тәмин ителә торган ял;

4) муниципаль хезмәткәргә һәм аның гаилә әгъзаларына, шул исәптән муниципаль хезмәткәр пенсиягә чыккач та, медицина хезмәте күрсәтү;

5) тиешле еллар эшләгән өчен һәм инвалидлык белән бәйле рәвештә пенсия белән тәмин итү, шулай ук муниципаль хезмәткәрнең үлеме үз вазыйфаларын үтәү белән бәйле рәвештә барлыкка килгән очракта, аның гаилә әгъзаларын пенсия белән тәмин итү;

6) аларның вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә муниципаль хезмәткәрнең сәламәтлегенә һәм мөлкәтенә зыян китерү очрагына мәжбүри дәрәҗәдә иминияте;

7) муниципаль хезмәт узган чорда яисә ул туктатылганнан соң, әмма аларның вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле рәвештә килеп туган авыру яисә эшкә яраклылык югалу очрагына мәжбүри дәрәҗәдә социаль иминияте;

8) муниципаль хезмәткәрне һәм аның гаилә әгъзаларын федераль законнарда билгеләнгән очракларда, тәртиптә һәм шартларда аларның вазыйфай бурычларын үтәүгә бәйле көч кулланудан, янаулардан һәм башка хокуксыз гамәлләрдән яклау.

2. Жирле үзидарә органы, Жирлекнең Сайлау комиссиясә юкка чыгуга йә жирле үзидарә органы, Жирлекнең Сайлау комиссиясә аппараты хезмәткәрләренең штаты кыскаруга бәйле рәвештә муниципаль хезмәткәр белән хезмәт килешүе өзәлгәндә, муниципаль хезмәткәргә оешманы бетерүгә яки оешма хезмәткәрләренең штаты кыскаруга бәйле рәвештә эштән азат ителгән очракта хезмәт законнары белән билгеләнгән гарантияләр бирелә.

3.Муниципаль хезмәткәрләргә Татарстан Республикасы законнары белән өстәмә гарантияләр бирелергә мөмкин.

62 статья. Муниципаль хезмәткәрнең дисциплина җаваплылыгы

1. Дисциплинар гамәл кылган өчен - муниципаль хезмәткәрләргә аның өстенә йөкләнгән хезмәт бурычларын үтәмәгән яисә тиешенчә үтәмәгән өчен - яллаучы (эш бирүче) вәкиле түбәндәге дисциплинар түләтүләрне кулланырга хокуклы:

- 1) кисәтү;
- 2) шелтә;
- 3) муниципаль хезмәттән тиешле нигезләрдә эштән азат итү.

2. Дисциплинар гаеп кылуны рөхсәт иткән муниципаль хезмәткәр вакытлыча (эмма кимендә бер айга), аның дисциплинар җаваплылыгы турындагы мәсьәләне хәл итүгә кадәр, акчалата карап торуну саклап калу белән вазыйфай бурычларын үтәүдән читләштерелергә мөмкин. Муниципаль хезмәткәрне вазыйфай бурычларын үтәүдән читләштерү бу очракта муниципаль хокукый акт белән башкарыла.

3. дисциплинар түләтүләрне куллану һәм бетерү тәртибе хезмәт законнары белән билгеләнә.

IX бүлек ЖИРЛЕ ҮЗИДАРЭ ОРГАНАРЫ ЭШЧӘНЛЕГЕНЕҢ ГРАЖДАНЛЫК-ХОКУКЫЙ ҺӘМ ФИНАНС НИГЕЗЛӘРЕ

63 статья. Юридик зат хокукларына ия җирлекнең җирле үзидарэ органнары

Федераль закон һәм әлеге Устав нигезендә юридик затның хокуклары белән җирлек Советы һәм җирлекнең башкарма комитеты бирелә.

64 статья. Җирлекнең җирле үзидарэ органнары, юридик затлар буларак

1. Җирлек исеменнән мөлкәти һәм башка хокуклар һәм бурычлар алырга һәм гамәлгә ашырырга, судта ышанычнамәсез чыгыш ясарга җирлек башлыгы мөмкин.

2. Җирлекнең башкарма комитеты идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениесе булып тора һәм федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә юридик зат буларак дәүләт теркәвенә алынырга тиеш.

3. Җирлекнең юридик зат хокукларына ия җирле үзидарэ органнары идарә итү функцияләрен гамәлгә ашыру өчен төзелә торган муниципаль казна учреждениеләре була һәм федераль законда билгеләнгән тәртиптә юридик затлар буларак дәүләт теркәлүе узарга тиеш.

65 статья. Җирлекнең җирле үзидарэ органнарын финанслау

Жирлекнең жирле үзидарә органнарын тоту чыгымнарын финанслау бары тик жирлек бюджетының үз керемнәре исәбеннән генә гамәлгә ашырыла.

Х бүлек ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

66 статья. ЖИРЛЕК БАШЛЫГЫНА ҺӘМ ЖИРЛЕКНЕҢ БАШКА ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНА БИРЕЛӘ ТОРГАН СОЦИАЛЬ ҺӘМ БАШКА ГАРАНТИЯЛӘР

Жирлек башлыгы һәм жирлекнең башка вазыйфаи затлары эшчәнлегенә социаль һәм башка гарантияләре «Татарстан Республикасында муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы депутаты, жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи заты вәкаләтләрен гамәлгә ашыру гарантияләре турында» 2009 елның 12 февралендәге 15-ТРЗ номерлы Татарстан Республикасы Законы һәм жирлек Советы карарлары нигезендә билгеләнә.

ХІ бүлек ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘ ОРГАННАРЫНЫҢ ҺӘМ ЖИРЛЕ ҮЗИДАРӘНЕҢ ВАЗЫЙФАИ ЗАТЛАРЫНЫҢ ЖАВАПЛИЛЫГЫ

67 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы

Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары кануннар нигезендә жирлек халкы, дәүләт, физик һәм юридик затлар алдында жаваплы булалар.

68 статья. Жирле үзидарә органнарының, жирлек Советы депутатларының жирлек халкы алдында жаваплылыгы

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының жирлек халкы алдындагы жаваплылыгы федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә башлана.

2. Жирлек Советы депутатларының, шул исәптән жирлек башлыгының, жирлек халкының, жаваплылыгы аны сайлаган жирлекнең ышанычын тиешле депутат итеп югалту нәтижәсендә барлыкка килә.

3. Жирлек Советы депутаты, шул исәптән жирлек башлыгы жирлек халкының ышанычын югалткан депутат әлеге Уставта каралган нигезләрдә һәм тәртиптә чакыртып алынырга мөмкин.

69 статья. Жирлек жирле үзидарә органнарының һәм вазыйфаи затларының дәүләт алдындагы жаваплылыгы

1. Федераль законнар нигезендә жирлек Советының, жирлек башлыгының дәүләт алдындагы жаваплылыгы, алар Россия Федерациясе Конституциясен, федераль конституциячел законнарны, федераль законнарны, Татарстан Республикасы Конституциясен, Татарстан Республикасы законнарын һәм әлеге Уставны бозган очракта, шулай ук жирлекнең жирле үзидарә

органнарына тапшырылган аерым дэүлэт вэкалэтлэрен тиешенчэ гамэлгэ ашырмаган очракта, тиешле суд карары нигезендэ башлана.

70 статья. Физик һәм юридик затлар алдында жирлек жирле үзидарэ органнарының һәм вазыйфаи затларының жаваплылыгы

Физик һәм юридик затлар алдында жирле үзидарэ органнарының һәм жирле үзидарэ вазыйфаи затларының жаваплылыгы федераль законнарда билгелэнгән тэртиптэ башлана.

XII бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ МУНИЦИПАЛЬ ХОКУКЫЙ АКТЛАРЫ

71 статья. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасы

1. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары системасына түбэндәгеләр керә:

- 1) жирлек уставы, жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар;
- 2) жирлек Советының норматив һәм башка хокукый актлары;

3) жирлек башлыгының, башкарма комитетның һәм жирле үзидарэнең вазыйфаи затларының әлеге Уставта каралган норматив һәм башка хокукый актлары.

2. Жирлек уставы һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар муниципаль хокукый актлар системасында югары юридик көч актлары булып тора, турыдан-туры гамәлдә була һәм жирлекнең бөтен территориясендә кулланыла.

Башка муниципаль хокукый актлар әлеге Уставка һәм жирле референдумда кабул ителгән хокукый актларга каршы килмәскә тиеш.

3. Жирле үзидарэнең органнары һәм вазыйфаи затлары кабул иткән муниципаль хокукый актлар жирлекнең бөтен территориясендә һичшиксез үтәлергә тиеш.

4. Муниципаль хокукый актларны үтәмәгән өчен гражданның, оешмалар житәкчеләре, дэүлэт хакимияте органнарының һәм жирле үзидарэ органнарының вазыйфаи затлары федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә жаваплы булалар.

5. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль конституциячел законнарга, федераль законнарга һәм Россия Федерациясенә башка норматив хокукый актларына, шулай ук Татарстан Республикасы Конституциясенә, Татарстан Республикасы законнарына, Татарстан Республикасының башка норматив хокукый актларына каршы килмәскә тиеш.

6. Жирлекнең муниципаль хокукый актлары юкка чыгарылырга яисә аларның гамәлдә булуы тиешле муниципаль хокукый актны кабул иткән (чыгарган) жирлекнең жирле үзидарэ органнары яисә жирле үзидарэнең вазыйфаи затлары тарафыннан, мондый органнар яисә тиешле вазыйфалар бетерелгән йә күрсәтелгән органнарның яисә вазыйфаи затларның - жирле үзидарэ органнары яисә жирле үзидарэнең вазыйфаи затларының вэкалэтлэре

исемлеге үзгәргән очракта, муниципаль хокукый актны гамәлдән чыгару яисә туктатып тору вакытына вәкаләтләре тиешле муниципаль хокукый актны, шулай ук суд тарафыннан, ә жирле үзидарә органнары тарафыннан федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны жайга сала торган өлешендә - тиешенчә Россия Федерациясә дәүләт хакимиятенәң вәкаләтле органы йә Татарстан Республикасы дәүләт хакимиятенәң вәкаләтле органы тарафыннан кертелгән булса, жирлекнең жирле үзидарә органнары яисә жирле үзидарә вазыйфаи затлары тарафыннан туктатылырга мөмкин.

Норматив характердагы булмаган муниципаль хокукый актның гамәлдә булуы аны кабул иткән (чыгарган) жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәненәң вазыйфаи заты тарафыннан Россия Федерациясә Президенты каршындагы эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилнең эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкиле тарафыннан бирелгән тиешле күрсәтмә алынган очракта кичекмәстән туктатылып тора. Бирелгән күрсәтмәненәң үтәлеше турында жирле үзидарәненәң башкарма-күрсәтмә органнары яисә жирле үзидарәненәң вазыйфаи затлары Россия Федерациясә Президенты каршындагы эшкуарлар хокукларын яклау буенча вәкаләтле вәкилгә өч көн эчендә, ә жирле үзидарәненәң вәкиллекле органнарына алар карар кабул иткән көннән алып өч көннән дә соңга калмыйча хәбәр итәргә тиеш.

72 статья. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарлар

1. Жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне жирлек халкы тарафыннан турыдан-туры хәл итү жирле референдумда белдерелгән гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерүе юлы белән гамәлгә ашырыла.

2. Әгәр торақ пунктта яшәүчеләрненәң турыдан-туры ихтыяры белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен өстәмә рәвештә муниципаль хокукый акт кабул итү (бастырып чыгару) таләп ителсә, күрсәтелгән актны кабул итү (бастырып чыгару) алар компетенциясенә керә торган жирле үзидарә органы яисә жирле үзидарәненәң вазыйфаи заты гражданнар жыенында кабул ителгән карар үз көченә кергән көннән соң 15 көн эчендә тиешле муниципаль хокукый актны әзерләү һәм (яисә) кабул итү вакытын билгеләргә тиеш. Күрсәтелгән срок өч айдан да артмаска тиеш.

3. Гражданнарның турыдан-туры ихтыяр белдерү юлы белән кабул ителгән карарны гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципаль норматив хокукый актны бастырып чыгару срогын бозу жирлек башлығын чакыртып алу яисә жирлек Советы вәкаләтләрен вакытыннан алда туктату өчен нигез була.

73 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары кабул итә торган муниципаль хокукый актларның төрләре

1. Жирлекнең жирле үзидарә органнары һәм вазыйфаи затлары үзләренә йөкләнгән вәкаләтләрне үтәү йөзеннән түбәндәге муниципаль хокукый актлар чыгаралар:

- 1) жирлек Советы - жирлек Советы карарлары;
- 2) Жирлек башлығы - жирлек башлығының карарлары һәм күрсәтмәләре;

3) Жирлек Башкарма комитеты житәкчесе - жирлек башкарма комитетының карарлары һәм күрсәтмәләре.

2. Жирлек жирле үзидарәсенә башка вазыйфаи затлары әлеге Уставта, аларның статусын билгеләүче башка муниципаль норматив хокукий актларда билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә күрсәтмәләр һәм боерыклар чыгара.

74 статья. Муниципаль хокукий актлар әзерләү.

1. Муниципаль хокукий актлар проектлары жирлек башлыгы, жирлек Советы депутатлары, территориаль ижтимагый үзидарә органнары, гражданның инициатив төркемнәре, шулай ук жирлекнең аны алып бару мәсьәләләре буенча Ревизион комиссиясе тарафыннан кертелергә мөмкин.

2. Прокурор, үз вәкаләтләрен гамәлгә ашыру барышында гамәлдәге муниципаль норматив хокукий актларны камилләштерү кирәклеген билгеләгәндә, муниципаль норматив хокукий актларны үзгәртү, гамәлдән чыгару яки кабул итү турында проектлар һәм тәкъдимнәр кертәргә хокуклы.

3. Муниципаль хокукий актлар проектларын кертү тәртибе, аларга беркетеп бирелә торган документларның исемлеге һәм формасы Район Советы регламенты, Район Башлыгы, Район Башкарма комитеты Житәкчесе тарафыннан билгеләнә.

4. Жирлекне тиешле исемлеккә керткәндә, эшкуарлык һәм инвестиция эшчәнлегә субъектлары өчен элек муниципаль норматив хокукий актларда каралган бурычларны билгели яисә үзгәртә торган муниципаль норматив хокукий актлар проектлары, Татарстан Республикасы Законы нигезендә муниципаль норматив хокукий актларда билгеләнгән тәртиптә, жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан үткәрелә торган жайга салу йогынтысын бәяләргә тиеш:

1) жирлек Советы норматив хокукий актлары проектларын билгели, үзгәртә, туктата, жирле салымнарны һәм җыемнарны юкка чыгара;

2) бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга салучы жирлек Советы норматив хокукий актлары проектлары.

5. Муниципаль норматив-хокукий актлар проектларын жайга салу йогынтысы ягыннан бәяләү эшмәкәрлек эшчәнлегә һәм башка икътисади эшчәнлек субъектлары өчен артык бурычлар, тыюлар һәм чикләүләр кертә торган яки аларны кертүгә этәргеч бирә торган нигезләмәләрне ачыклау, шулай ук эшмәкәрлек эшчәнлегә һәм башка икътисади эшчәнлек субъектлары өчен һәм жирле бюджетларда нигезсез чыгымнар килеп чыгуга китерә торган нигезләмәләрне ачыклау максатыннан уздырыла».

75 статья. Жирлек Советының хокукий актлары

1. Үз компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, Устав керткән мәсьәләләр буенча Поселения Советы жирлек территориясендә башкару өчен мәҗбүри булган кагыйдәләрне билгели торган карарлар, жирлек башлыгын отставкага чыгару турында карар, шулай ук жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре һәм аның компетенциясенә федераль законнар, Татарстан Республикасы законнары, әлеге Устав тарафыннан кертелгән башка мәсьәләләр буенча карарлар кабул итә.

2. Жирлек Советы карарлары, эгәр федераль законнарда башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан күпчелек тавыш белән кабул ителә.

3. Жирлек Советының жирле салымнарны һәм жыемнарны билгеләүне, үзгәртүне һәм бетерүне, жирлек бюджеты акчаларыннан чыгымнарны гамәлгә ашыруны күздә тоткан карарлары жирлек башлыгы инициативасы белән генә яисә аның бәяләмәсе булганда гына жирлек Советына карауга кертелергә мөмкин. Күрсәтелгән бәяләмә аларга жирлек Советы Регламентында билгеләнгән тәртиптә утыз көн эчендә жирлек Советына тапшырыла.

4. Жирлек Советы карарларына жирлек башлыгы аларны кабул иткән көннән алып өч көн эчендә имза сала һәм әлегә Устав билгеләгән тәртиптә халыкка житкерелә.

5. Жирлек Советы кабул иткән норматив хокукый акт жирлек башлыгына 10 көн эчендә кул кую һәм халыкка житкерү өчен жиберелә. Жирлек башкарма комитеты башлыгы вәкаләтләрән башкаручы жирлек башлыгы жирлек Советы кабул иткән норматив хокукый актны кире кагарга хокуклы. Бу очракта күрсәтелгән норматив хокукый акт 10 көн эчендә жирлек Советына аның тайпылышын дәлилләгән йә аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы тәкъдимнәр белән кайта. Эгәр жирлек башлыгы норматив хокукый актны кире какса, ул янадан жирлек Советы тарафыннан карала. Эгәр күрсәтелгән норматив хокукый акт кабат каралганда элек кабул ителгән редакциядә күпчелек тарафыннан жирлек Советы депутатларының билгеләнгән саныннан кимендә өчтән икесе хупланса, ул жиде көн дәвамында жирлек башлыгына имза салырга һәм халыкка игълан ителергә тиеш.

76 статья. Жирлек башлыгының хокукый актлары

1. Жирлек башлыгы кануннарда, әлегә Устав һәм жирлек Советы карарларында билгеләнгән үз вәкаләтләрә чикләрендә жирлек Советы эшчәнлеген оештыру мәсьәләләре буенча карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

2. Жирлек башлыгы «Россия Федерациясендә жирле үзидарәне оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрдәгә 131-ФЗ номерлы Федераль закон һәм башка федераль законнар нигезендә әлегә Устав компетенциясенә кертелгән карарлар һәм күрсәтмәләр чыгара.

77 статья. Жирлек Башкарма комитеты житәкчесенә хокукый актлары

Жирлекнең Башкарма комитеты житәкчесе үз вәкаләтләрә чикләрендә Жирлекнең башкарма комитеты карарын һәм жирлекнең жирле үзидарә органнарына федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрән гамәлгә ашыруга бәйле мәсьәләләр буенча, шулай ук жирлек башкарма комитетының эшен оештыру мәсьәләләре буенча күрсәтмәләрен чыгара.

78 статья. Муниципаль норматив хокукый актларны бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм аларның үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Советы карарлары, эгәр әлеге карар белән башкасы билгеләнмәгән булса, жирлек башлығы кул куйган көннән соң 10 көн узгач үз көченә керә.

Жирлек Советының салымнар һәм жыемнар турындагы норматив хокукый актлары Россия Федерациясе Салым кодексы нигезендә үз көченә керә.

Жирлек Советының жирлек Уставын кабул итү яисә әлеге Уставка үзгәрешләр кертү турындагы карарлары федераль законда, әлеге Уставта билгеләнгән тәртиптә үз көченә керә.

2. Жирлек башлығының, жирле үзидарәнең башка вазыйфай затларының хокукый актлары, эгәр актлар үзләре тарафыннан билгеләнмәгән булса, аларны имзалаган көннән үз көченә керә.

3. Муниципаль берәмлек гамәлгә куйган оешмаларның хокукый статусын билгели торган кеше һәм граждан хокукларына, ирекләренә һәм бурычларына кагыла торган муниципаль норматив хокукый актлар, шулай ук жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган килешүләр рәсми басылып чыкканнан соң (халыкка житкергәннән) үз көченә керә.

4. Һәр муниципаль хокукый актта аның реквизитлары: исеме, имза салу датасы (жирлек Советы тарафыннан кабул ителгән хокукый актлар өчен - шулай ук аны жирлек советы кабул иткән дата), теркәү номеры, хокукый актка кул куйган вазыйфай зат исеме булырга тиеш.

5. Жирлек Советының жирлек бюджеты турында, аның үтәләше турында, жирле салымнар һәм жыемнар билгеләү турында хисап, жирлек Советы регламенты, жирлек Советы, жирлек Башлығы тарафыннан кабул ителгән башка норматив хокукый актлар, жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләр имза салынган көннән алып жиде көн эчендә, муниципаль хокукый актлардан яисә аларның федераль закон белән таратылган белешмәләре булган аерым нигезләмәләреннән тыш, рәсми рәвештә басылып чыгарга (халыкка игълан ителергә) тиеш.

6. Шулай ук муниципаль сайлауларны, жирле референдумны, чакыртып алу буенча тавыш бирүне билгеләү турында, жирлекнең чикләрен үзгәртү, үзгәртеп кору, жирлек башлығын һәм аның урынбасарын сайлау турында норматив булмаган хокукый актлар һәм законнар нигезендә башка актлар мәжбүри рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш.

7. Законнар яисә әлеге Устав нигезендә рәсми басылып чыккан (халыкка житкерелмәгән) норматив булмаган муниципаль хокукый актлар аларны чыгарган органнар яисә жирлек жирле үзидарәсенә вазыйфай затлары карары буенча бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) мөмкин.

8. Басып чыгарганда (халыкка житкергәндә) жирле үзидарә органнары арасында төзелә торган муниципаль хокукый акт, килешүләр реквизитлары күрсәтелә.

9. Муниципаль хокукый актларны, жирле үзидарә органнары арасында төзелгән килешүләргә рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) жирле үзидарә органнары тарафыннан түбәндәгечә гамәлгә ашырыла:

- жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан гамәлгә куелган басма массакуләм мәгълүмат чараларында йә жирлек территориясендә таратыла

торган башка басма массакуләм мәгълүмат чараларында хокукий акт текстын бастырып чыгару. Хокукий акт текстын башка басма массакуләм мәгълүмат чараларында бастырып чыгарганда әлеге бастырып чыгаруның рәсми булуы хакында тамга булырга тиеш;

- жирлек халкына хокукий акт текстын үзәкләштерелгән тәртиптә тарату (тарату);

- жирлекнең торак пунктлары территориясендә хокукий акт текстын махсус мәгълүмат стендларында урнаштыру. Күрсәтелгән стендлар һәм аларның урнашу урыннары саны жирлек советы тарафыннан раслана һәм жирлек халкының муниципаль хокукий акты тексты белән каршылыксыз танышу мөмкинлеген тәмин итәргә тиеш;

- хокукий акт текстын Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре Порталында Татарстан Республикасы муниципаль берәмлекләре порталының рәсми сайтында "Интернет" мәгълүмат-телекоммуникация чөлтәрендә урнаштыру (<http://muslumovo.tatarstan.ru/>);

- хокукий акт текстын веб-адрес буенча «Татарстан Республикасының хокукий мәгълүматның рәсми порталы»нда урнаштыру: <http://pravo.tatarstan.ru>.

«Муниципаль берәмлек уставы, муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукий акт Россия Юстиция министрлыгының «Россия Федерациясендә норматив хокукий актлар» порталында дәүләт теркәвеннән соң рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка игълан ителәргә) тиеш (<http://pravo-minjust.ru>, <http://право-минюст.рф>, чөлтәр басмасы сыйфатында теркәү :

10. Муниципаль хокукий актны бастырып чыгарганда (халыкка житкәргәндә) массакуләм мәгълүмат чарасы чыгу датасы йә актны тарату (тарату) башлану датасына яисә аны мәгълүмати стендта урнаштыру датасына туры киләргә тиешле тиешле акт игълан итү датасы турында белешмәләр күрсәтеләргә тиеш.

11. Муниципаль норматив хокукий актлар, шулай ук жирле референдумда кабул ителгән хокукий актлар рәвешендә рәсмиләштерелгән карарлар Татарстан Республикасы муниципаль норматив хокукий актлары регистрына, Татарстан Республикасы норматив хокукий актларының бердәм банкына законнарда билгеләнгән тәртиптә һәм срокларда кертү өчен жирлек башлыгы тарафыннан Татарстан Республикасы Юстиция министрлыгына жиберелә.

ХШ бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ИКЪТИСАДИ НИГЕЗЕ

79 статья. Жирлекнең икътисади нигезе

Жирлекнең икътисадый нигезен жирлекнең муниципаль милеге, жирлек бюджеты акчалары, шулай ук жирлекнең мөлкәти хокуклары тәшкит итә.

80 статья. Муниципаль мөлкәт

1. Муниципаль берәмлекләр милкендә түбәндәгеләр булырга мөмкин:

1) әлеге Устав, жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хәл итү өчен билгеләнгән мөлкәт;

2) жирле үзидарэ органнарына тапшырылган аерым дэүлэт вэкалэтлэрен гамэлгэ ашыру өчен билгелэнгән мөлкэт, федераль законнарда һәм Россия Федерациясе субъектлары законнарында билгелэнгән очрақларда, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оешмаларының гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 15 статьясындагы 4 өлешендә каралган тәртиптә аларга тапшырылган жирле үзидарэ органнарының аерым вэкалэтлэрен гамэлгэ ашыру өчен билгелэнгән мөлкэт;

3) муниципаль берәмлекнең вэкиллекле органының норматив хокукый актлары нигезендә жирле үзидарэ органнары һәм жирле үзидарэнең вазыйфай затлары, муниципаль хезмәткәрләр, муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр хезмәткәрләре эшчәнлеген тээмин итү өчен билгелэнгән мөлкэт;

4) жирле үзидарэ органнарына федераль законнар белән хэл итү хокукы бирелгән һәм жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә кертелмәгән мәсьәләләрне хэл итү өчен кирәкле мөлкэт;

5) «Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оешмаларының гомуми принциплары турында» Федераль законның 14 статьясындагы 3 һәм 4 өлешләре нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хэл итү өчен билгелэнгән мөлкэт, шулай ук «Россия Федерациясендә жирле үзидарэ оешмаларының гомуми принциплары турында» 2003 елның 6 октябрэндәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 17 статьясындагы 1 һәм 1 өлешләре нигезендә жирле әһәмияттәге мәсьәләләрне хэл итү өчен билгелэнгән мөлкэт.

2. Муниципаль берәмлекләрдә әлегә статьяның 1 өлеше таләпләренә туры килми торган мөлкәткә милек хокукы барлыкка килгән очрақларда күрсәтелгән мөлкәт мөлкәтне яңадан үзгәртәргә (максатчан билгеләнешен үзгәртәргә) яисә читләштерәргә тиеш. Мондый мөлкәтне читләштерү тәртибе һәм сроклары федераль закон белән билгеләнә.

81 статья. Жирлекнең муниципаль мөлкәтен биләү, аннан файдалану һәм аның белән эш итү

1. Жирле үзидарэ органнары, Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар һәм алар нигезендә кабул ителә торган жирлек жирле үзидарэ органнарының норматив хокукый актлары нигезендә жирлек исеменнән муниципаль мөлкәткә мөстәкыйль ия булалар, файдаланалар һәм алар белән эш итәләр.

2. Жирле үзидарэ органнары муниципаль мөлкәтне физик һәм юридик затларга, Россия Федерациясе дэүлэт хакимияте органнарына, Татарстан Республикасы дэүлэт хакимияте органнарына һәм башка муниципаль берәмлекләренә жирле үзидарэ органнарына вакытлыча яисә даими файдалануга тапшырырга, федераль законнар нигезендә башка килешүләр кылырга хокуклы.

82 статья. Муниципаль предприятиеләр, учреждениеләр һәм хужалык жәмгыятьләре

1. Жирлек әлеге Уставта билгеләнгән үз вәкаләтләре чикләрендә муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләр төзәргә, хужалык жәмгыятьләре төзүдә катнашырга хокуклы, шул исәптән жирле әһәмияттәге мәсьәләләргә хәл итү буенча вәкаләтләргә гамәлгә ашыру өчен кирәкле муниципалитетара. Муниципаль предприятиеләр һәм учреждениеләргә карата гамәлгә куючының функцияләрен һәм вәкаләтләрен вәкаләтле жирле үзидарә органнары гамәлгә ашыра.

2. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек исемненән муниципаль казна учреждениеләре йөкләмәләре буенча субсидияле жавап бирәләр һәм аларны федераль законда билгеләнгән очрақларда һәм тәртиптә үтәүне тәмин итәләр.

83 статья. Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр һәм оешмалар белән мөнәсәбәтләре

Жирлекнең жирле үзидарә органнарының муниципаль милектәге предприятиеләр, учреждениеләр, оешмалар белән, шулай ук физик затлар белән мөнәсәбәтләре, кануннарда башкасы билгеләнмәгән булса, шартнамә нигезендә төзелә.

XIV бүлек ЖИРЛЕКНЕҢ ФИНАНС НИГЕЗЕ

84 статья. Жирлек бюджеты

1. Жирлекнең үз бюджеты бар.

Район бюджеты Район Советының муниципаль хокукый акты формасында эшләнә һәм раслана.

3. Жирлек бюджетында жирлекнең жирле әһәмияттәге мәсьәләләрен хәл итү буенча жирле үзидарә органнары вәкаләтләрен гамәлгә ашыруга юллана торган керемнәр һәм жирлекнең жирле үзидарә органнары тарафыннан үзләренә федераль законнар һәм Татарстан Республикасы законнары белән тапшырылган аерым дәүләт вәкаләтләрен гамәлгә ашыруны тәмин итү өчен бирелгән субвенцияләр, шулай ук күрсәтелгән керемнәр һәм субвенцияләр исәбеннен гамәлгә ашырыла торган жирлек бюджетының тиешле чыгымнары аерым-аерым карала.

4. Жирлекнең жирле үзидарә органнары федераль законнарда һәм алар нигезендә кабул ителә торган Россия Федерациясенең башка норматив хокукый актларында билгеләнгән тәртиптә федераль дәүләт хакимияте органнарына һәм (яисә) Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнарына жирлек бюджетының үтәләше турындагы хисапларны тапшыра.

85 статья. Жирлектә бюджет процессы

1. Жирле бюджет проектын төзү һәм карау, жирле бюджетны раслау һәм үтәү, аның үтәләшен тикшереп тору, жирле бюджетның үтәләше турында хисап төзү һәм раслау, Россия Федерациясе Бюджет кодексында билгеләнгән таләпләргә үтәп, жирле үзидарә органнары тарафыннан мөстәкыйль рәвештә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек бюджеты проекты, жирлек Советының бюджетны раслау турындагы карары, аның үтөлеше турындагы еллык хисабы, жирлек бюджетын үтәү барышы һәм жирле үзидарә органнарының муниципаль хезмәткәрләренә, муниципаль учреждениеләр хезмәткәрләренә саны турында квартал саен бирелә торган белешмәләр, аларның хезмәте өчен түләүгә факттагы чыгымнарны күрсәтеп, рәсми басылып чыгарга тиеш.

3. Жирлек Советының жирле салымнар турында муниципаль норматив хокукый актларына үзгәрешләр кертү хакында муниципаль хокукый актлары, жирлек Советының бюджет системасы бюджетлары керемнәрен үзгәртүгә китерә торган, чираттагы финанс елында һәм план чорыннан үз көченә керә торган муниципаль хокукый актлары чираттагы финанс елына һәм план чорына жирле бюджет турындагы карар проекты жирлек Советына кертелгәнгә кадәр 10 көннән дә соңга калмыйча кабул ителергә тиеш.

4. Жирлек бюджеты проекты өч елга (чираттагы финанс елы һәм план чоры) төзелә һәм раслана.

5. Жирлекнең чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджеты проекты жирлекнең чыгым йөкләмәләрен финанс белән тәмин итү максатларында жирлекнең социаль-иқътисадый үсеш фаразы нигезендә төзелә.

6. Жирлек бюджеты проекты чираттагы елга жирлекнең башкарма комитеты билгеләгән тәртиптә Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм аның таләпләре үтәлгән килеш кабул ителә торган Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм жирлек Советының муниципаль хокукый актлары нигезендә төзелә.

Чираттагы финанс елына һәм план чорына район бюджеты проекты түзү түбәндәгеләргә нигезләнә:

Россия Федерациясе Президентының Бюджет юлламасына;
жирлекнең социаль-иқътисади үсеш фаразына;
жирлекнең бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләренә;
муниципаль программалар (муниципаль программалар проектлары, күрсәтелгән программаларга үзгәрешләр проектлары).».

8. Бюджет турындагы карарда бюджет керемнәренә гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, кытлык (профицит), шулай ук Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы законнарында, Районның хокукый актларында билгеләнгән башка күрсәткечләр (бюджет турындагы карарлардан тыш) кергән бюджетның төп характеристикалары булырга тиеш.

9. Бюджет турындагы карар белән түбәндәгеләр раслана:
бюджет керемнәренә баш администраторлары исемлеге;
бюджет кытлыгын финанслау чыганақларының баш администраторлары исемлеге;

-бюджет ассигнованиеләрен чыгымнар төрләре бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары, төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре), чыгымнар төрләре бүлекләре, бүлекчәләре, максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлек юнәлешләре), төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) буенча һәм чираттагы финанс елына (чираттагы финанс елына һәм план чорына) бюджет чыгымнары классификациясенә чыгымнар төрләре,

максатчан статьялары (муниципаль программалар һәм эшчәнлек юнәлешләре), төркемнәре (төркемнәре һәм төркемчәләре) буенча, шулай ук тиешле Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы законы, Район Советы хокукый актлары белән билгеләнгән очракларда бюджетлар чыгымнары классификациясенә бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бүлү;

чираттагы финанс елына һәм план чорына бюджет чыгымнарының ведомство структурасы;

гавами норматив йөкләмәләренә үтәүгә юнәлдерелә торган бюджет ассигнованиеләренә гомуми күләме;

чираттагы финанс елында (чираттагы финанс елында һәм план чорында) Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм (яисә) башка бюджетларына бирелә торган бюджетара трансфертлар күләме;

чираттагы финанс елына һәм план чорының беренче елына бюджет расланса, шартлы рәвештә расланган (расланган) чыгымнарның гомуми күләме, план чорының беренче елына, бюджет чыгымнарының гомуми күләменә кимендә 2,5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча), һәм план чорының икенче елына, бюджет чыгымнарының гомуми күләменә кимендә 5 проценты күләмендә (максатчан билгеләнеше булган Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан бюджетара трансфертлар исәбеннән каралган бюджет чыгымнарын исәпкә алмыйча);

чираттагы финанс елына һәм план чорына муниципаль район бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары;

муниципаль эчке бурычның иң югары чиге елның 1 гыйнварына, Чираттагы финанс елыннан һәм план чорыннан соң килә, шул исәптән муниципаль гарантияләр буенча бурычның югары чиген күрсәтеп;

жирле бюджетның тиешенчә Россия Федерациясе Бюджет кодексында, Татарстан Республикасы Бюджет кодексында, Жирлек Советының муниципаль хокукый актында билгеләнгән башка күрсәткечләре.

10. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турында карар проекты план чоры параметрларын үзгәртү юлы белән раслана расланган бюджет һәм аларга бюджет проектының икенче ел план чорының параметрларын өстәү.

Жирлек бюджеты турында карар проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына расланган бюджет күрсәткечләрен төгәлләштерә һәм төзелә торган бюджетның планлаштырылган чорының икенче елы күрсәткечләрен раслый.

Раслана торган жирлек бюджетының план чоры параметрларын төгәлләштерү түбәндәгеләрне күздә тоту:

1) чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты турындагы карарның каралышын карау предметы булган күрсәткечләренә төгәлләштерүне раслау;

2) жирлек бюджеты чыгымнарының ведомство структурасының расланган күрсәткечләрен арттыруны яисә кыскартуны раслау йә аңа жирлек бюджеты чыгымнарының өстәмә максатчан статьялары һәм (яисә) төрләрә

буенча бюджет ассигнованиеләрен кертү.

Бюджет турындагы карар проекты белән бер үк вакытта Жирлек Советына түбәндәгеләр тапшырыла:

- бюджет һәм салым сәясәтенең төп юнәлешләре;

агымдагы финанс елының узган чорында Районның социаль-иқтисади үсешенә яқынча нәтижәләре һәм агымдагы финанс елында Районның социаль-иқтисади үсешенә көтелгән нәтижәләре;

Районның социаль-иқтисади үсеш фаразын;

чираттагы финанс елына һәм план чорына берләштерелгән бюджетның төп характеристикалары фаразы (керемнәрнең гомуми күләме, чыгымнарның гомуми күләме, кытлык (профицит) яисә уртача вакытылы финанс планы);

бюджет проектына аңлатма язуы;

- бюджетара трансфертларны бүлү методикалары (методикалар проектлары) һәм исәп-хисаплар;

елның 1 гыйнварына муниципаль эчке бурычның чираттагы финанс елы һәм план чорының елдан-ел артуы;

агымдагы финанс елына бюджетның көтелгән үтәлешен бәяләү;

жирлек Советы, суд системасы органнары, Ревизия комиссиясе тарафыннан тәкъдим ителгән әлеге органнарның бюджет сметалары проектлары күрсәтелгән бюджет сметаларына карата финанс органы белән каршылыклар килеп чыккан очракта тапшырыла;

башка документлар һәм материаллар.

12. Чираттагы финанс елына һәм план чорына жирлек бюджеты проекты түзү Россия Федерациясе Бюджет кодексы, Татарстан Республикасы Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы законнары нигезендә кабул ителә торган федераль законнар нигезендә жирлекнең башкарма комитеты тарафыннан гамәлгә ашырыла.

1. Жирлек башкарма комитеты, агымдагы елның 15 ноябрәннән дә соңга калмыйча, чираттагы финанс елына (чираттагы финанс елына һәм план чорына) бюджет турындагы карар проекты Район Советы каравына кертә.

14. Жирлек бюджеты турындагы карар проекты чираттагы финанс елына һәм план чорына карау һәм аны раслау тәртибе, жирлек Советының муниципаль норматив хокукый акты белән билгеләнгән раслау тәртибе чираттагы финанс елының 1 гыйнварыннан бюджет турында карар үз көченә керүне, шулай ук күрсәтелгән карар белән Россия Федерациясе Бюджет кодексының 184¹ статьясы нигезендә күрсәткечләренә һәм характеристикаларны раслауны күздә тотарга тиеш.

15. Жирлек бюджеты турындагы карар 1 гыйнвардан үз көченә керә һәм, әгәр Россия Федерациясе Бюджет кодексында һәм (яисә) жирлек бюджеты турындагы карарда башкасы каралмаган булса, финанс елның 31 декабрәнә кадәр гамәлдә була.

Бюджет турындагы карар аңа кул куйганнан соң жиде көннән дә соңга калмыйча билгеләнгән тәртиптә рәсми бастырып чыгарылырга тиеш.

16. Жирлекнең жирле үзидарә органнары жирлек бюджетының балансылыгын һәм жайга салу, бюджет хокук мөнәсәбәтләрен гамәлгә ашыру, бюджет процессын гамәлгә ашыру, муниципаль бурычның дефициты, дәрәжәсе

һәм составы күләмен, жирлекнең бюджет йөкләмәләрен үтәү буенча Татарстан Республикасының билгеләнгән федераль законнарын һәм законнарын үтәүне тәмин итә.

17. Жирлек бюджеты керемнәре Россия Федерациясенә бюджет законнары, салымнар һәм җыемнар турындагы законнар һәм башка мәҗбүри түләүләр турындагы законнар нигезендә төзелә.

18. Жирлек бюджеты чыгымнары Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

19. Федераль законнарда һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән очрактан тыш, район бюджеты чыгымнарын дәүләт хакимиятенә федераль органнары, Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары вәкаләтләрен финанслауга рөхсәт ителми.

20. Муниципаль милек объектларына бюджет инвестицияләре Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

86 статья. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен сатып алулар

1. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алулар «Дәүләт һәм муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алулар өлкәсендә контракт системасы турында» 2013 елның 05 апрелендәге 44-ФЗ номерлы Федераль закон нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Муниципаль ихтыяжларны тәмин итү өчен товарлар, эшләр, хезмәт күрсәтүләр сатып алу жирле бюджет акчалары исәбеннән гамәлгә ашырыла.

87 статья. Гражданнарның үзара салым акчасы

1. Гражданнарның үзара салым акчалары дигәндә гражданнарның жирле әһәмияттәге конкрет мәсьәләләргә хәл итү өчен гамәлгә ашырыла торган бер тапкыр түләүләргә аңлашыла. Гражданнарның үзара салымы тәртибендә түләүләр күләме, саны жирлек халкының гомуми санының 30 процентыннан артыграк була алмаган аерым категорияләреннән тыш, жирлек составына керүче барлык кешеләр өчен (торак пункт) абсолют зурлыкта тигез итеп билгеләнә.

2. Әлеге статьяның 1 өлешендә күрсәтелгән гражданнарның бер тапкыр бирелә торган түләүләрен кертү һәм алардан файдалану мәсьәләләргә жирле референдумда хәл ителә, ә «Россия Федерациясендә жирле үзидарә оештыруның гомуми принциплары турында» 2003 елның 06 октябрендәге 131-ФЗ номерлы Федераль законның 25.1 статьясындагы 1 өлешенә 4.1 пунктында, гражданнар җыенында каралган очрактарда.

88 статья. Жирлекнең муниципаль алынмалары (муниципаль бурычы)

1. Жирлек бюджетын финанслау һәм бурыч йөкләмәләрен каплау максатларында жирлек федераль законнарда билгеләнгән тәртиптә муниципаль эчке алынмаларны гамәлгә ашырырга хокуклы.

Муниципаль хисаплашулар дигәндә эчке базарда Россия Федерациясе валютасында урнашкан Поселения исеменнән кыйммәтле кәгазьләр чыгару юлы белән гамәлгә ашырыла торган муниципаль заемнар һәм Россия Федерациясе Бюджет кодексының жирле бюджетка Россия Федерациясе бюджет системасының башка бюджетларыннан һәм муниципаль бурыч йөкләмәләре барлыкка килә торган кредит оешмаларыннан Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезләмәләре нигезендә жәлеп ителә торган кредитлар аңлашыла.

2. Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Жирлек уставы нигезендә муниципаль берәмлек исеменнән муниципаль алынмаларны гамәлгә ашыру хокукы Жирлекнең башкарма комитетына карый.

89 статья. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү

1. Жирлекнең жирле бюджетын үтәү Россия Федерациясе Бюджет кодексы нигезендә гамәлгә ашырыла.

2. Бюджет кассаның бердәмлеге һәм чыгымнарның ведомствога буйсынуы нигезендә башкарыла.

3. Жирлек бюджеты үтәлешенә касса хезмәте күрсәтү, жирлек бюджеты акчаларын алучыларның шәхси счетларын ачу һәм алып бару Россия Федерациясе һәм Татарстан Республикасы законнарында билгеләнгән тәртиптә гамәлгә ашырыла.

2. Жирлекнең бюджеты жыелма бюджет язмасы һәм касса планы нигезендә оештырыла.

90 статья. Бюджет хисабы. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисап

1. Жирлекнең бюджет хисапчылыгы еллык хисап булып тора.

2. Жирлекнең бюджет хисабы тиешле бюджет акчалары баш администраторларының жыелма бюджет хисабы нигезендә районның финанс-бюджет палатасы тарафыннан төзелә.

3. Бюджет үтәлеше турындагы еллык хисап Район Советы карары белән расланьрга тиеш.

4. Жирлек Советында караганчы бюджет үтәлеше турындагы еллык хисап, бюджет акчаларының баш администраторларының (администраторларының) бюджет хисабын тышкы яктан тикшерүне һәм бюджет үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләүне үз эченә алган тышкы тикшерү узарга тиеш.

Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык хисапны тышкы тикшерү, Россия Федерациясе Бюджет кодексы һәм Татарстан Республикасы Бюджет кодексы таләпләрен үтәп, жирлек Советы яисә жирлек советы тарафыннан билгеләнгән тәртиптә жирлек Ревизион комиссиясе тарафыннан гамәлгә ашырыла.

5. Жирлекнең башкарма комитеты агымдагы елның 1 апреленнән дә соңга калмыйча жирлек бюджетының үтәлеше турында хисап тапшыра. Жирлек бюджеты үтәлеше турында еллык хисапка бәяләмә эзерләү бюджет акчалары

баш администраторларының еллык бюджет хисабының еллык бюджет тикшерүе күрсәткечләре нигезендә 1 айдан артмаган срокта үткәрелә.

6. Жирлек бюджетының үтәлеше турында еллык хисапка Бәяләмә жирлекнең ревизия комиссиясе тарафыннан бер үк вакытта жирлекнең башкарма комитетына юллама белән тапшырыла.

7. Ел саен, агымдагы финанс елның 1 маеннан да соңга калмыйча, жирлек башкарма комитеты, жирлек бюджетының үтәлеше турында хисап финанс елында, жирлек бюджетының үтәлеше турында башка бюджет хисабы проектын һәм Россия Федерациясенең бюджет законнарында каралган башка документларны исәпкә алып, жирлек бюджетының үтәлеше турында жирлек Советының еллык хисабын жирлек советына тапшыра.

8. Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны карау нәтижеләре буенча жирлек Советы жирлек бюджеты үтәлеше турындагы еллык хисапны раслау яисә кире кагу турында карар кабул итә.

Жирлек Советы Бюджет үтәлеше турындагы карарны кире каккан очракта, дәрәс булмаган яки тулы чагылдырылмаган мәгълүматларны бетерү һәм бер айдан артмаган вакыт эчендә кабат тапшыру өчен ул кире кайтарыла.

9. Бюджет үтәлеше турындагы карар нигезендә хисап финанс елына бюджет үтәлеше турындагы хисап, бюджет керемнәренең, чыгымнарның һәм кытлыкның (профицитның) гомуми күләмен күрсәтеп, раслана.

Хисап финанс елында Жирлек бюджеты үтәлеше турындагы карарга аерым кушымталар белән түбәндәге күрсәткечләр раслана:

район бюджеты керемнәрен классификацияләү кодлары буенча бюджет керемнәре;

керем төрләренең кодлары, керемнәренң төрләре, керемнәренң подвидлары, бюджет керемнәренә керүче Дәүләт идарәсе секторы операцияләрен классификацияләү;

бюджет чыгымнарының ведомство структурасы буенча бюджет чыгымнары;

чыгымнарны классификацияләү бүлекләре һәм бүлекчәләре буенча бюджет чыгымнары;

бюджет кытлыгын финанслау чыганакаларының классификациясе кодлары буенча бюджет кытлыгын финанслау чыганакалары;

бюджетлар кытлыгын финанслау чыганакалары төркемнәре, төркемчәләр, мәкаләләр, төрләре кодлары буенча жирлек бюджеты кытлыгын финанслау чыганакалары.

91 статья. Муниципаль финанс контроле

1. Муниципаль финанс контроле бюджет хокук мөнәсәбәтләрен жайга сала торган Россия Федерациясе бюджет законнарының һәм башка норматив хокукий актларның үтәлешен тәмин итү максатларында гамәлгә ашырыла.

Муниципаль финанс контроле тышкы һәм эчке, башлангыч һәм аннан соңгы финанс контроленә бүленә.

2. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә тышкы муниципаль контроль Жирлекнең Ревизион комиссиясенең контроль эшчәнлегенә булып тора.

3. Бюджет хокук мөнәсәбәтләре өлкәсендә эчке муниципаль контроль Жирлек Башкарма комитеты эшчәнлегә булып тора.

4. Авыл жирлегенәң жирле бюджетын үтәү процессында бюджет хокук бозуларын кисәтү һәм кисәтү максатларында беренчел контроль гамәлгә ашырыла.

5. Алдагы контроль аны үтәүнең законлылыгын, исәпкә алуның һәм хисаплылыкның дәрәслеген билгеләү максатларында жирлекнең жирле бюджетын үтәү нәтижәләре буенча гамәлгә ашырыла.

XV БҮЛЕК. АВЫЛ ЖИРЛЕГЕ УСТАВЫН КАБУЛ ИТҮ. ӘЛЕГЕ УСТАВКА ҮЗГӘРЕШЛӘР КЕРТҮ ТӘРТИБЕ

92 статья. Жирлек Уставы проектының эзерләү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Жирлек уставы проекты, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары проекты жирлек башлыгының, жирлек Советы депутатларының, башкарма комитет житәкчесенәң, территориаль ижтимагый үзидарә органнарының, гражданның инициатив төркемнәренәң жирлек Советына кертелә ала.

2. Жирлек Уставы проектының, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проектының эзерләү өчен жирлек Советы карары белән махсус комиссия төзелергә мөмкин. Күрсәтелгән комиссия эшендә катнашу өчен Татарстан Республикасы дәүләт хакимияте органнары белгечләре, экспертлар чакырылырга мөмкин.

3. Жирлек уставы проекты, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карары проекты, аларны карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, жирлек Советы тарафыннан күрсәтелгән Устав проекты, жирлек Советының күрсәтелгән карары проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибенәң бер үк вакытта бастырып чыгарылуы (халыкка житкерелүе) белән рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкерелергә) тиеш, шулай ук гражданның әлеге карар проекты буенча фикер алышуда катнашу тәртибе. Жирлек Уставына үзгәрешләр кертү турында муниципаль норматив хокукый акт проекты буенча тәкъдимнәренә исәпкә алу тәртибен, шулай ук күрсәтелгән үзгәрешләр жирлек Уставын Россия Федерациясе Конституциясенә, федераль законнарға туры китерү максатларында кертелгән очракта гражданның фикер алышуда катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

4. Жирлек уставы проекты буенча, жирлек Советының әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары буенча аларны карау алдыннан жирлек Советы утырышында әлеге Устав нигезендә гавами тыңлаулар уздырыла, Уставка үзгәрешләр бары тик жирле әһәмияттәге мәсьәләләр Уставында беркетелә торган мәсьәләләренә һәм аларны хәл итү буенча вәкаләтләренә Россия Федерациясе Конституциясенә һәм федераль законнарға туры китерү максатларында гына кертелә торган очрактан тыш.

93 статья. Жирлек Уставын кабул итү, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү тәртибе

1. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты карау жирлек Советы Регламенты нигезендә кимендә ике укуда жирлек Советы тарафыннан гамәлгә ашырыла.

2. Жирлек Уставы проекты, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карар проекты кабул иткәннән соң әлеге проект беренче укылышта жирлек Советы депутатларына, әлеге Уставның 92 статьясындагы 1 һәм 2 өлешендә күрсәтелгән хокук ижат инициативасы хокукына ия башка субъектларга төзәтмәләр кертү өчен жибәрелә.

3. Жирлек уставы проекты, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Совет карары проекты, жирлек Уставын кабул итү турындагы мәсьәләне карау көненә кадәр 30 көннән дә соңга калмыйча, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы мәсьәлә, күрсәтелгән Устав проекты, күрсәтелгән Устав проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибенә бер үк вакытта бастырып чыгарылуы (халыкка житкерелүе) белән, шулай ук жирлек Советының күрсәтелгән карары проектына карата, шулай ук гражданның фикер алышуда катнашу тәртибенә рәсми басылып чыгуы (халыкка житкерелүе) күздә тотылырга тиеш. Уставны әлеге норматив хокукый актларга туры китерү максатларында, Уставка Россия Федерациясе Конституциясе, федераль законнар, Татарстан Республикасы Конституциясе, Татарстан Республикасы законнары нигезләмәләрен төгәл кабатлау формасындагы үзгәрешләр кертелгәндә, Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Совет карары проекты буенча тәкъдимнәрне исәпкә алу тәртибен, шулай ук гражданның фикер алышуында катнашу тәртибен рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) таләп ителми.

3.1. Жирлекне бастырып чыгаруның рәсми чыганакалары сыйфатында электрон челтәрле массакуләм мәгълүмат чараларын файдаланырга мөмкин» (<http://pravo-minjust.ru>, <http://хокук-минюст.рф>, «Интернет» челтәре басмасы сыйфатында теркәлү: 05.03.2018 елгы ФС77-72471 номерлы Эл)

4. Муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр муниципаль хокукый акт белән кертелә, ул түбәндәгеләрне рәсмиләштерергә мөмкин:

1) муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы (гражданның жыены) карары белән, аның рәисе һәм муниципаль берәмлек башлыгы йә муниципаль берәмлекнең вәкиллеке органы (гражданның жыены) рәисе вәкаләтләрен башкаручы бердәй шәхсән муниципаль берәмлек башлыгы тарафыннан имзаланган;

2) вәкиллеке орган (гражданның жыены) кабул иткән һәм муниципаль берәмлек башлыгы кул куйган аерым норматив хокукый акт. Бу очракта әлеге хокукый актта аны кабул итү турында вәкаләтле орган (гражданның жыены) карарының реквизитлары күрсәтелә. Мондый карарга вәкиллеке органы (гражданның жыены) күчеш нигезләмәләрен һәм (яисә) муниципаль берәмлек уставына кертелә торган үзгәрешләрнең һәм өстәмәләрнең үз көченә керүе турындагы нормаларны кертү рөхсәт ителми.

5. Жирлек уставын федераль канунга, Татарстан Республикасы законына туры китерү әлеге закон актларында билгеләнгән вакытта гамәлгә ашырыла. Федераль законда, Татарстан Республикасы законнда күрсәтелгән срок билгеләнмәгән очракта, жирлек уставын федераль законга, Татарстан Республикасы законына туры китерү срогы тиешле федераль закон, Татарстан Республикасы законы үз көченә керү датасын, жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт проектының гавами тыңлауларда рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) һәм фикер алышу кирәклеген, аның буенча гражданныр тәкъдимнәрен исәпкә алу, жирлек Советы утырышларының чиратлылыгын, мондый муниципаль хокукый актыны дәүләт теркәве һәм рәсми бастырып чыгару (халыкка житкерү) срокларын исәпкә алып билгеләнә һәм, кагыйдә буларак, алты айдан артмаска тиеш.

6. Жирлек уставын жирлек Советының муниципаль берәмлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары белән яңа редакциядә язу рөхсәт ителми. Бу очракта жирлекнең яңа уставы, ә жирлекнең элек гамәлдә булган уставы һәм жирлек Советының аңа үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карары кабул ителә, жирлекнең яңа уставы үз көченә кәргән көннән үз көчен югалткан дип таныла.

94 статья. Жирлек Уставының, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында карарның үз көченә керү тәртибе

1. Жирлек Уставы, әлеге Уставка үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында Жирлек Советы карары кабул ителгәннән соң, Жирлек Башлыгы тарафыннан Федераль законда билгеләнгән тәртиптә муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органына жиберелә.

2. Жирлек Уставы, Жирлек Уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт дәүләт теркәвенә алынганнан соң рәсми бастырып чыгарылырга (халыкка житкереләргә) тиеш һәм алар рәсми басылып чыкканнан (халыкка житкерелгәннән) соң үз көченә керә. Жирлек башлыгы теркәлгән жирлек уставын, жирлек Советының жирлек уставына үзгәрешләр һәм өстәмәләр кертү турындагы карарын муниципаль берәмлекләр уставларын теркәү өлкәсендә вәкаләтле федераль башкарма хакимият органының территориаль органынан кәргән көннән алып жиде көн эчендә бастырып чыгарырга (халыкка житкерәргә) тиеш.

3. Жирлек уставына кәртелгән һәм жирлек органнары структурасын үзгәртә торган үзгәрешләр һәм өстәмәләр, жирле үзидарә органнары арасында вәкаләтләр бүләшү (жирлек уставын федераль законнарға туры китерү очрактарыннан, шулай ук жирле үзидарәнең сайланулы вазыйфаи затларын сайлау вәкаләтләре, вәкаләтләре, вәкаләтләре чоры, тәртибе үзгәрүдән тыш) күрсәтелгән үзгәрешләр һәм жирлек уставына өстәмәләр кертү турында муниципаль хокукый акт кабул иткән жирлек Советының вәкаләтләре чоры тәмамланганнан соң үз көченә керә.

4. Мөслим муниципаль районы Мөслим авыл жирилендә яшәүчеләр саны арту яки кимү белән бәйле рәвештә, жирлек Советы депутатлары санын арттыра яисә киметә торган үзгәрешләр күрсәтелгән үзгәрешләр кертү турында

муниципаль хокукый актны кабул иткэн жирлек Советы депутатларының
вәкаләтләре срогы чыкканнан соң үз көченә керә.